

Literatorul

REVISTĂ FONDATĂ
LA
1880
DE
Alexandru Macedonski

Anul II
Nr. 35 (52)
21 aug. 1992
16 pagini
15 lei

Redactor șef MARIN SORESCU

Amurg cultural

S-a spus mereu că popoarele nu pot trăi fără cultură. Așezată pe soclul înalt al certitudinilor care nu mai trebuiesc verificate, formularea a devenit axioma celor ce cred nedezmințit în puterea culturii. Adevărul e prea evident ca să mai trebuiască cercetat: din pulberile mileniilor și ale istoriei, singura supraviețuitoare e cultura. Temeiurile celor care pronunță fără pic de emfază acest lucru, ca pe un adevăr universal și ca pe un scop al existenței lor, cunosc totuși momente de subrezire când punțile arcuite peste veacuri devin friabile și nesigure. Însăși cultura românească ne poate servi exemple elocvente în această privință. După un Miron Costin și Udriște Năsturel, după Nicolae Milescu și Șerban Cantacuzino, dar mai ales după Dimitrie Cantemir a urmat în spiritualitatea românească, prefigurată după modelele occidentale și latine, epoci de răstrieș culturală, totul fiind luat de la început, de la „buche”. Un deceniu alb (anii '40-'50 din secolul nostru) a separat marea cultură românească interbelică de generația „clásicilor” contemporani care, e adevărat, azi nu duc lipsă de contestări. Iar acum se prefigurează un nou amurg cultural pe fondul dezinteresului general față de autentică, adevărata cultură. Devenită o Cenușăreasă a societății economiei de piață, culturii i s-au refuzat mijloacele decente de supraviețuire preferându-se pomparea (ca în „respirația gură la gură”, spunea cineva) de fonduri uriașe în ramuri industriale despre care se știa că nu au nici o șansă de a trăi. Sub atât de păgubitoare idee că într-o economie ca a noastră și cultura trebuie să producă pentru a se susține pe propriile speze, proliferază în societatea noastră un nou fenomen: cultura cu înlocuitori. O invazie fără precedent de mediocritate multilateral avansată tinde și se pare că va reuși să ia locul instituțiilor culturale tradiționale. Cărțile care umplu rafturile librăriilor și ale tarabelor de stradă (unele edituri au scos cartea pe...trotuar) reprezintă în marea lor majoritate traduceri dubioase din alte limbi, în timp ce revistele literare de abia își mai găsesc locul, ca rude sărace, la masa presei, printre exemplare din care se revarsă valuri de crime, admonestări, sex, dezvăluiri, proteste aduse din condei. În lipsa repertoriului național (și a spectatorilor), sălile de teatru par, la figurat vorbind, recuzita scenografică a unei piese geniale, *Scaunele*. Filmul artistic românesc își trăiește agonia, în timp ce sălile gem de spectatori veniți să vadă „bătaie”, eros, groază, violență gratuită, iar unde nu te aștepți (de la frizerii și până în magazinele de pâine) găsești închirieri de filme video. Celelalte arte par că au dispărut din sfera generală de interes. Față de puținii păstrători ai culturii autentice, o adevărată invazie de incultură (să te ferească Dumnezeu de energia și tenacitatea netaalentatului) a denaturat gustul comun, devenit, ca și nivelul nostru de civilizație, foarte discutabil. Amintind mai degrabă de mirosul putenic al grătarului cu mititei și al tarafului cu muzicanți de mahala, cultura cu înlocuitori „consumă” numai evenimente senzaționale, face comerț și politică oferindu-ne, ca singură alternativă a vieții noastre de fiecare zi, partea de circ la porția de pâine.

Ilustrăm acest număr cu desene de Florin PUCĂ

INDEX Aristocratul D. Ciurezu • Ion Barbu în scrisori INDEX

Proză de Mircea Ghițulescu

Versuri de Adi Cusin și Traian T. Coșovei

Martha Bibescu la Academia belgiană

Mai semnează: Eugen Simion, Marin Sorescu,

D. Vatamaniuc, Gheorghe Tomozei, Romul Munteanu, Dumitru Micu

LITERATORUL

REVISTA REVISTELOR

Dulcele Târg

Recenta apariție a revistei ieșene *Dacia literară* aduce o seamă de noutăți care ne determină să credem că problemele săcătitoare de ordin administrativ sunt rezolvate, cel puțin pentru numerele viitoare. Publicația din fosta capitală moldovenească dispune de editori serioși (Inspectoratul pentru cultură al județului Iași, Muzeul literaturii române, Societatea culturală „Junimea”, din același oraș) și de sponsori bogați, provenienți din Iași, București și Târgoviște. Sumarul variat, cu o înaltă grafică reușită doar parțial (unele „imagini” sunt pe negru din care nu se poate înțelege nimic), cuprinde rubrici cu iz eteroclit, probabil, „grații” făcute editorilor și nu numai lor: „Arca lui Noe”, „Pași pe nisip”, „Junimea”, „Exilul și împărțirea”, „Camionante”. O altă se întindează „Esența grației”. În editorialul *Două culturi* autorul, criticul literar Val Condurache, surprinde o dramă contemporană: ruperea punților de legătură între fenomenele de spiritualitate majoră, „una de tip popular, comunitară, democratică în sensul cel mai adănc al cuvântului și una scrisă de o elită și destinată unei elite”. Opinia criticului este că „în momentul de față ne aflăm în plin absurd” deoarece elementul coagulant în jurul unei viziuni unitare s-a destrămat, acestuia luându-i locul politicul prin intermediul căruia afecte și individualități polarizează opus. Concluziile sunt demne de toată atenția: „Câtă vreme vom face abstracție de niște adevăruri, vom vorbi în deșert. Să încercăm mai bine să ne înțelegem unii cu alții și, în măsura în care este posibil, să facem o punte între cele două culturi”.

Paginile cele mai interesante din numerele 1-2 (1992) sosite de curând în redacție aparțin generației tinere care se afirmă acum în Moldova (Nichita Danilov, Lucian Vasiliu, Dorin Popa, Constantin Hrehor, Gellu Dorian). Un amplu paragraf din creația lor este prezent, sub titlul generic „Arca lui Noe”, pe puntea corabiei biblice adunându-se literatură de tot felul. De la cea care și-ar fi găsit locul în cală – versurile fără fior liric semnate de Liviu Pendefud sau gafele unui poet neatenț cîteodată, George Vulturescu, („cerul cuvintelor expectorate afară”) – și până la interesantele texte ale lui Nichita Danilov (*Tara de cărpă, Mama, Sonia*), autor, de asemenea, al unei fel de agreabil eseu, *Câtă ființă există într-un text poetic*, ratat spre final din cauza unor exagerate de întinse digresii, care scad elementul de concentrare și finețea analizei din subiectul discutat. Un interviu luat de Dorin Popa prozatorului Tudor Topa este, prin nonconformismul răspunsurilor reprezentantului Școlii de la Târgoviște, captivant,

de o mare vioiciune și autentic. Epistolarul Otilia Cazimir – Al. Lapedatu aduce informații prețioase despre activitatea ca ministeriabil a destinatarului scrisorilor dar și despre uriașele resurse de sensibilitate ale poetei. Mai multe recenzii, la cărțile lui Mircea Cărtărescu (proză), Mariana Marin și Alexandru Corduneanu (poezie), la antologia de versuri apărută nu de mult în editura moscovită „Tânără Gardă” semnează Iolanda Vasiliu, Camelia Leonte, Cătălin Savin și Emil Iordache. Totuși critica se află în exces prin Cătălin Lucian Cuștaru, autor al unui foarte prețios și scrobit text (*Acumulări. Antedatări. Asimilări*) destinat generației opteziste, în ideea de a trasa liniile de dezvoltare definitive, pentru încercări literare pe ale căror pagini cemeala tipografică nu s-a uscat încă. Fără a suferi de nici un fel de complexe, Liviu Antonesei îl pune la punct pe Roland Barthes făcându-i cunoscut în posteritate marelui critic francez că „teoriile sale” suferă de o eroare totală. Așa, de la egal la egal și fără nici o milă, voind cu orice preț ca pe Barthes să-l doară în cenușă.

Dacia literară este o revistă de cultură autentică, al cărei aer de seriozitate este dat de semnăturile unor personalități recunoscute precum: Vasile Lovinescu, Ioan Petru Culianu, Georges Bataille. Să mai consemnăm că, deocamdată, acestora Liviu Antonesei nu le caută nod în papură.

Ardealul în spiritualitatea românească

Cel mai recent număr al revistei *Școala Ardeleană*, pe lunile iulie-august, ilustrează cu noi argumente de ordin istoric și literar importanța Transilvaniei în spațiul spiritual românesc. Din articolul mai puțin cunoscut, scris de Constantin Noica în 1940 și publicat pe prima pagină a acestui număr cităm: „Dar când spunem spiritualitate, spunem încă mai mult decât că Ardealul ne împinge către istorie: spunem că el e sortit să țină treaz duhul românesc în istorie”. *Școala Ardeleană* își face un titlu de cinste de a confirma spusele marelui gânditor de la Păltiniș publicând partea a doua a studiului regretatului istoric David Prodan (*Transilvania și iar Transilvania*), documente inedite despre activitatea lui Timotei Cipariu, cel mai de seamă continuator al corifeilor Școlii Ardelene și corespondența (inedită) a lui Titu Maiorescu avându-l ca destinatar pe episcopul Melchisedec. În același număr facem cunoștință cu preocupările de toponimie ale lui Vasile Pop, cu versurile poetului Eugeniu Nistor și cu mărturiile unor oameni de cultură francezi referitoare la Unirea cea Mare a

Trădare, trădare, dar să știm și noi

Mai multe raiduri făcute de redactorii revistei noastre la punctele de difuzare din București relevă că, dincolo de greutățile aproape insurmontabile cu care se confruntă publicațiile de cultură, desfacerea lor pe piață este mai mult decât deficitară. Faptul ne-a fost reclamat telefonic de cititorii noștri care ne-au semnalat lipsa revistei din chioșcurile Rodipet. Încercările de a descifra acest mister au scos la iveală lucruri grave: unii dintre funcționarii de la chioșcurile Rodipet declară că revista nu mai apare (!!!), în timp ce alții nici nu se mai obosesc să o expună alături de celelalte publicații. Ei ne-au oferit *Literatorul* „pe sub mână”, nu pentru că ar avea un conținut subversiv ci, considerăm, din cruntă incultură sau, poate, din dorința de a se răzbuna pe semnatarii articolelor din revistă care le-au stricat vacanțele cu corigențe în timpul anilor de școală. Lăsând gluma la o parte, Rodipet nu și face mai deloc datoria, având pe deasupra mania de a schimba permanent locurile de distribuție a revistei, încât o persoană care o „descoperă” (acesta e cuvântul cel mai potrivit) o dată, în săptămâna următoare nu mai are șansa de a o vedea la față. Dar șicanele nu se opresc numai aici. Numărul 34, de exemplu, care fusese tipărit în dimineața zilei de joi, și ridicat în aceeași zi, a apărut, dacă a apărut, în singurul chioșc din Gara de Nord, locul cel mai aglomerat din București, de abia luni.

Față de originala democrație practică nonșalant de conducerea și supușii Rodipetului, nu ne rămâne decât să spunem, în buna tradiție a textelor caragialiene, „Trădare, trădare, dar s-o știm și noi”. Semnalăm, de asemenea, că la Oficiul 1 al Poștei centrale, abonaților revistei *Literatorul* li se percep taxe cu mult mai mari decât costă, în realitate, publicația noastră. Celor cărora sloganul „Îmbogățiți-vă cu orice preț” le sună în urechi ca o muzică divină le readucem aminte că niciodată intelectualii (cei care scriu revista) și, în general, categoria de cititori care o cumpără n-au fost bogați, în profesiile lor sărăcia fiind asumată de la bun început.

românilor – 1 Decembrie 1918.

Un „Breviarium” ne ține la curent cu evenimentele și manifestările culturale din zonele învecinate locului de apariție al revistei. Din nefericire, inițiativa mai mult decât meritore a intelectualilor din această vatră străbună românească, în care pulsează amintirea neștersă a înaintașilor din Școala Ardeleană, se află în fața pericolului care pândeste întreaga noastră presă culturală. Redăm cu strângere de inimă și nespun de adănc regret ultimele rânduri din Breviar: „S-ar putea ca acest număr al revistei noastre să fie penultimul. Toate încurajările și toate cuvintele frumoase pe care le recepționăm nu aduc și bani. Și noi de bani avem nevoie acum. Revista nu e finanțată de nimeni. Ea apare din fondul de publicitate pus la dispoziția noastră de câțiva oameni generoși din câteva societăți comerciale amintite de noi, publicitate făcându-se în paginile revistei „Vatra”. Acum nu mai avem bani. Și ne e și rușine să mai cerem. Lansăm, deci, un S.O.S. – Școala Ardeleană! Cine ne vine în ajutor?”. Comentariile sunt de prisos.

De la Caragiale citire

Revista clujeană *Apostrof*, tipărită în număr triplu (6,7,8), consacră integral cele treizeci și două de pagini ale sale personalității și operei lui Caragiale. Este, fără îndoială, o inițiativă publicistică salutară, a cărei realizare angajează multe nume de scriitori și publiciști de prestigiu. Desigur, chiar o simplă înșurire a contribuțiilor de valoare, deși e foarte greu să te decizi pe care să le

consideri ca atare, ar fi concludentă pentru a convinge că ne aflăm în fața unui sumar substanțial, divers, care situează în prim-plan nume precum Ștefan Augustin Doinaș, Arșavir Acterian, Cella Delavrancea, Monica Lovinescu, Barbu Cioculescu, Ion Ianoși, Gelu Ionescu, Valentin Silvestru, Vladimir Simon, N. Steinhart, Irina Petras, Mircea Ghiulescu, Petru Poantă etc. Cum se vede, colaboratori, nu glumă! Și nu am amintit decât o mică parte dintre ei. Pentru că numai la *Ancheta*, *Apostrof*, care își propune să obțină răspunsuri la trei întrebări („Ce a însemnat Caragiale în biografia Dvs. spirituală? Sau n-a însemnat nimic? Cum vă explicați afinitatea crescută cu Caragiale din ultima vreme?”), răspund, dacă nu am greșit la numărătoare, douăzeci și cinci de înșil Evident, nu toți la fel. Unii se iau în serios, sunt gravi, scormonesc în adâncimi, alții se mulțumesc cu formulări în doi peri, dar și cam în maniera personajelor lui Caragiale. Transcriem câteva „ziceri” de haz ale celor din urmă. Ștefan Agopian: „Calea Moșilor, Moșii și Oborul”. Petre Stoica: „Nimic, pentru că eu sunt bănănean”. Elena Ștefci: „Totul... de Mircea Cărtărescu”. Disocieri interesante despre „omul politic al lui Caragiale” face V. Fanache considerându-l „tranzacțional, sedus de orice șansă care i-ar putea oferi o identitate”, dar și „un imparțial” care „culege foloasele din toate conjuncturile, se îmbracă în toate culorile, retorează cu inocență suspect pe toate registrele...”. Subscriem, de asemenea, și la opinia dnei Ana Blandiana: „Caragiale a reprezentat întotdeauna spiritul autocritic al românilor... spirit care trebuie să existe...”. Așa credem și noi: numai de-ar exista la toată lumea! În sfârșit, de o valoare excepțională ni se pare esul lui N. Steinhart, reproduș din revista *Etnos* de la Paris, *Secretul „Scrisorii pierdute”*. Reputatul filosof și scriitor se întoarce la origini. E adeptul unei interpretări „din care tot ce e ticălos, crud sau vulgar este îndepărtat cu grijă și estompat cu simțire”, socotind că această cheie de lectură este „cea autentică pentru că a impus-o autorul în deplină cunoștință de cauză”.

Literatorul

Săptămânal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 35(52)/ 1992

Comitetul director: VALERIU CRISTEA FANUS NEAGU EUGEN SIMION MARIN SORESCU

Colectivul redacțional: Lucian Chișu (redactor șef adjunct) Nicolae Diaconu, Andrei Grigor, Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției: București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația: Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 București – Piața Presei Libere nr. 1, România

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată

JORDAN IORDAN

Florentina Neagu

Tiparul executat la TIPOREX București

S-a stins din viață, luni, 17 august 1992, în București, tatăl poetului Nicolae Labiș, învățătorul Eugen Labiș, născut în 1911, în comuna Mălini, județul Suceava.

Mă iau după tata la deal printre târșuri, Și brazii mă zgârie, răi și ușați. Pornim amândoi vânătoarea de capre, Vânătoarea foametei în munții Carpați.

(...)

Spun tatii că mi-e sete și-mi face semn să beau. Amețitoare apă, ce-nțuneacă te latini! Mă simt legat prin sete de viațetea care a murit La ceas oprit de lege și de datini.

Nicolae LABIȘ: Moartea căprioarei

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

IMI PLACE,
NU-MI PLACE... (II)

Îmi plac în schimb indivizii care știu să folosească ironia și știu s-o oprească la timp; îmi place orezul cu lapte (o întâinare miraculoasă între două naturi), îmi plac budincile, strugurii (fruct solar), combinațiile de alb-negru în îmbrăcămintea femeilor, catifeaua (stofă regală), țăraniul lui Corneliu Baba și, în genere, portretele lui; este un pariu cu un secol invadat de fotografie.

Nu-mi place leușteanul, mitocanul și, mai mult decât orice, un tip răspândit în societatea noastră: îngâmfat, agresiv când poate, politicos, slugarnic când e nevoie; nu-mi plac femeile mediocre și sincere; sinceritatea lor este o disperare acceptată și (aceasta este termenul) răzbu-nătoare.

Îmi plac stiloarele cu peniță clasică (imposibil de găsit azi) și nu pot scrie decât pe foi de caiet-dictando, desfăcute cu grijă, perfect ordonate în teancuri mici; îmi place un singur pahar cu bere rece (petrecerea cu bere este o aberație); simpatizez, în genere, cu băutorii de vin (sau o justificare, sunt blânzi și lasă impresia că timpul este cu ei).

Nu-mi place să călătoresc în grup, nu-mi plac melomanii care vorbesc fără umilință despre muzică; scriitorii care vorbesc despre proiectele lor, pictorii care își detestă (fenomen aproape general) confrății, indivizii fanatizați, moralizii neiertători, femeile care se îmbracă în verde aprins sau în galben spălăci;

Îmi plac și stimez enorm pe bătrânii care nu fac caz de condiția lor și nu povestesc bolile pe care le au ei sau cunoștințele lor; detest indivizii (îndesbiți) femeile ajunse la o anumită anuită, care presimt răul și-l anunță; nu-mi place să vorbesc prea des despre literatură în fața publicului și nu-mi place să justific profesiunea mea; urăsc pe indivizii duplicitari, omul cu două limbașe; în el zace totdeauna un turnător de vocație; nu-mi plac oamenii care acceptă munca drept o umilință și se comportă ca atare în ceea ce fac; în orice îndeletnicire este o demnitate pe care trebuie s-o cultivăm; nu pot suporta părinții care și brutalizează public copiii, bărbații care și admonestează soțiile de față cu toată lumea și nici invers; nimic nu-i mai trist decât o dușmănie conjugală care așteaptă momentul unei audiențe publice.

Îmi place : cafeaua turcească (neapărat cu calmac), preparată de mine la foc mic, ceaiul de iasomie preparat chinezeste, pâinea neagră proaspătă, cireșele pietroase...

Detest din tot sufletul micii (faima noastră națională), petrecerile cu lăutari, chefulurile cămpești, indivizii care colportează (chiar și pe aceia care vor „să-ți facă un bine”, avertizându-te), bărbații care și vorbesc de rău femeile pe care le-au iubit; nu-mi plac femeile care fac caz mereu de genialitatea soților; nu-mi plac (teribilă prejudecată, recunosc!) femeile care fumează; o femeie cu pipă mi dă frisoane...

Îmi place femeia care are vocația tandreții și se comportă, în toate, cu o inteligență tandră... Înteleg pe Tolstoi care spune că, atunci când o femeie este bună, ea este ființa cea mai bună de pe lume, iar când e rea...

Nu-mi plac deloc și mă scot din minți femeile culturale, snobi-tele (bănuesc în ele o mediocritate a simțurilor, o frigiditate rebelă), acelea care nu ratează

nici o expoziție și nu pierd nici un concert; femeia care refuză să intre în bucătărie, intră degeaba într-o librărie; într-o zi, o franțuzoaică inteligentă mi-a spus: n-am fost să văd expoziția de la Grand Palais pentru că în ziua vernisajului am pregătit o supă pentru fiul cel mic care se întorcea din vacanță; i-am dat dreptate...

Îmi place să mă plimb într-un oraș necunoscut, neștiut de nimeni, dar nu departe de mine să fie o ființă prietenoasă pe care s-o caut și să mă caute după o vreme; îmi place să deschid o carte, să citesc primele pagini, s-o las deoparte și să-mi imaginez singur desfășurarea ei.

Nu-mi place scrisul lăbărat, nu-mi place poezia care narează, nu mă dau în vânt după proza poetică și drama filozofică, prefer poezia în stare pură și filozofia ca filozofie.

Îmi place să trec prin piețele de fructe, eventual să cumpăr struguri și să-l mănânc în drum spre bibliotecă.

Nu-mi place să aleg pepenii (moment dificil de opțiune) dar îmi place, cum am zis, să-l spintec și să-l mănânc cu lăcomie... În fața pepenului n-am morală; miezul roșu trezește în mine un instinct criminal!

Nu-mi plac „hătrii buni de glume” în forma lor rurală sau orășenească; nu-mi plac, în nici un fel, indivizii violenți, spurcați la gură, când îi văd și-l aud mă gândesc cu nostalgie la animale; nu-mi plac femeile care pronunță cuvinte rușinoase și cea mai mare suferință a mea a fost să asist, într-o zi, la o scenă când o femeie pe care o stimam mult a început, dintr-o dată, să înjure ca Hangerloaica; i-am văzut deodată adevărată fire și m-am înspăimântat; în ea zăcea, opresat de educație, un birjar dâmbovităean; nu-mi plac nici femeile care n-au simțul umorului și iau totul în tragic; să te ferească Dumnezeu să faci în preajma lor o aluzie, să spui o vorbă în doi peri: ești terminat.

Îmi plac câinii și detest pisicile (altă prejudecată, recunosc).

Îmi place salcia, dintre speciile moi, pentru că este un simbol elegiac și anunță resuscitarea; îmi place stejarul, dintre speciile tari, pentru vitalitatea și modestia lui; îmi plac sporturile individuale (atletismul) pentru că în ele omul își depășește, ca personalitate, condiția; dintre jocurile agonale prefer fotbalul pentru că e un joc de nebuni și poate fi studiat ca spectacol al ambiției și hazarului; boxul are, pentru mine, o justificare numai când e vorba de categoriile inferioare (muscă, cocos, pană...) și absolut nici una când se întrec (un eufemism jurnalistic) „greii”; în primul caz se confruntă două voințe, în cel de al doilea se urmăresc două pachiderme; poate fi sublimă bătaia dintre doi elefanți?

Îmi place uneori să lenevesc, caut singurătatea bucuroasă, îmi plac autorii care știu să descrie ca lumea o scenă de jubileu sau moartea unui individ (Tolstoi e neîntrecut și, la noi, Predal), prefer prozatorii intelectuali care au vocația ideilor, dar nu și-au pierdut vocația umanului (singura justificare, în fond, a literaturii).

Nu-mi plac disprețorii în lumea ideilor (acoperă o vocație refulată de poliști), cititorii care resping ceea ce nu înțeleg și pe cei care zic că înțeleg totul dintr-o operă; micii satrapi locali (de cei mari nu

mai vorbim), portarii de la instituțiile publice (sunt corupți), secretarele de la primărie și de la inspectoratele școlare (pentru că nu spun niciodată adevărul), inspectorii școlari (pentru că vorbesc mult și fac caz de o știință care nu există); nu-mi plac murele, zmeura, plăja aglomerată, pădurile de câmpie, vara bucureșteană (e teribilă), larna care trenează, gripa pariziană (interminabilă), vameșii maghiari și vameșii de la Otopeni, varza deosebită, femeile cu pălărie (par mereu deghizate, scâpate de la un bal mascat), domniile care poartă, în timp ce conduc mașina, pălărie tare și, în genere, pălărie de orice fel; nu-mi plac medici care nu cred în profesiunea lor, preoții care nu cred în Dumnezeu (vezi și episodul narat de Argehi) și umblă fără veșminte tradiționale; mă obosesc, în genere, cîncii (cîncismul este o atitudine comodă, frivolă în viață), demagogii de toate nuanțele (demagogia este, după mine, păcatul capital al secolului nostru), intoleranța în sfera ideilor și a opțiunilor („e interzis să se interzică”, este strigătul omului modern reprimat, intimidat, umilit...); femeile firosoase (mai ales când sunt tinere) pentru că promit eșecuri și anunță dezastre; gările pustii, dar nici gările foarte aglomerate; restaurantele mari (o insultă adusă gastronomiei și a mesei care este o inițiere, o abstragere din social); restaurantele cu muzică (o formă de represiune, un act inadmisibil de violență la adresa celui care mănâncă; îl încheie, la figurat, gura); recepțiile culturale (un spectacol prost de vanități

inflamate); nunțile, botezurile, reuniunile – în genere – de familie, pentru că aici sunt contabilizate morțile și nașterile, se judecă în chip atroce vârsta fiecăruia și se fac pronosticuri deosebite; niciăieri nu am mai viu și mai terorizant sentimentul morții decât în astfel de adunări rituale;

D. VATAMANIUC

EMINESCU
PRINTRE
FILOSOFI

Eminescu nu a elaborat un sistem filosofic pe care să-l expună într-o lucrare anume, este însă în afara de orice discuție că poetul avea un asemenea sistem, cum se desprinde, îndeosebi din însemnările din manuscrise. O demonstrație în acest sens întreprinde M. Ciurdariu în revista *Secolul 20*, nr. 337-339 (1-6, 1989), apărut în februarie 1992. Sunt transcrise din manuscrise și publicate sub titlul general *Herbul eternității: cercul*: 12 texte germane, cu traducerea lor și 23 texte românești. Textele cuprind, cum precizează editorul, *idei-nucleu* cu care, dacă poetul ar fi avut o viață mai lungă, putea construi și expozitiv sistemul său filosofic. Operații asemănătoare se pot întreprinde și din alte unghiuri de vedere, care să releve noi aspecte ale sistemului filosofic eminescian.

Textele din manuscrise ridică câteva probleme de care trebuie să se țină seama la aducerea lor în discuție. Prima dintre ele privește descifrarea, pe cât posibil integrală și fără intervenții ale editorului prin introducerea unor lecțiuni ipotetice, care reflectă opțiunile sale și nu realitatea din manuscrise. Este o lege a progresului, adevărat nu întodeauna și demonstrată, ca editorul care vine în urmă să dea descifrări mai aproape de realitatea din manuscrise și cu mai puține lecțiuni ipotetice. M. Ciurdariu realizează, în general, acest lucru și am da și un exemplu. O însemnare din

finiit și inifinit – proporționale geometrice.

M. Ciurdariu dă o altă descifrare, la care subscriem:

I. Nu cunoaștem decât raporturi între *finiit* și *inifinit*: ecuație

II. Nu cunoaștem decit raporturi între *finiit* și *inifinit*: proporționale geometrice.

Facem totuși precizarea, cum se arată în *Fragmentarium* (p. 336), că în manuscrise cuvintele sunt subliniate cu două linii inclusiv *proporționale geometrice*.

Dacă remarcăm progrese față de descifrările anterioare, putem semnala și scăpări din vedere față de transcrierile de mai înainte. Să dăm și aici un exemplu. Textul [*Formula absolută*] din manuscrisul 2261, 189r are o parte expoziitivă și o concluzie. Legătura se face prin cuvântul *Așa*, marcat în manuscrise și spațial. Cuvântul de legătură figurează în *Fragmentarium* (p. 84), omis în noua transcriere.

Eminescu introduce în textele sale filosofice, adesea, desene, spre a face și mai explicită teza sa. Un astfel de text [*Fulgii de ninsoare*], considerat și de editor ca deosebit de important, este ilustrat în manuscrisul 2255, 408r și cu trei desene (M. Eminescu, *Fragmentarium*, p. 478). Editorul le omite, în dauna demonstrației sale.

Textele din manuscrise ridică și o altă problemă, nu mai puțin de mare răspundere. Ne referim anume la stabilirea statutului fiecărui text: text original, traducere, transcriere. M. Ciurdariu procedează cu mare prudență când reține aceste teze pentru ilustrarea a ceea ce reprezintă *original* în însemnările filosofice din manuscrise. Nu este totuși exclus ca cercetări viitoare să demonstreze că un text german, considerat original, să nu fie decât o transcriere, iar unul românesc o traducere. Din păcate va mai trece multă vreme până ce se va stabili cu certitudine statutul fiecărui text din mii de câte se păstrează în manuscrise.

M. Ciurdariu face precizarea, în prezentarea introductivă, că toate textele pe care le publică vor fi incluse în M. Eminescu. *Opere XV. Fragmentarium*, ceea ce este adevărat. Mai trebuie însă precizat că o parte din textele germane s-au publicat mai înainte în *Transilvania*, iar cele românești sunt tipărite în M. Eminescu. *Fragmentarium* (București, 1981), după ce și ele s-au publicat, în prealabil, în presa vremii.

Meritul principal al lui M. Ciurdariu stă în faptul că atrage atenția exegeților că vor fi obligați, o dată cu apariția volumului M. Eminescu. *Opere XV. Fragmentarium*, să-și modifice opiniile, emise în cursul anilor, fără cunoașterea integrală a scrisului eminescian.

SCRISORILE MARTHEI BIBESCU

Apărută la Paris sub titlul „ECHANGES AVEC PAUL CLAUDEL” în 1992, corespondența Marthei Bibescu vede lumina tiparului în traducerea românească datorată Mariei Brăescu și lui Gheorghe Lăzărescu. În cuvântul de introducere Martha Bibescu explică împrejurările în care l-a cunoscut pe Paul Claudel și regretul că multe scrisori s-au pierdut; unele răstăcite pe drum, altele confiscate în timpul Rebeliunii din 1940 când Mogoșoaia a fost devastată de legionari. Dialogul epistolar ce se întinde pe aproape 3 decenii se reîntregește: „fiecare dintre noi vorbește adesea celui alt fără însă a-i parveni înăpoi vocea prietenului. Fidelitatea gândului continuă să învingă tăcerea.”

Momentul întâlnirii „coincidență imprevizibilă” se petrece la o reuniune mondenă când „neprevăzutul unui dîne parizian” o aduce în prezența lui Claudel.

Scritorul era deja un mare nume în lumea literelor franceze, „una din cele mai convingătoare întrupări ale geniului, expresia vulcanică a acelei puteri care creează și înalță lumile” (P. Picon).

La rândul ei, Martha Bibescu prin „Isvor, le pays des saules” se bucurase de o bună primire în opinia critică franceză iar cartea reținuse și atenția scriitorului francez.

Dincolo de afinitățile spirituale, preocupări sau pasiuni comune, din

scrisori se întrevăd, cu multă discreție de altfel, sentimente mai complexe ce depășesc cadrul unei simple prietenii. Ne-ar sugera, mai degrabă, „une amitié amoureuse” și nu ar fi de mirare, ținând cont că frumusețea principesei era renumită.

Conținutul scrisorilor îmbogățește biografia lui Claudel cu nuanțări inedite, în care afectivitatea își spune cuvântul fără a ieși din tiparele unei sobrietăți clasice și a unei moderații constante. Experiența sa de diplomat îi prilejuiește călătorii în Japonia, S.U.A., Belgia; evenimentul primirii în Academia Franceză în 1947; unele comentarii succinte asupra vieții de familie, dar în schimb relatări mai ample asupra prietenilor comuni din cercurile înaltei societăți franceze – acestea ar fi câteva din subiectele epistolelor. În succesiunea lor, un itinerar literar s-ar putea reconstitui, punctate fiind etapele celor mai importante creații (piese de teatru, poeme, eseuri religioase, cartea despre Cristofor Columb sau comentarii asupra Apocalipsei) precum și mărturi deosebit de interesante, privind actul creației, laboratorul de lucru. „Mă aflu în fața unui abis de putreziciune și a unui vulcan de zăpăciți care pentru mine este lumea literaturii și care se deschide ca o rană hidoasă în mijlocul lumii la sunetul celei de a cincea trompete, din fericire fără a putea dauna naturii și înverzirii ei. Este o carte plină de lumină surprinzătoare asupra timpului nostru; oamenii Evului

Mediu nu puteau s-o înțeleagă”.

Revin mereu în discuție teme religioase, în centrul gândirii claudiene situându-se catolicismul – supremă valoare spirituală. Scrisul, la el, devine o explorare a conținutului biblic, aprofundare a esențelor, iar la rândul ei Martha Bibescu, influențată de aceste idei, și ea vadește preocupări spiritual-religioase.

Scrisorile Marthei Bibescu, o bună parte trimise de la conacul Mogoșoaia, se remarcă printr-un stil elaborat, lucrat, bogat în imagini poetice precum și în aluzii literare. Ea participă activ la toate frământările spirituale ale celui alt, fiind în rezonanță cu problemele literare dezbătute de mentorul ei. Atmosfera literară pariziană se conturează cu

pregnanță prin remarcabile portrete de scriitori: Jean Cocteau, Marcel Proust, Anna de Noailles. Se detașează net o altă valență și anume sentimentul de românism, atașamentul ei față de pământul țării, Mogoșoaia, revenind ca un leit-motiv, ceea ce îl face pe Claudel curios, dornic să viziteze locurile ei natale. „Îmi faceți o descriere atât de poetică și de atrăgătoare a Mogoșoaiei, încât trebuie să mă agăț de masă ca să nu zbor imediat într-acolo”.

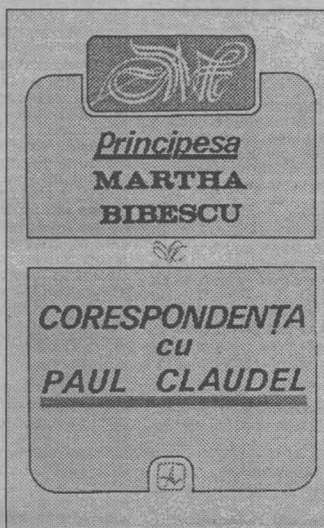
Admirația față de geniul scriitorului, mentorul ei, este prezentă în toate epistolele, însoțită de comentarii literare privind cărțile citite. Aspecte mai puțin cunoscute din viața scriitoarei se desprind cum ar fi: pasiunea pentru aeronautică, vocația călătoriilor, acestea schițând prototipul femeii moderne, energică, inteligentă. Implicată și în evenimentele istorice, a cunoscut personalități cum ar fi Regele Ferdinand, Alfons al XIII-lea al Spaniei, Mussolini, Papa Pius al XI-lea, dedicându-le portrete remarcabile.

Se cuvine să apreciem transpunerea în românește ce se remarcă prin cursivitate și eleganță în exprimare.

Genul epistolar, alături de memorialistică, are un atât de puternic impact în lumea scriitorilor, o explicație fiind poate și dorința de a depăși convenția epică, gustul pentru adevăr și în ultimă instanță, credința în seducția sincerității.

Corina COSTOPOL

* Principesa Martha Bibescu, *Correspondența cu Paul Claudel*, Editura Albatros, București 1992

Erotica eretică

Aflată printre ultimele apariții ale editurii gălățene, cartea¹⁾ lui Constantin Gherghinoiu este un debut promițător. Aluzie evidentă la unul din capitolele Noului Testament, titlul volumului acoperă două cicluri de poeme – *Eretica* și *Tristețea cu numele Ioan*. Versurile se situează între răzvrătire și nostalgie. Sentimentul erotic pare atins de suflul toamnei, se simte acut scurgerea timpului, iar împlinirea speranțelor se produce într-un imaginar joc al așteptării. Constantin Gherghinoiu face din iubire o temă importantă a poeziei sale, pe care o dezvoltă plecând de la semnificații biblice. Suita metaforică este exersată insistent, cu riscul de a diminua uneori, efectul poetic. Între puritate și păcat, între speranță și deznădejde, iubirea învâluie voluptuos totul, faptele lumesti și simbolurile sacre: „Trece o călugăriță. Gleznele ei dezmiardă tufe de măceș și e o ameteală-n ierburii, în fructe, în vin/ că se desprind sfinții din picturi la catedrală/ și pleacă în bejenie și născocesc așezări/ unde să-și dea întâlnire cu mucenicele pale/ și ele fugite din icoane și înzor-

zonate/ și îmbujorate de dragoste și vinovate de vinul dansându-le pe buze cu pulpele goale” (*Ceremonia de toamnă*). Căutările sunt pline de neliniști: „Aș pleca să te caut, aș pleca.../ Sunt mănjit până la coate de insomnie, dar îmi pierd în așteptare ca lumina în stea/ și vei veni, poate, astăzi/ mâine/ cine știe...” (*Astăzi, mâine*). Uneori, încercat de gândul renunțării („Învăț să te uit cu amărăciune/ surăzând cu deznădejdea pe față” (*Cu amărăciune*), autorul trăiește nostalgia unei iubiri primordiale. O profunzime de simboluri accentuează, în ritm mitic, sugestia timpului și spațiului în care gândul descifrează sensuri

magice în forme profane. Constantin Gherghinoiu compune o „religie a toamnei”, a unui anotimp bântuit de iubire, de tristețe, așezat sub semnul purității rostirii: „dând spaima cuvântului/ rămân la religia toamnei/ Și scriu biblia toamnei și cânt/ faptele strălucite, ale tale, Petre” (*Mit modern*).

Toamna patimilor după Matei vestește intrarea în tarâmul poeziei a unui poet care știe că, dintre toate emblemele lumii, cuvântul este început și sfârșit.

Zamfir BĂLAN

¹⁾ Constantin Gherghinoiu, *Toamna patimilor după Matei*, Editura Porto-Franco, 1991.

Poemul care cheamă

„Alte dimensiuni”, a doua carte de poeme a lui Eugen Cioclea (cum aflăm din scurta notiță editorială, prima carte se numea „Numitor comun” dar ne rămâne necunoscută) nu pare un volum în sensul rotundului, al arhitecturii interioare, ci mai degrabă o culegere, o creștere din sine, o așternere – probabil, cronologică – de poeme peste poeme. Autorul își motivează titlul printr-o abateră de la devenire (de la „numitor comun”): proaspăt inginer mecanic (biografia sa poetică este foarte transparentă), abia trecut prin armată, funcționar (navetist, dar dinspre oraș spre sat), se dedică altei dimensiuni creatoare, poeziei. De fapt, prin poezie Eugen Cioclea reinterpretă „dimensiunile” anterioare ale existenței: cea de student, militar, țaran, tânăr, navetist etc. Este o retrospectivă sintetică a unei vieți ajunse în pragul bărbăției, poezia rămânând o artă a interpretărilor, a restructurării lumii. Și iată că, dintr-o aparentă aglomerare de poeme care ne crease imaginea unei culegeri, ajungem a descifra (înțelege) un fir conducător, o coerență interioară. Nu e un paradox. Eugen Cioclea are o încredere neîmămurată în poem ca „piesă” completă, ca lume rotundă. În fiecare poem al său se concentrează crezul estetic, viziunea, intenția. În acest sens, cartea putea fi mai lungă sau mai scurtă – nu are deschidere, și nici închidere; ea trăiește în articulațiile ei care, moment cu moment, o definesc. Autorul are o propensiune oarecum singulară în generația sa, către spații ample, către poemul lung, parabolic. „Oaia lui Euclid” este o piesă antologică a lui Eugen

Cioclea și a literaturii române tinere, o îmbinare a fabulei (epicului) cu trăirea lirică. Autorul este „torturat” de Esenin, de spiritul slav în general, pe care și-l asumă, dar în același timp trăiește mitul „Mioriței” la modul optimist („Dar cum să mori doar fiindcă și s-a spus/ că doi din trei cobesc să te ucidă?”) Poemele lui Eugen Cioclea incită la analize ample de mentalitate, care nu-și au locul într-o simplă cronică de prezentare. Aș spune, concluziv – rugând verificarea prin lectură – că autorul este un mioritic revoltat și un esenian ironic. Sinteza sa culturală se realizează la nivelul revoltă-ironie, fără a mima nici unul dintre cele două momente. Iată, de pildă, acest poem mai scurt dar atât de înșurubat în sensuri: „Mi se spune că m-am născut în cămașă/ Maică-mea, chiar mă convinge/ Simt, le răspund/ dar ce vreți de la mine?/ Nu vi-l de ajuns/ că mă strânge?// Nu vi-l de ajuns că din fașă o port.../ fiu-meu s-o moștenească! Nici să mi-o spal nu am voie s-o scot./ Acele n-au s-o cârpească./ Ruptă-i în umere. Rută-i pe piept./ Ca libertatea în sine./ Tac. Sunt cumințe. Sunt înțelept./ Forța decide.” (*Cămașa de forță*). Mioritism (ca pesimism) asumat deasupra-dedesubt, revoltă în fierbere. Crezul poetic al lui Eugen Cioclea? – „Timpul, oricum,/ pe nimeni nu iartă./ Nu țin umbra nici un cozoroc./ Cu capul sus și de zgolțit, în artă/ să intri ca în ștreang./ Ai încăput? Noroc.” (*Posibilă definiție*). Metafora frustă, abruptă a lui Eugen Cioclea, pasiunea construcției ample, suflul stenic și, mai ales, o strânsă ținere în posesie a fiecărui cuvânt, a tuturor articulațiilor poemului, ni-l arată ca un nume chemat de poezia mare, un talent debordant dublat de o extraordinară bogată experiență de viață; un om în fața căruia, la dispoziția căruia, unelele se pun de la sine pe lucru.

N. GEORGESCU

²⁾ Eugen Cioclea: *Alte dimensiuni* (Editura Hyperion, Chișinău, 1991)

RAZLETE

Marin SORESCU

ROVINE

Dacă e astăzi marți, poimâine-i joi,
Iar joia e o tristă zi de griji:
La vite-n leauri nu mai sunt ogrinji,
Miroase-a leordă și-a usturoi.

Posircă și holercă dați la prinși
– Cei cu arcanul – arcuți pune noi.
Astăzi e marți, poimâine-i deci
război,
Iar de-i război nu-i lesne
pentru-nvinsi.

Noroc că nu-s cetăți de cărămidă,
Să tragem cu sâneța din firidă.
Ei vin în zale, voi să dați cu praștii.

În mlaștini să-i atragem: să-i ucidă
Pământul ăsta care cere dajdii
De trupuri vii, cum soarbe lacul
aștri.

În toate etapele sale de dezvoltare, poezia lui Ion Sofia Manolescu a avut o amprentă autobiografică variabilă de la o situație existențială la alta. Dincolo de versurile ocazionale, filonul acesta este discret, abia sugerat. Arătarea directă de tip confesiv lunecă prin timp ca o amintire sau se strânge într-un set de versuri care supun biografia scriitorului unui bilanț liric.

Soarele scufundat (1966) constituie un nucleu direcțional în acest sens. Mai mult decât în volumele de început, poetul începe să-și înscrie existența într-un timp calendaristic, convertit în cele din urmă într-un timp psihologic cu o evidentă coloratură afectivă. „La cincizeci de ani pentru inima mea/ încă o viață de cântec mi-aș vrea/ din timpul terestru surprins într-o clipă/ în nemărginire alt timp mă-nfiră/ risipiți-vă umbre, revărșați-mă apei/ că sufletu-n suflet nu-mi mai încapă” (*Semicentenarul meu*).

Când scriitorul își proiectează viața în timp, memoria strânge cu fidelitate pe banda afectivă și alte cicluri de existențe, măsurate de calendar. Limbajul literar capătă o tentă tragică de derivație romantică, ca și obiectele și faptele pe care le semnifică. Imagistica intră și ea în cadrul unei retorici sentimentale, câteodată ușor stridentă. Enunțuri ca: „hohotul toamnei”, „ochiul destinului”, „bruma iubirii”, „plasmă ancestrală” etc. sunt exemplificate. Și unele cuvinte izolate sugerează starea de fragilitate. *Umbra, vântul, ploaia* indică semne de inconsistență, modificare, trecere etc. Ici, colo, un vag aer de melodramă provincială se face simțit. Până și sentimentul timpului ajunge să fie perceput din această perspectivă. „L-am întâlnit cu dragostea de ieri/ în părul fostei mele primăveri/ sau l-a strivit o lacrimă sub geană/ de-o gingașie prea nepământească/ Și-aș fugar, cu fiecare clipă/ din tot nimicul steaua se-nfiră/ și viața-n timp mereu ne-o regăsim/ sau știm căre dintre noi murim.” (*Timpul*).

În același timp, nu se poate să nu observăm că diferite forme ale verbului a muri, ca și a substantivului moarte, capătă o frecvență tot mai mare în poezia lui Ion Sofia Manolescu. În timp sunt înscrise destinele tuturor fapturilor, iar acestea au, mai devreme sau mai târziu, același epilog. Dar dincolo de prezența lexicală sau raza semantică a cuvintelor amintite, scriitorul realizează o adevărată punere în scenă a morții (*Moartea copilului, Nunta de crep alb*). Dacă scriitorul nu a putut evita melodrama în modul de reprezentare a morții omeștii, un alt final de existență a unei făpturi sacrificate are o rezonanță tragică autentică, asemănătoare cu aceea a albastrului rânit din poezia lui Charles Baudelaire. „Cuțitul, când s-a-nfipt între cerbice/ s-au auzit prin sânge numai bice/ S-a potocnit, s-a prăvălit ușor/ peste prăpădul de la abator.../ În toarsă-pielea, prinsă în cârlige/ de astă dată parcă nu-l mai frige/ Doar carnea se mai zbate caldă, vie/ sub un înghet ce încă întârzie.” (*Moartea bouului*).

Conjugarea unui verb tragic se transformă în cele din urmă într-un titlu de volum: *Până unde pot muri?* (1969). Și cum timpul poate marca acte de sfârșit dar și de geneză, la fel ca în poezia lui Ion Sofia Manolescu, se poate observa cum în calendarul cultural al literaturii române anul 1969 a pus în circulație notabile nume de scriitori din diferite generații. Pe diagrama anului amintit se înscriu astfel: A.E. Baconski, cu o remarcabilă culegere de versuri, *Cădere în vid*, Ioan Alexandru publicase *Vămile pustiei*, Cezar Baltag volumul de poezie *Țărnuț zadarnic*, iar Ana Blandiana a tipărit *A treia tăină*. Anul literar era mult mai bogat. Dar am decupat doar câteva exemple. În acest context, opera lui Ion Sofia Manolescu nu se mai confruntă doar cu aceea a marilor poeți din

Un latifundiar al poeziei

CTD

perioada interbelică, ci și cu a tinerilor contemporani. În noul peisaj liric al vremii, instrumentația poetică se schimbă în mod sensibil, ca și registrul tematic sau atitudinea în fața existenței. Un scriitor venit dintr-un „trecut literar” diferit de adăziunile poezilor tineri de acum două decenii, păstrează în opera sa aluviunile literare ale unui alt limbaj. Elementele acestea de natură reziduală apar în straturile cele mai diferite ale creației unui autor. Poate și din această cauză, titlul interogativ al volumului *Până unde pot muri?* să aibă o irradiație semantică mai largă decât sensul sfârșitului biologic. O măturare ușor ambiguă se poate desprinde chiar din poezia *Geneza*. „De multe ori a trebuit/ să mor așteptând în alt cântec/ de multe ori a trebuit să mă nasc în alt Dumnezeu/ cu încă un freamăt/ cu încă un început de cuvânt.” Dar între gândirea literaturii ca proiect existențial și arta expresiei nu există întotdeauna o unitate deplină. Dacă prima trimite spre viitor, cel de-al doilea plan poate fi puternic marcat de o practică literară mai veche. Oricum, *din mult prea devreme și din mult prea târziu* s-a cristallizat o operă mereu resituabilă între plăcile turnante ale istoriei.

Purtând complexul mamei mereu cu sine, Ion Sofia Manolescu rămâne obsedat în mod constant de origine. Poezii ca *Geneza, Nașterea, După, Măhnirile focului* fac parte din această matrice de gândire și sensibilitate. Incitat de *melancolia focului*, poetul se simte ca un pinguin singuratic, aruncat undeva la marginea existenței. Înăuntrul sau în afara cuvântului, scriitorul trăiește cu sentimentul că este desprins clandestin din penumbra lumii. În universul său primordial se găsește umbra, un pumn de fărâncă, un copac și lacrima ce pânzăște mereu să cadă de sub pleoapă.

Lațul genetic trece din om în poezie, după care totul pare să se reintegreze într-un amplu circuit universal. „Dintr-un bulgăr de aer/ s-a născut un bulgăr de pasăre/ Pe după miezul zilei/ a tresărit neliniștea/ Pe sub aripa timpului/ au zburat unul și altul/ Pe sub miezul neliniștii/ s-au întors unul din altul/ Din toată pasărea/ s-a născut moartea.” (*Unul din altul*).

Mecanismele generale de funcționare ale limbajului poetic rămân aceleași. Regăsim enunțuri ca: s-a spânzurat toamna, inima îmi atârna ca o frunză, surășul tău atârnat într-un arbore (*Metafizica*). Unele imagini încep să devină monade, să migreze ușor voalate dintr-o poezie în alta.

Involucru (1970) reprezintă o stație nouă de tranziție. Facem această afirmație, plecând de la convingerea că în poezia lui Ion Sofia Manolescu există o evoluție lentă, fără mari efecte de perturbare asupra tiparelor literare. Evoluția aceasta înseamnă în primul rând o detașare de anumite stereotipuri stilistice din operele de început, ca și o mai mare densitate a fluxului liric. Dincolo de toate acestea regăsim obsesia genezei cu toate viclenile ei, forța pământului, ocrotitor sau distrugător, *ademenirea neantului, umbra omului*, toate sunt mereu resituate între *nestatornic și etern*, între *clipă și veginie*. În felul acesta, acolada dintre pământ, izvor și steaua pierdută se prelungește.

Registrul tematic al lui Ion Sofia Manolescu s-a schimbat în mod radical o dată cu publicarea volumului *Între mine omul și voi cartofii* (1975). La prima vedere s-ar putea crede că autorul este

ispitit în exclusivitate de o nouă revoluție literară suprealistă. La urma urmei, atâția poeți au scris despre cule, perle de dinți, ceapă și atâtea altele. Așa că de ce cineva nu ar putea scrie și despre cartofi? Din relatarea scriitorului am înțeles că a început să-și conceapă primele poezii de acest gen încă din anul 1944. Până la tipărirea cărții au trecut trei decenii. Cartofii, care l-au „conferit cu toată generozitatea licența de inginer agronom” scriitorului moldovean, intră astfel în literatură prin profesie, dar și prin climatul adus de cel de-al doilea val al miciei resurecții suprealiste din acei ani.

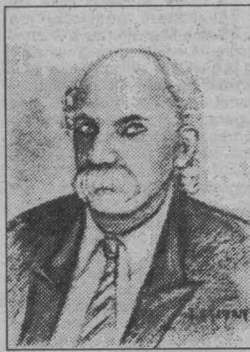
Biografia practică a scriitorului fuzionează și în acest caz cu cea spirituală. Și, dacă uneori caracterul nesincronic al versurilor sale cu literatura din acea vreme îi conferă o amprentă ușor vetustă, desincronizarea adusă de acest nou ciclu de versuri devine avantajoasă pentru autor. Ion Sofia Manolescu introduce un alt teritoriu al realului în spațiul poetic. „Cum îmi aduc aminte de voi/ cartofi necesari pentru hrană/ cartofi plini de pământ/ și de nebănuite puteri/ Voi ați rămas singurii mei elogiuri eu am rămas o lacrimă a lumii.” (*Prolog*).

Antipoesia capătă consistență, evident într-o altă formă decât la Marin Sorescu (*la Liliect*). Discursul literar este întors în mod programatic pe dos. Retorica înaltă este grefată pe detalii banale. În cele din urmă, registrele de limbaj sunt amestecate cu o vădită intenție. Referința autobiografică reală, stilul colocial, afecțiunea răsucită spre obiecte utilitare, toate acestea intră într-o alianță literară nouă, capabilă să confere acestor suite de versuri un caracter absolut inedit. De la reprezentarea unei conjuncturi reale în poezia *Actul de recunoaștere 3301* până la sublimarea lirică a faptului divers, distanța este mare. „E bine că m-am hotărât să revin/ după o tăcere atât de îndelungată/ E bine că m-am întors la voi cartofii și la actul de recunoaștere 3301/ prin care v-am atestat/ pământul, soiul și descendența/ deoarece s-a răput să plece/ cu mult înainte de-a mă împlini/ și e bine că s-a întâmplat astfel/ până a nu părăsi pământul cu umbre.”

Este limpede că Ion Sofia Manolescu nu scrie un tratat în versuri despre cultura cartofilor, în maniera scriitorilor din antichitate și nici o carte de învățătură ca poezii din Transilvania din epoca luminilor. Ion Sofia Manolescu este un poet liric care și-a înscris în mod definitiv stăruirea de conștiință în devenirea timpului. Oricare activitate proiectată în marea trecere conferă poeziei o altă rezonanță, fiind capabilă să transforme gestul banal într-un act existențial. Poate și din această cauză, teritoriul generator de poezie nu poate fi niciodată măsurat. Micul didacticism general uman practicat de scriitor nu se pare suportabil. Timpul trecând sub luminiscentă/ prefăcută-n corole de pălărie/ devenea plin de aripi întârziată/ și-am cerut să mi se dea încă o noapte/ din pământul pe care îl lubeam/ pentru sufletul meu fără dimensiuni/ pentru exegeza privirii înnoptate/ înainte de-a mă fascina corabia înstelată.”

Romul MUNTEANU

ION BARBU ÎN CORESPONDENȚĂ CU GH. ȚIȚICA

Ion Barbu văzut de I. Silvan

1 Onorate Domnule Profesor, Mulțumesc simplu și scurt, așa cum convine unui... breslaș al Matematicii, pentru caldă Dumneavoastră solitudine. Am primit astăzi banii. De mâine reiau lucrul. Zilele astea, Editura „Lucașfăru” din București mi-a trimis un număr oarecare de plachete: o poezie, prima mea lucrare tipărită deosebit. Deși matematician prin educație și poet prin accident numal, așa mi-a fost urcit: primul lucru tipărit, dintr-ale mele, să fie o frivolă poezie (N. B. Poema *După melci*). Placheta e ilustrată de Teișanu; fondul tragic al poeziei și dulceașă decorativă se potrivește ca... nuca în perete. Dar ce să-i faci? Greu de găsit doi oameni în care același lucru să se oglindăască la fel. Îmi iau libertatea ca Dumneavoastră, cel dintâiu (nu sunteți Dumneavoastră și *Gazeta* cei care ați dat definitivului tiparului cele dintâi elaborări ale adolescenței mele?), să vă trimit un exemplar. Vă sosește prin poștă. Cele mai bune urări pentru Paște.

Dan Barbilian.
Gröndlandstrasse 37.
Göttingen
1 aprilie 1922

2 Mult iubite Domnule Profesor,

Zilele trecute am fost la Giurgiu, la tată-meu. În colaborare cu el am lucrat la extragerea acestei soluții nouă (miere de Mai), bună, nădăjduiesc, pe care, cu voia Dumneavoastră, v-o expediez. Știu că, virgilian și teocritic, aveți dorul unei mieri mai ilustre, din prisăcele vreunui divin munte Himet sau pajștelor vreunui fluviiu clasic. Dunărea nu are nimic clasic. Albinele prăfuite prefac ierburile barbare într-o miere siropoasă, turcească, sub soarele intolerant. Miere de seraiuri și miere de turtă dulce!

V-o ofer, însă, din toată inima. Îmi pare rău numai că nu vă poate sta înainte, în forma ei clădită, naturală. Dar transformările-i proprii exclud deplasările fără deformare. Așa că, în locul grupului finit și poliedral al fagurilor, aveți în față o trecere de la finit la continuu, ceva cu o infinitate de parametri, modernist și funcțional!

Sărutări de mâini Doamnelor. Complimente Domnului Șerban.

Al Dumneavoastră,
D. Barbilian
1 iulie 1930
Nevastă-mea salută pe Doamna Țițica.

NOTĂ: Cei doi matematicieni fac parte dintre primii patru corifeii ai științei gândirii cu numere din România. Dan Barbilian (19 martie 1895 – 11 august 1967) a fost geniu precoce în matematici, cultivat de Gh. Țițica (4 octombrie 1873 – 4 februarie 1939) de-a lungul anilor cu osărdia descoperitorului de diamante, pentru că să nu i se piardă harul. I-a fost colaborator la *Gazeta matematică* (începând cu anul 1912); l-a ajutat cu subsidii de la stat pentru specializare, la Göttingen – Germania (1921-1924), după ce l-a avut student în matematici (înainte de primul război mondial); l-a primit asistent la catedra de geometrie analitică de la facultatea de științe matematice din București (1926-1931), apoi a contribuit la numirea lui Dan Barbilian (Ion Barbu) în postul de conferențiar și de profesor universitar.

Gh. Țițica l-a smuls pe Ion Barbu, autorul cărții de versuri ermetice *Joc secund* (1930), tărâmurilor misterioase ale sacrei Poesis, în favoarea înălțimilor zeiești ale lui Mathesis, pe care Dan Barbilian, autorul „spațiilor barbilienne” (1934), nu le-a părăsit niciodată. Ceea ce se poate constata din cele două scrisori inedite ale lui Ion Barbu-Dan Barbilian (aflate în colecția familiei ing. Radu R. Țițica) expediate mentorului său și pe care le dăm publicității.

Mircea COLOȘENCO

CONCEPTUL DE POSTMODERNISM

Pentru a încerca o clarificare a acestui concept atât de controversat, trebuie să ne întoarcem înapoi cu zece ani la textul publicat de Ihab Hassan în 1982, *Spre un concept al postmodernismului*. Hassan pune aici întrebarea dacă postmodernismul este numai o tendință artistică sau este și un fenomen social? Teoreticienii postmodernismului au răspuns diferit, unii considerându-l doar o modă trecătoare, alții recunoscându-i valențe mult mai largi. Din prima categorie face parte, de exemplu, R. Federman care consideră postmodernismul o modă ce se circumscrie unei perioade precise din literatura americană (începutul anilor '60) – ceea ce el numește primul val de scriitori postmoderniști. El pune apariția acestui val pe seama rupturii care s-a produs în anii '60 între discursul oficial și individ.

Evenimente ca asasinarea lui Kennedy, războiul din Vietnam, afacerea Watergate, războiul din Coreea ... au generat o neîncredere a individului față de discursul oficial, fie el vorbit, scris sau televizat. Dacă conținutul istoriei poate fi manipulat prin mass-media, atunci legătura dintre real și imaginar dispare, iar demarcația care separă faptul real de ficțiune dispare și ea. Prin urmare, narațiunea postmodernistă stabilește o nouă relație cu realitatea și istoria, o relație bazată pe dubiu.

Acest gen de narațiune se caracterizează prin cultivarea parodicului ca formă de destabilizare a tradiției (prin fragmmentare, discontinuitate, etc...). Federman se referă la acele „spirale ale autoreflexivității” considerate ca fiind nesănătoase atât pentru scriitor cât și pentru cititor. El vorbește de

iraționalitatea limbajului și de dezintegrarea deliberată a romanului, din motive subversive, în ceva imposibil de citit („unreadability”). Pentru el, deci, postmodernismul este în impas. Tot ca o modă a fost considerată și arhitectura postmodernistă. Trecerea de la arhitectura modernistă la cea postmodernistă a însemnat trecerea de la turnul de sticlă, beton și oțel – care denunța orice ornament ca pe o crimă, orice individualism ca pe un sentimentalism și orice romantism ca pe un kitsch – la turnul ornamentat (de exemplu clădirea AT&T din New York și sediul Băncii Lloyds din Londra), la imitații de piele medievale și sate de pescari, la fabrici și depozite renovate, la reabilitarea peisajului urban. Altfel spus, trecerea la un alt stil de arhitectură în care reprezentarea primează asupra funcționalității (R. Venturi: „un adă-

post decorat”). Astăzi însă, „Simțim că postmodernismul s-a încheiat” – este afirmația făcută de unul dintre cei mai mari antreprenori din Statele Unite în ziarul New York Times (mai, 1988).

Pe de altă parte, dacă considerăm postmodernismul dintr-o perspectivă mult mai largă, abordarea fenomenului trebuie pusă în cu totul alți termeni. Este vorba de ceea ce criticii au numit „o transformare lentă în societățile occidentale, o schimbare în sensibilitate” (Harvey, Huyssens). Sau, așa cum afirmă Mc Hale, o trecere de la o dominantă epistemologică la una ontologică. Adică o schimbare de la acele gen de perspectivism care-i permitea spiritului modernist să încerce să capteze înțelesul unei realități complexe dar singulare, către spiritul postmodern a cărui întrebare fundamentală este cum de realități atât de radical diferite pot coexista, pot intra în coliziune și înțepătrundere? Exemplul cel mai la îndemână este romanul. Într-un roman modernist adevărul nu este accesibil conștiinței subiective; capacitatea acesteia de a ajunge la adevăr este pusă în permanență sub semnul întrebării, ceea ce generează un permanent sentiment de insatisfacție datorat faptului că adevărul se dezvăluie fragmentat. Mișcarea continuă a realității se materializează în mișcarea textului (fluxul conștiinței, trecerea de la o conștiință subiectivă la alta ...). Într-un roman postmodernist mișcarea textului este de cu totul alt gen: mișcarea vizează planuri ontologice diferite, se trece dintr-un plan ontologic în altul (de aceea procedul preferat al romanului postmodernist este metalepsa).

Ideea de mișcare, de schimbare, de discontinuitate, de efemer este importantă pentru înțelegerea conceptului de postmodernism. Foucault, de exemplu, ne îndeamnă să dezvoltăm acțiunea, gândirea și dorințele prin proliferare, juxtapunere și disjuncție și să preferăm ceea ce este pozitiv și multiplu, diferența nu uniformitatea, curgerea nu unitatea, aranjamentele mobile nu sistemele. Pentru el, ceea ce este productiv nu este sedentar, ci nomad. De aici rezultă o altă idee, fundamentală pentru înțelegerea conceptului la care ne referim: pluralitatea. Pentru a explica imaginea unor lumi care coexistă în același cadru referențial, Mc Hale apelează la conceptul de *HETEROOTOPIE* propus de Foucault. Prin heterotopie, Foucault înțelege coexistența într-un spațiu imposibil a unui mare număr de lumi posibile fragmentare sau, mai simplu spus, spații incomensurabile care sunt juxtapuse sau suprapuse unul peste altul.

În postmodernism, pluralitatea are o funcțiune bine determinată: aceea de a destabiliza, de a submina orice regulă, orice canon. Conceptul de postmodernism subsumează de fapt tendințe destabilizatoare dintre cele mai diverse. În eseu său,

Hassan oferă o listă întreagă de termeni: decreație, dezintegrare, deconstrucție, decențrare, deplasare, discontinuitate, disjuncție, dispariție, demistificare, detotalizare, delegitimizare... În plan literar, pluralismul destabilizator are drept consecință imediată anularea autorității. Textul cu autoritate („authoritative text”) dispare. Ideea unui text fundamental, de exemplu o istorie a literaturii ca literă de evanghelie, nu mai există, ea este înlocuită cu o multitudine de puncte de vedere, o multitudine de interpretări complementare, chiar conflictuale.

O istorie postmodernistă a literaturii cum este *Columbia Literary History of the United States* (1988) este construită în mod deliberat pe principiul recunoașterii diversității, complexității și contradicției. Așa cum se arată în prefață, o astfel de carte este concepută pentru a fi explorată ca o bibliotecă sau ca o galerie de pictură: este compusă din coridoare în care intri prin multe portaliuri al căror scop este de a-i oferi cititorului experiența paradoxală de a vedea atât armonia cât și discontinuitatea materialelor. Prin lectura unui astfel de text, cititorul își va diversifica și îmbogăți experiența, își va schimba poate modul de receptare a „operei”, confruntat fiind cu un text care renunță din start la ideea de consens și la intenția de a spune toată povestea. De altfel, scriitorii ca Lyotard și Foucault se pronunță explicit împotriva ideii că ar exista un meta-limbaj, meta-narațiune sau meta-teorie prin care lucrurile pot fi conectate sau reprezentate. Adevărurile universale și eterne, dacă există, nu pot fi specificate. Lyotard folosește o frumoasă metaforă (preluată de la Wittgenstein) pentru a explica condiția cunoașterii postmoderne: „ne putem imagina limbajul ca pe un oraș antic: un labirint de străduțe și piațete de case vechi și noi și de case cu adăugiri din diverse perioade; toate acestea sunt înconjurare de o multitudine de târguri noi cu străzi drepte și regulate și case uniforme”. În plan social, pluralismul destabilizator și criza de autoritate pe care acesta îl determină funcționează în mod evident. Începând cu anii '60 au apărut o serie de curente care au subminat societățile occidentale: mișcarea feministă, mișcarea negrilor, a homosexualilor, ecologistilor, autonomiștilor regionali... Ele au determinat fără îndoială acea schimbare în sensibilitatea occidentală de care aminteam la început. Acceptarea pluralismului, a autenticității altor voci și altor lumi, precum și toate schimbările care s-au petrecut în ultima vreme în estul Europei și fenomenele la care asistăm astăzi au la bază ideea de destabilizare, de subminare și anulare a autorității. Se poate spune că postmodernismul capătă amploare și promite o viață lungă.

Mihaela CONSTANTINESCU

Cinci poeme de Traian T. Coșovei

„DRUMUL PÂNĂ LA OSPICIU ȘI ÎNTOARCEREA ÎNPOI PE JUMĂTATE”

Cu focul stins,
cu țigările pe sfârșite, cu marele frig
zgâlțându-mi fereastra –
omul din colț, bătrâna doamnă care
șterge vitrinele
atelierului de bobinat
la sfârșitul zilei
la sângerile mele care stinge lumina în sălile
de cinematograf,
la viața mea care își cere iertare.

Ca pe o mângâiere mi-au dăruit o pătură
veche.

Cu nesfârșită blândețe mi-au adus
mai aproape
chibriturile, bidonul cu gaz.

După puterile lor mi-au trimis ani de zile
scrisori
să am cu ce aprinde focuri zadarnice
la marginea mării.

Cu cenușa unui imperiu mi-au vopsit fața.
De la robinetele casei mi-au dat
să beau îndeajuns.

Cu lanțuri din flori de câmp
mi-au legat mâinile –
cu lanțuri de imortele
m-au acoperit ca pe unul de-al lor.

Cu focul stins în vechea mansardă,
cu țigările pe sfârșite, cu lupii la ușă
(ah, la flacăra colților lor mi-am scris
o viață întreagă poemul),
după ce am urcat un munte de plumb
literar cu literă
sunt singur în tăcerea din jur
aproape aș putea să luminez.

CAPCANE PENTRU LUPI

Această toamnă a început într-o joi.
Am avut vreme să aprind focul, să privesc
fumul ridicându-se peste câmp.
Am avut vreme să aștern în păduri
capcane pentru lupi
(după scârșnetul lor, după urma de sânge
să găsești drumul spre casă),

să-mi amintesc foarte exact felul în care
mâinile tale ating ca o renunțare
rafturile subțiri ale farmaciei.

Neîmpiedicat de nimeni, toamna
a început într-o joi.
Am ars frunze uscate, a fost liniște
ca înaintea marilor ploi.
Am privit pușca pândind într-un colț,
cartușele înșirate pe masă.

Capcane pentru lupi, dragostea mea –
(după liniștea lor să găsești drumul spre casă),
capcane pentru lupi scăncesc și se tânguie
în întuneric.
Capcane pentru lupi strălucesc
ca acoperșurile Bagdadului.

La naiba, mai bine un debit de tutun!
Și timp să descriu armura de fâlcă
a speciilor puternice,
refuzul sângelui de a vorbi la trecut.
Să-mi amintesc foarte exact
părul tău lung prin care se anunță
scufundarea Titanicului,
degetele tale nesfârșite care bat viața mea
la mașină.
Degetele tale (superb lăcuite) care scriu
viața mea cu literă mică.

VA MAI FI VREODATĂ AȘA?

Va mai fi vreodată așa –
o lume dezbrăcată de cuvinte ca
o tobă de tînă
bătută de-o gură printre girafe, urși, rinoceri?

Va fi ca-ntr-un mîine cu rânjet de ieri?
Ca-ntr-un ciorchine de viață strivit între
orele mici ale serii;
vremea când lacrima nu mai plânge,
când răsul,
ah, răsul îndeasă biberon de fier
în gura durerii?

Când, pe asfaltul boțit, caligrafia însângerată
a păsării
desena un târziu prea curând...
O, mamă, viața mea va trece învățând
limba rusă cântând?

Va mai fi vreodată așa?
Cuvintele întreabau singure orchestra
cu muzici de mucava.
Va fi un parfum ca o întotocire
de nume ilustre, –
o, mamă, viața mea va purta drapele,
pumnale ori fuste?
Va respira miros de napalm, de petrol,
de fumale?
Va supraviețui unor simple și calde urale?
Alb-negru, alb-mut, alb-sonor
voi fi mai puțin singur ca
o oglindă de ascensor?

Prin porți de hotel, de garaj, de vestiare
voi trece ca o urmă de ruj pe pahare?
În fanfara de fâlcă, în orchestra obeză –
canibal al silabei – voi ajunge o halcă de porc
sub mâini subțiri, de maseuță?

PAGINA ALBĂ

Ca pe o pagină albă
va fi liniște într-o bună zi, va fi cald,
va fi bine.

Ca într-o carte cu paginile rupte,
îmi voi citi sfârșitul
la cofetăria din colț.
Ploaia, afară, îmi va șterge încet
chipul din memorie;
voi fi omul fără înșușiri –
cu paginile sfârșitului rupte –
voi fi omul negru, fără semnalmente, acela
pe care noaptea îl visează copii,
acela pe care bătrânele
îl chemă să le înecă pisicii.

Ca pe o pagină albă, nescrisă
și mâinile mele vor scăpa într-o zi pe covor
ziarul acesta pe care îl citim de o viață.
Chiar părul tău lung se va prăbuși până la urmă
ca un coș de fabrică, strivind sub el totul.

Ca un monstru al adâncurilor,
cu un pachet de biscuiți
voi hrăni păsările orașului.

Ca un bulldozer al spaimei voi trece
prin zidul viselor tale.

În fața mării
îmi voi lumina fața cu lanterna. În fața mării
voi povesti până la capăt fericirea aceasta
aproape suportabilă.

Cu pietre în gură, ca un bun orator, cu pietre
în mâini
ca un cetățean al onoarei

voi asculta cum se îndesește mărunt
zgomotul scrisului pe hârtie –
cum se înroșește încet pagina albă,
buturuga dulce
pe care o voi îmbrățișa disperat într-o zi
cu sângele și cu gâtul.

ULTIMELE ȘTIRI

Ziua când au incendiat trupurile
balenelor eșuate,
când domnișoara Ivonne a aprins
vechii candelabru
din sufragerie, –
ziua când au cărat în pătură
corpul parașutistului;
ziua când ți-ai tăiat părul cu un briceag
în formă de pește.

Seara când ți-ai bătut din greșeală la ușă;
seara când am rupt în bucăți ierburul

din școala primară,
când am luat somniferul nemțesc
cu nume de plantă exotă.

Seara când ți-ai amintit o adresă veche
din Banhoffstrasse,
când ai bătut în țevi până când
vecinii

au căutat un număr de telefon...

Dimineața când te-ai privit în oglinda liftului
și ai vrut să uiți, deodată,
toate acestea.

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

PENTRU GEO DUMITRESCU

O veche, nu prea veche, pagină
de jurnal:

Mă trezesc în miez de iarnă
gândind, la gura frigului, faptul
vacanțelor petrecute vară de vară la
Bălcești, un sat mărunt de pe
Valea Topologului unde ființa un
conac al unui boieras luminat, din
chiar neamul Bălceștilor și unde,
într-o încropită Casă de creație
l-am cunoscut, pe lângă alți stră-
luci alături ai scriitorului pe dum-
nealui Geo Dumitrescu pe care
inima mea îl ține în respectuoasă
iubire. De care mi-e dor acum cum
mi-e dor de casa acoperită cu olane
roșii, de pădurea deasă ce stătea s-a-
o îngroape în verde și de trandaf-
irul japonez (chinezces?) înfoidu-
se sub cerdac.

Privesc gales la rubrica de Poeta
redacției găzduită de revista ce-mi
tipărește și mie desenele pe asfalt
(și pe himere) și mi-l evoc pe
întîlul ei titular, același Dom' Geo
al tinereților mele ca pe un cititor în
tot ce-a făcut.

Bu unul n-am cochetat prea mult
cu „poeta” jurnalului dar am
primit, grație apropierii de Geo
Dumitrescu lecții teribile de poezie
și gazetărie pe care amintirea le-a
păstrat, lecții pentru care îl mul-
țumesc târziu (după numai un efort
de veac) spre a-l bucura cumva în
solitudinea în care singur s-a zidit,
asigurându-l de o iubire nicicând
extinsă dar așezată pe temelie de
neclintit. De-o pildă, stînd noi
leneș sub trandafirul japonez
(chinezces) m-a luat într-o bună zi,
tam-nisam la roat, asta după zile
dulci de jocuri de șopietate și ami-
cale alături spîndu-mi net că
așa nu mai merge, că nu-l place
cum evoluez, că nu mi s-a plăcut
formula poetică originală, că nu
îndrăgesc prea mult, că încep să
izmenesc versurile cu tertipurile
suspect de bunului meșteșugar, că
nu... că nu...

M-a lăsat fără replică și multă
vreme și fără somn dar „brutali-
tatea” cu care m-a abordat am so-
cotel-o benefic, prietenească. Am
lucrat mai apoi la „stîngerea
Gazetei literare” spre a pregăti noua
România literară în furtunoasă vară
a anului '68 și ne-am despărțit doar
prin „transferul” meu la o echipă
din Argeș, înălțîndu-ne noi tot
mai rar dar înălțîndu-ne și trăind
mai apoi fiecare în enclava lui, el
la Otopeni, eu în Câmpungul
Muscelului, înecîndu-mi în van să
reedităm „adevărații Arnoieni”,
Bălceștii noștri mult pohtii.

Acum i-aș vorbi. Aș începe prin
a spune că recites aproape an de
an cărțile lui și că le găsesc
totdeauna așa cum le-am lăsat, așa
cum sunt: pline de o vibrație eternă
adolescentină, demolatoare de
prejudecăți calofile, steme, de un
humor amar. Poezii de bună voie
și nesilite de nimeni abrupte, „in-
comode”. Lipsite de podoabe (me-
tafora bizantină fi e preferată cu
succes total laudă compașia, cum
ni se zicea la școală, epitetul lui nu
e niciodată ornat cu sarcasme, pe
cît se poate vioțiant). Poeziile par
fragmente ale unui discurs vechi-

ment, „simplu” în articulațiile sale
dar sortit să rămână în memorie
cum rîul se frîmătă-n pietricele
dintr-un vers eminescian...

Poezia lui Geo Dumitrescu e sin-
gularizată prin mesaj, e o poezie
ardentă în care primează demersul
etic, poezia unui tribu înărzit
(cît de înărzit?), el a știut să cau-
te și să ale un drum cu evidență
numai al lui și iubitorul de euriții
clasice care era n-a fost nicicum,
niciind, epigon iar participarea
lui la Avangardă a fost doar trecere
nu și petrecere... Atunci când se
proliferă, după război „noutățile”
calpe ale șablonului a rămas mut
(nu chiar ca o lebădă) pregătindu-și
„Aventurile lirice” ale anilor '60-
'90 ce i-au adus rapid o populari-
tate pe care s-a străduit pe cît pos-
ibil s-o diminueze, nepozînd în
„maestru” și înconjurîndu-se, spre
iritare mai copililor colegi de
generație, de tineri. Pentru mulți,
corepondența cu el a fost momen-
tul crucial al unei aspirații cu sau
fără noimă afișate, al existenței
chiar. Și așa, fără computer, fără
banala mașină de scris, aluzii doar
de contabilitești lui reghistre și
de o memorie ieșită din comun
Geo Dumitrescu a devenit un soi
de dispecer al supremovelor super-
sonice, prăfuite avioane biplane și
(de cele mai multe ori) avioane de
hârtie. A fost un pedagog fără egal
și cu unul îl citeam „poeta” ca pe
fragmente de eseuri ori ca pe rînduri
trîmbe mîe. Și cît timp a sacrificat
acesta subțil și rîscant,
câte poeme ori texte jurnalice!

Geo Dumitrescu nu s-a grăbit
niciodată. E totuși sigur că tăcerea
din anii Otopenilor (adevărații
Otopeni, cum ziceam) a fost popu-
lată de proiecte împlinite la care
decamdată scrupulul lui socotește
că nu avem acces. And că trebun-
țele civilizației au sacrificat
cubul lui de odihnă dar un om ca
Geo Dumitrescu are vocația pere-
grinajului (n-a prevestit el, n-a pre-
parat el Clujul lui Baconsky?) ast-
fel încât își poate așeza masa de
scris alături în înimile noastre.
Îi așteptăm poemele. Îi așteptăm
așa cum îl ținem, cu silueta de
duelgii, cu voce etern bălcească,
furniduu-și țigările-l iefine scosese
ceremonios din portigarete din
plastic (chiblitmar?), cu arogața
lui neostentativă, cu modul lui
caragialesc de a se bucura și de a
bombăni. Avem nevoie, la sfatul
poeticos de obrazul lui poleit cu
fum subțire, de lumina ce-o lăsa
peste noi freza lui netezită și la-
cioasă...

N-am citat nici un rînd din
opera poetului fiindcă n-aș fi avut
loc de întors. Ce vers de Geo Du-
mitrescu nu e citabil, de nu anto-
logic?

Să-i trimitem o floare, citi-
toarele, în numele celor ce-l iubesc?
O garoafă? O frezie?
Și, și...

Mircea GHIȚULESCU

FĂRĂ VĂRSARE DE SÂNGE

(Fragment din romanul „Wiener Walzer”, în curs de apariție)

Augustin se trezește după șase ore de somn, proaspăt de parcă ar fi dormit o viață. Nerăbdător ca și cum n-ar fi făcut altceva peste noapte decât să aștepte dimineața. Aruncă plapuma cât colo dobărând calendarul de perete care alunecă pe podea fălfâind ca o pasăre. Semn bun: timpul se oprește marcând ziua cea mare. De aici începe linia dreaptă sau veșnicia care nu se măsoară în zile și luni. Lasă calendarul în voia timpului și deschide larg fereastra. Aerul năvălește în cameră și dilată obiectele. Augustin însuși se simte imens. Un burete imens care absoarbe lumina și capătă culoarea soarelui ca un obiect de decor luminat de reflectoare. Câteva minute inspiră lumina cu atâtă nesat încât simte vântul de aer intrând în plămâni lacomi ca un aspirator. Se întinde, se apleacă peste pervaz interesat pentru o clipă de o femeie care traversează curtea interioară însoțită de un copilăș bălăi. Își sprijină capul în palmă încercând să-și pună ordine în gânduri. Cu patru etaje mai jos, în altă aripă a aceluiași bloc unde pare că locuiește toată lumea, Grete ridică receptorul torturat de durerea ei de cap. Întorcerea bruscă spre telefonul de perete e ca un vârf de pumnal în encefal care o face agresivă. Pupilele i se dilată de indignare și insultele pentru neîndemânaticul care o deranjează la ora aceea a dimineții abia așteaptă să își fășnească prin toți porii. Cam în aceeași clipă, Augustin se apropie de telefon, ridică receptorul, așteaptă tonul, se răzgândește, îl pune la loc în furcă. Rămâne cu privirea pierdută undeva în direcția discului cu cifre miraculoase. În penumbra unde se află telefonul, doar obrazul lui e luminat intens ca în apropierea unui incendiu. Bate ușurel cu talpa pe ritmul vreunei melodii și face câteva genuflexiuni ca un boxer abia intrat în ring. Mai întâi, Viviana. De peste trei mii de zile, mai întâi Viviana. Dar Viviana trebuie lăsată în voia ei, acolo unde se va fi aflat. Viviana îl iubește dar a uitat că îl iubește. Viviana nu are memorie bună, asta e totul. Sunt niște aduți la patruzeci de ani și timpul unei iubiri pașnice se apropie. Împăcat, Augustin tropăie spre baie trăgând după sine umbra gândului dinainte: că vremea vrajbei s-a dus iar ei, istovii dar blânzi, au ajuns la un liman unde vor sta pe spate cu mâinile sub cap și cu ochii în soare, respirând liniștiți, amândoi deodată. Pentru asta trebuia să fie doi iar Viviana... Răsucesse robinetul albastru și se spală cu mult zgomot și multă apă; umblă prin cameră cu apa și roind, cu perluța de dinți între buze, cu prosopul într-o mână și lăbrul de cafea în cealaltă, grăbindu-se spre bucătărie să-și fiarbă un ou, într-un adevărat iureș printre fleacurile de rutină ale dimineții. Se întoarce în baie, se șterge minuțios cu prosopul șuierând ușor și oftând de plăcere, o dată și încă o dată, pe spate, pe umeri, pe

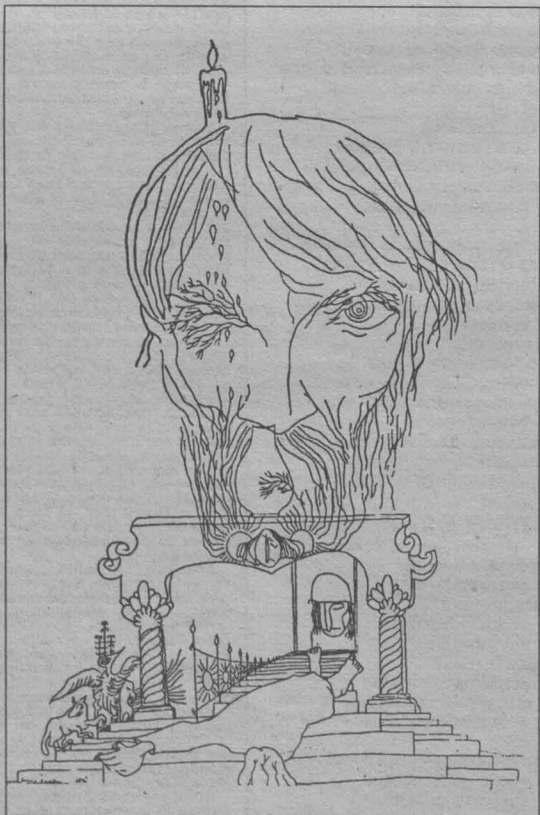
piept. Lumina tubului de neon se răsfârge în reflexe polizate pe corpul lucios. Mormăie bine dispus „acum sau niciodată!” Surprins, ca și cum ar fi vorbit altcineva în spatele lui, aruncă o privire în oglindă. Cicatricea proaspătă care îi boțește obrazul stâng are contururile iritate. Privit când dintr-o parte, când din cealaltă, pare o creatură cu două fețe: din stânga o brută cu obrazul stălcit, cu ochiul holbat și privirea haină, din dreapta un bărbat trecut de prima tinerețe cu privirea cuceritoare prin seninătate. Văzut în același timp din două puncte opuse, doi oameni n-ar cădea de acord că au văzut una și aceeași persoană. Își examinează cicatricea cu luciditate, o masează, o dezmiardă. Clatină din cap nemulțumit, fluieră a pagubă, exclamă: „urât dar nu învins!” Cuvintele îl alimentează cu noi energii; era pe punctul să se prăbușească sub propria autocritică. Deschide o pudrieră și, cu un ghemotoc de vată, își pudrează cicatricea. Contururile aproape violente dispar sub stratul de praf dar chipul rămâne zbârcit ca obrazul sulemenit al unei bătrâne. „Urât dar nu învins” – repetă cuvintele magice adunându-și puterile. E fericit, zâmbește dar zâmbetul

posterul cu cascade de pe peretele din față și așteaptă vocea Vivianei. Viviana se examinează în oglindă, își aranjează cu două degete o șuviță de păr și se îndreaptă spre telefon exact în clipa când Augustin se decide, după mai bine de trei ani, să formeze numărul lui Norman, interceptând o convorbire plină de miez între doi îndrăgostiți. Blocul începe să zumzească ca un stup. Un locatar cu urechea sensibilă ar asuzi ascultând toate apelurile telefonice, conversațiile grăbite, ușile trântite, năvala pe scară, susurul apei în țevi, huruitul liftului, jeturile chiuvetelor, clinchetul lingurilor în cești. „Orice zi din viață poate fi ziua cea mare” – decide Augustin trăgându-și scurta din petice de piele, hotărât, după atâtă timp să-l sune pe Norman. De partea cealaltă Norman dormita lângă o ceașcă de cafea ascultând Vivaldi. Apucă receptorul cu nervozitate, chinuit de stridentele apeluri care maltratau eufoniile violdene. — Ce mai faci, Norman? Nu mă recunoști? O voce pe care nu știa de unde s-o ia și în care etapă a vieții s-o caute. Un cunoscut ce vorbea cu gura închisă ca un ventriloag. Făcu eforturi să

celuilalt fără să poată adăuga ceva de la el. Încă suntem tineri, încă nu ne-am schimbat atât de tare încât să... Se opri agasat de oribila consolare pe care încerca s-o strecoare unui om care, fie că nu avea nevoie de consoli, fie că tocmai consolarea era cea mai mare insultă. — Sosesc la tine într-o jumătate de oră. Să nu te sperii. — Cum dorii... Mă rog, cum dorești? o scâldă Norma între polițete și camaraderie. În camera ei de la etajul al treilea, Grete se dezmeticește vorbind. „Tu, Viviana, tu, în somn totul era atât de moale și dulce... Dacă te prăbușești de pe o stâncă, jos te așteaptă o saltea de vată, dacă te înjunghie cineva, nu curge nici o picătură de sânge, dacă te lovește cineva nu se aude nici un țipăt; orice s-ar întâmpla, este o liniște de mormânt în somn. Ajunge să te trezești și totul capătă un gust atât de amar și pare atât de complicat, cu toată lumea asta din jur care așteaptă cu totul altceva de la tine. Nimeni nu s-ar mulțumi, pentru nimic în lume, cu ceea ce sunt. Și câte griji pentru o femeie atât de lipsită de griji ca mine încep o dată cu prima geană de lumină. Lumina asta insuportabilă care nu se mai satură de cruzimea cu care îți arată toate ororile unei zile. Mai rea decât toate este durerea asta de cap ca și cum orice pas, orice îndrăzneală, orice plăcere, orice risc trebuie însoțite de o repriză de durere de cap. Nu mai știu ce să fac împotriva lor, nimic nu mă mai ajută. Dar culmea, tu, culmea, azi-noapte a fost când orbecăiam prin cameră. Să te trezești – vorba vine să te trezești, că eram criță – să te trezești cu ditamă namila în spate – un urs ce mail – că de vorbit nu vorbea, doar mormăia din când în când, deci era un urs adevărat, ca să nu mai vorbim de blana lui aspră cu care îmi... Ce altceva poate fi o dihanie cu blană care mormăie tot timpul și te strânge în brațe de-ți trosnesc oasele, decât un urs. Așa mi-am zis și eu dar ceva nu mergea pentru că ținea în mână un pahar și cred că în cealaltă o sticlă care se ciocneau între ele când mă cuprindea în brațe. Ah, ce nebură sunt, Viviana, și ce bine mi-ar sta nebulia asta dacă nu m-ar durea capul. Și neghiobul de Norman care iar îmi trage clopotele... Mai bine mi-ar trage o pereche de palme. N-ai avut niciodată senzația, când te doare capul dimineața, și ai o andrea înfilată în creier, că lumina asta pătează totul cu oribile remușcări, că nimic nu te mai poate salva decât o bătaie bună? Știu, scumpă, tu nu poți să ai senzația asta. Tu ți-ai dat singură două perechi de palme după ce te-ai culcat cu Generalul, fapt pe care îl negi doar din neîncredere în mine, dar eu știu totul, nu trebuie să te sfiești. Așa hidos cum e, n-a scăpat nici una din prietenele mele, încât nici nu mai știu acum dacă sunt ale mele sau ale lui. Ți-ai dat două palme, dar ai ajuns unde ai vrut tu. Ai vrut să

ajungi șefă de farmacie, ai ajuns șefă de farmacie. Și dacă vrei să ajungi mai sus, vei ajunge mai sus. O să te coste altă pereche de palme dacă nu cumva, obișnuită de-acum, o să-ți oferi în oglindă o pereche de pupături. Doamne, Viviana, ce hienă pot să fiu... Dă-mi cu ceva în cap să termin o dată cu durerea asta care mă înrăiește și mă duce cu gândul la moarte. Ai tresărit, desigur. Îți spui: nebuna de Grete care a răstătoa viața de toți și de toate, a ajuns și ea să vorbească de moarte și asta chiar în ajunul nunții. În ajun, vorba vine... N-o să-ți vină să crezi, dar nu-mi pasă nici de nuntă, nici de Norman, nici de General, iar de mine nici atât. Nu dau două parale pe mine; doar ursulețul de azi-noapte mă preocupă și rămân cu privirea pironită când mă gândesc la ce a urmat... Printre borcanele de murături și butoaiele cu varză murată, ce vânzoleală, merita să vezi! Dar voi, nimic! Voi vă vedeți de filmele voastre video transpirând pe întuneric, în timp ce adevăratul film rula în cameră, ceva în genul amor cu murături. Nu știu dacă există așa ceva dar ar merita să existe. Doar asta mă preocupă; refac până la obsesie scena și nu mă mai satur. Dar să-ți spun un secret, dacă noi, la vârsta noastră, ne mai putem spune, nu secrete, dar, cel puțin mici noutăți despre dragoste: nu ții minte decât începutul și nici măcar începutul ci capătul începutului. Dacă ursul meu cu blăniță aspră ar mai vrea și a doua oară, fie chior și în cameră printre borcanele de murături, m-ar dezamăgi. Răzi pentru că ești de aceeași părere sau pentru că spun prostii? Tu râzi și mie îmi crapă capul... Dar despre ce vorbeam? Da, despre namila care m-a urmărit și a coborât după mine în pivniță... Care cameră, scumpă? Nu era cameră, era pivniță, varza murată se ține în pivniță, totuși. Dar ce idee, să cobor în pivniță la două noaptea! Dacă m-ai trimite ziua-n amiaza mare n-aș coborâ nici tăiată că mi-e frică de șobolani, ce părere ai? Dar de urși se vede treaba că nu mă tem. Sunt mămoși... și catifelai iar el e un ursuleț de pluș catifelat și cu ochi rotunzi. Eh, puțin îmi pasă că-mi stric mariajul! La fel de puțin îmi pasă și dacă îmi stric viața; nici nu merit altceva. Hai, te las, aud pași, poate e ursul sau poate e Norman care o să-mi spună că nu fac nimic toată ziua decât să vorbesc la telefon. Are dreptate: nu pot trăi fără telefon. Trăiesc între chefuri, telefoane și încă ceva.

Viața trebuie trăită simplu, tu, Viviana, și eu mi-am simplificat-o cât am putut. Practic, am reușit s-o reduc la trei lucruri. Trei lucruri îmi plac și asta fac tot timpul: chefuri, telefoane și încă ceva, să vedem dacă gheștești. Și între acestea trei lucruri, abia dacă am timp să pun geană pe geană, că și de aici mi se trag durerile de cap. Pusi, trebuie să vină Norman. Iar o să-mi spună că sunt o pată pe conștiința lui și că stau totată

se oprește în colțul stâng al gurii, blocat de bariera rigidă a cicatricei și se revarsă în întregime pe obrazul drept. Iese din baie cântând neglijent pe bași, un cântec de iubire exact în clipa când Grete ridică receptorul să formeze numărul Vivianei, aflată în te miri ce altă parte a orașului. Privește

cheme din memorie chipul acelei voci.

— Nu-mi divulg numele pentru că exact asta aștept de la tine: să-l gheștești. Dacă nu mă recunoști după voce, nu ai cum să mă recunoști.

— Să nu vă recunoșc? De ce să nu vă recunoșc? Norman repeta prosteste cuvintele

ziua călare pe telefon. Frumoașă expresia, nu? Mai puțin imaginea pentru că a sta călare pe telefon nu este ce crede el, nu e tot una cu a sta călare pe un cal ci a sta ore în șir pe burtă cu telefonul între sâni, încălzindu-l până la incandescență; să atingi cifrele de pe disc cu sfârcurile și să te sune exact cel la care visezi. Mai vorbim noi, te pup frumos."

După un sfert de oră, Augustin suna la ușă. Norman îl așteptase cu nerăbdare, curios să afle cine este individul de care ar fi trebuit să se sperie atât de tare.

— Nu te speria, nu sunt chiar un monstru — păși oaspetele în vestibul.

Norman îl examină cu nesăț. Pe obrazul stâng, cicatricea lungă, pornind de sub ochi, oblic, până atinge marginea buzei de sus, cu urmele suturii dese și regulate ca dinții unui fermoar, îi schimonosea expresia feței.

— Asta e de la schi — surâse Augustin cu un fel de inocență sau modestie. Pe asta o am de la o săritură la trambulină. Și dădu părul deoparte, lăsând să se vadă în creștet o adâncitură de mărimea unei pâstii de mazăre. Uneori stau și mă întreb unde o fi dispărut cantitatea aceea de creier care a fost dislocată. Chicotii: ne mutilază secolul acesta sportiv. Și iarăși, ca o obsesie: Nu te speria, nu sunt un monstru.

Ce să spui unui monstru care te asigură că nu e monstru?

— A, nu de spaimă e vorba — protestă Norman. Și în gând: mă întreb unde o fi lăsat flautul.

— Și asta e doar ce se vede pe dinafară — continuă Augustin cu un fel de satisfacție orgolioasă. În genunchi am o tijă de metal și două cusături pe abdomen. Ei bine, mă recunoști?

Nimic despre sprâncenele arse care îi dădeau aerul acela înspăimântător de samurai.

— Nu — admise Norman prelungind jocul — dar asta nu are nici o importanță. Au trecut atâția ani de atunci iar eu am o memorie mizerabilă. Zău așa — insistă Norman — faptul că eu nu te recunosc nu înseamnă că ești de nerecunoscut.

— Poate că era mai bine să aduc cu mine o poză de pe vremea aceea.

— Desigur, desigur... Bună idee. Și pentru sine: era de ajuns să vină cu flautul sub braț. Dar, fără să te ofensez: cine ar putea garanta că e poza dumitale dacă nu mai semeni deloc cu ea?

— Vezi, la asta m-am gândit și eu, așa că nu ne mai rămâne decât să depănăm amintiri comune și astfel să ne recunoaștem. Dacă nu suporti să mă privești, uită-te în altă parte când îmi vorbești. Pentru cine nu e obișnuit cu mine, cicatricea trebuie să fie tare hideasă. Nu înțeleg de ce păstrează culoarea asta sângerie ca o rană mereu deschisă...

Părea că Augustin nu glumește: era încredințat că devenise de nerecunoscut.

— Poate pentru că te gândești tot timpul numai la asta...

— Poate... Nenorocirea e că uneori se deschide și supurează, mai ales când o expun la soare. Încolo, nici o urmă mai gravă. Dimpotrivă, așa putea spune că am avut noroc.

— Nu cumva ai încercat să te

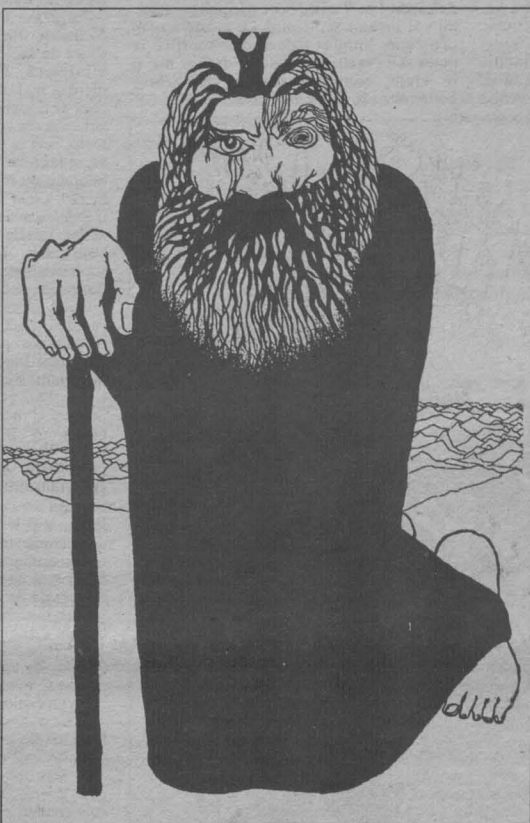
urci într-un tren din mers? — se hotărî Norman să pună punct comediei. Și trenul nu era, întâmplător, Wiener Walzer?

— Știam că ai să mă recunoști — sări Augustin exaltat.

— Să-mi spui ce cu pot eu să-ți fiu de folos. Dar să nu mă întreb de Viviana că nu știu nimic despre ea. Asta e tot ce te rog. Vreau să plec la Viena. Mă simt în stare să lupt.

— Te rog să te liniștești, arăți înfiorător când te enervezi. O să-mi spui că nimic nu se poate fără luptă dar o să te contrazic: nimic din ce se câștigă prin luptă nu are valoare; lupta nu-ți dă nici merite, nici iubire. Un merit, ca și o dragoste, obținute prin luptă sunt nefirești. Înseamnă să te amesteci nepotit în treburile firii. Așa că te rog să te liniștești. O să văd ce pot face pentru tine. Augustin se interesa de individul care încercase să sfideze interdicția Generalului de ieșire din oraș. Eroul întâmplării nu era decât un țigan seminomad care pusese rămășag că în cel mult două ore va aduce o damigeană cu vin din satul cel mai apropiat. Curajosul jurase că avea să treacă peste linia de demarcație trasată cu vopsea roșie de-a latul străzii, cu mâinile în buzunare, fluierând și arătându-și dosul. Tipenie de om la barieră până în jurul orei zece dimineața când a apărut o laie de țigani gălăgioși și aprinși, femei murdare cu părul năclăit, trăgând după ele copii cu fundul gol în cămășute cenușii atârând până la buric, bărbați urduroși cu pălării identice și mustați pe oală, unite cu perciuții lungi, în stil prusac, ocupând cu insolență toată partea carosabilă a străzii, blocând circulația și scoțând țipete înspăimântătoare. Unul dintre martori îi urmărise pe când traversau intersecția dintre strada Fabricii de bere și strada Crăiești. Prevăzuse că avea să se lase cu petrecere mare după încăierările care aveau loc tot din trei în trei metri, semn că țiganii dezbatteau cu apărindere o anume problemă și erau pe cale să ia o hotărâre foarte importantă. Se oprișeră la câțiva pași de dunga roșie, nu departe de livada de meri care despărțea orașul de Crăiești, satul cel mai apropiat în direcția est. Din grup s-a desprins un adult care înainta greoi, legănându-se periculos, riscând la fiecare pas să se prăbușească, revenind ca prin miracol la poziția inițială, răsucindu-se entuziasmat spre cei rămași în spate și, spunea martorul, făcând inexplicabile gesturi obscene cu brațele și picioarele, pornind mai departe dar urindu-se greu, ca și cum ar fi călcat pe smolă în aclamațiile solidare ale celorlalți. Ori de câte ori reușea să ducă la bun sfârșit un pas înainte, era susținut de liota de țigani cu chioțe de izbândă, fluierături și vaiete pentru că animația era însoțită de ghionți și palme. Cu toată hărmălaia și în ciuda oscilațiilor sale, intenția lui de a depăși linia de demarcație era evidentă, de aceea era de mirare că nu apare vreo sentinela, o gardă cu vreunul din călușarii lui Cherecheș care să-l avertizeze. Continuând să injure la tot pasul și să facă aceleași gesturi scabroase adresate cuiva din grup sau tuturor laolaltă, poate pentru că îi puseseră temeritatea la îndoială, țiganul a trecut dincolo de linia roșie, a mai

făcut un pas-doi înainte, o jumătate de pas înapoi și s-a poticnit cu mâinile ridicate cam la nivelul pieptului, cu palmele încordate ca și cum ar fi împins o ușă grea sau un perete invizibil. A tresărit ca electrocutat și s-a prăbușit în genunchi, parcă luncând pe o invizibilă suprafață verticală. Grupul a amuțit pentru o clipă, apoi s-a împrăștiat cu urlete neomenitești călcându-se unii pe alții în picioare și risipindu-se în dezordine spre centrul orașului.

Martorul pe care Norman îl anchetase cu migață pentru articolul său din *Avangarda* susținea că a privit scena câteva minute, apoi a alergat după salvare informând sec asupra locului unde se afla victima, după care s-a închis în casă cufetura de cele întâmplare. În după amiaza zilei precedente, Norman aflase, la Efos, că victima nu avea nici o rană exterioră, nimic în afară de o pată vântată la tâmplă și că era foarte probabil să fi fost vorba de o comotie cerebrală. Alții vorbeau și despre o zgârietură în ceafă care putea fi urmarea încăierărilor repetate cu tovarășii săi dar și a faptului că fusese împuscat pe la spate, deci perpendicular de la centru spre periferia orașului, dar glonte trecuse razant pe lângă gâtul victimei. Ori primăria a inventat un sistem de supraveghere de o perfecțiune necuțitoare, ori paznicii, aflați la mare distanță, își greșiseră ținta și omul murise de spaimă, ori, într-adevăr, linia de demarcație o dată atinsă declanșea vreun sistem sofisticat de execuție. Nimeni nu-și dă silința să cerceze cazul — încheie Norman — pentru că țiganii au murit și până acum ca muștele în încăierări spontane, vendete, chefuli și litigi minore.

Augustin pălise ascultând istorisirea lui Norman. În memoria lui învălmășită, moartea țiganului în *Wiener*

Walzer era singura imagine cu contururile intacte. Acum era din nou vie spaima și stupefacția de atunci; se mira că nu el fusese martorul predestinat al întâmplării de la marginea orașului. Privea în gol cântărindu-și șansele.

— Eh, un bețivan — ezita Norman. Nu trebuie să pui la inimă.

— E ceva mai serios și, nu știu de ce, cred că are o legătură foarte strânsă cu mine. Știu că o să mi se întâmple ceva rău

direcția Hotelului dintre lacuri. Cine să fi fost umbra aceea?

Efos nu înceta să-i implore: — Oameni buni, știți bine că tot ce se vorbește aici se transformă mâine într-un comunicat municipal lipit pe ziduri și nu eu sunt de vină că mai apare o interdicție.

Într-adevăr, pretextându-se moartea misterioasă a țiganului Pirică, Primăria adoptase un Comunicat în zece puncte. Se cerea din partea populației ordine, disciplină, austeritate și cumpătare. Urmau cele zece puncte, de fapt zece interdicții, între care cea mai greu de explicat era interzicerea ieșirii din oraș pentru o perioadă „scurtă dar nedeterminată”. La toate cele șase ieșiri principale apăruseră panouri mari cu avertismentul „Pericol! Se trage fără somație!” scris în limba română, maghiară și germană cu litere mari, negre, trase cu pensula și parcă lăsate neterminate, ca niște panglici de doliu arse în partea de jos. Acel neutru „se trage” lăsa loc celor mai variate interpretări cu putință. Cei mai mulți spuneau că era vorba de un sistem diabolic de apărare, o centură la periferia orașului peste care nu se putea trece fără riscul de a fi asasinat. „O poveste de adormit copii, manipulat de autoritatea municipală cu multă abilitate — spunea Norman. Dovedind o perfidie fără precedent, ea nu se dădea în lături de la crimă pentru a-și afirma utilitatea cu totul indolentă. Sub pretextul că ne apără, ne ucide. Mai exact, ne asasinează ca să-i cerem îndurare”

După primul șoc, șoaștele, zvonurile, privirile conspirative, presupunerile, discuțiile pe la colțuri de stradă și în jurul statuii, oamenii încetaseră brusc să mai vorbească unii cu alții, cumpăraseră tot ce mai era de cumpărat, de la lăzile cu marmeladă fermentată până la conservele de pește cu gust de iască și se baricadaseră în casele lor. Li bănuiau în dosul ferestrelor pândind mișcarea străzii și mestecând covrigi cu marmeladă, infometaji, nu atât de lipsuri cât de spectrul lor. După acest recul, lucrurile intraseră pe făgașul obișnuit. Oamenii își vedeau de treburile dar cu un plus de frenesie ce putea fi, deopotrivă, dovadă de speranță sau disperare. O febrilitate nefirească în pulsul străzii și în ritmul plăcerilor încât Efos se văzuse obligat să-și extindă și să renoveze braseria. Se vorbea insistent despre apariția în oraș a unor necunoscuți ce fuseseră văzuți în localuri publice, oameni blajini și singuratici care își beau în liniște paharul cu bere și răspundeau cuvințios la întrebări dacă li se puneau, apoi își vedeau de drum. Avangarda unei armate de ocupație, spuneau unii. „Haida del! — răsă Norman. Dacă există o armată de ocupație, s-a tot pit ca prin minune în masa populației căpătând culoarea, obiceiurile și metehnele locului. Altfel cum vă explicați, domnilor, prezența celor câteva zeci de străini, majoritatea blonzi, subliniez: majoritatea blonzi — în urbea noastră? — insinua Norman cu voce domoală, privind cuvințios în paharul cu bere, profițând și de prezența plutonierului Cherecheș, care își consolida poziția democratică intrând la

(continuare în pag. 13)

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

O viață în cultul bibliografiei
VASILE NICOROVICI

Nu știu dacă a fost consemnată în vreun periodic dispariția lui Vasile Nicorovici, mi-e teamă că nu. În orice caz, îndatorirea de a scrie un cuvânt, cu acest trist prilej, îmi incumbă și mie, ca unuia care am învățat (un an), apoi am predat în aceeași instituție (Școala de literatură), am tradus în aceeași redacție (*Contemporanul*) și am locuit aproape zece ani în același apartament cu el. Trebuia s-o fac peste două luni, însă vestea

medalion encomiastic obișnuit. Un asemenea text nu l-ar evoca în realitate pe el, nu ar transmite ceva din inefabilul individualității sale, ar multiplica o schemă irelevantă. Arătându-l pe Vasile Nicorovici așa cum era, nu voi încălca principiul *De mortuis nihil nisi bene*, întrucât tocmai dezvăluiri ce ar putea să-l devalorizeze astăzi, dacă ar mai fi în viață, sunt de natură a da farmec portretului său psihic atemporal.

morții sale subite, cu totul neașteptate, mi-a parvenit cu mare întârziere.

Cunoscându-l îndeaproape, ar fi inautentic, ar fi nesincer a-i consacra un

Ce caracteriza primordial spiritul său era, fără îndoială, setea de cunoaștere. În școala de literatură, el era poate cel mai studios dintre cursanți. După absolvire nu s-a

schimbat. Când scria, citea în permanență: ziua și mai ales noaptea. De toate. Odaia îi era plină de tratate, enciclopedii, dicționare. Îi interesa orice, umbra prin teritoriile tuturor științelor și artelor. Pasionat era, desigur, mai ales de științele sociale. Absolvise Filosofia și, în 1953 (cred), avea să-și susțină teza de licență cu o temă de sociologie. Singularizantă era (sau părea), în anii cincizeci, ambiția lui de a se documenta exhaustiv și sistematic. „Lucrează cu fișe”, șopteau admirativ, cu un soi de teamă, unii dintre colegi, în școala de pe Kiseleff. Acasă, pe Pitar Moș, își aduna material în carnete. Umpluse câteva zeci, până la data „descălecării” mele acolo, și începea zilnic altele. Rezuma în ele cărțile parcurse, transcria citate, nota observații și reflecții. Într-un carnet special ținea evidența conținuturilor codificate ale celorlalte. Se slujea de acel indice ca de un catalog într-o bibliotecă, fiindu-i indispensabil, deși pierdea mai mult timp căutând în el decât dacă ar fi mers direct la carnetul dorit sau la volumul din raft. Ținea însă la metodă, mai mult decât la orice, ca unul care nu începea să redacteze nici o frază înainte de a fi întocmit cu minuție planul întregii viitoare lucrări. Chiar și o poezie dacă vroia să scrie, îi stabila mai întâi punctului, clarificându-și astfel „ideile poetice”. Spontaneitatea se confunda, în reprezentarea lui, cu superficialitatea și frivolitatea. „Inspiratia” o disprețuia, socotind-o vorbă goală, băguală mistică. Critica o voia „științifică”, adică fundamentată pe concepțiile democraților revoluționari ruși, ale gânditorilor progresiști din lumea întreagă, dar mai ales pe filosofia materialist-dialectică și materialist-istorică. Caracterul științific implica, de la sine înțeles, o metodologie riguroasă. „Impresionismul” îi repugna, îi provoca alergii. Zicea că nu-i altceva decât diletanțism. „Impresii” poți comunica în baza unei singure lecturi. Dar ce știință e asta? Nu impresii are de formulat criticul, ci judecăți. Pentru a și le motiva, el trebuia să citească de nenumărate ori o carte, să studieze toate componentele ei de conținut și măiestrie. Când avea de recenzat el însuși vreun volum (căci scria de toate: versuri, proză narativă, reportaj, teatru, critică), lucra săptămâni întregi. Pentru narațiuni sau scrieri dramatice se pregătea luni și chiar ani în șir, discutând caracterele viitoarelor personaje cu cine se numera, consacrand fiecărei personaj cel puțin un carnet de însemnări.

Marxist-leninist până în vârful unghiilor, Don Bașilio explica totul prin apartenența și psihologia de clasă. Dacă în proza cuiva ieșit din țărânie eroul rezolva indiferent ce probleme singur, fără antrenarea colectivului, era din pricină că în respectul autor acționa încă spiritul țărănesc individualist. Dacă unul de la țară se îndrăgostea de o intelectuală crescută la oraș, psihicul său exprima năzuința ruralului de a pătrunde în lumea urbană. În situație inversă, cetățeanul ceda nostalgiei paseiste. Categoria era totul, în înțelegerea amicului și vecinului meu. Determinismul social funcționează implacabil – îmi demonstra mereu – chiar și în zonele cele mai intime ale ființei. Cu atât mai mult în sfera largă a socialului. În anii colectivizării îl obseda, normal, problema țărănească. Nu înțelegea cum putea fi țărâna română atât de recalcitrantă. De ce țineau țărani cu dinții de niște petice mizerabile de pământ? Încruntat, îmi vorbea despre ei pe un ton interogativ și inchiizitorial. Mă certa, scoțându-mă

răspunzător ca fiu de țăran, pentru indigența și inconștiența plugarilor mijlocașe. Câteva decenii mai târziu avea să-mi ceară socoteală, telefonic, pentru proliferarea „metodelor moderne” în critică. Noi, profesorii de la filologie, perverteam tineretul. Cărând însă avea să se reconsidere. N-a devenit semiotician, dar a început să opereze cu o terminologie de emisie recentă și, într-un studiu de proporții unui volum, a demonstrat modernitatea „autentismului”.

Se revizua, de altfel, destul de des, fără complicații. Susținea pur și simplu, cu inflexibilă convingere, contrarul a ceea ce afirmase apodictic în ziua precedentă. Pe vremea când locuiau împreună, busola sa în materie de convingeri era Kremlinul. Mai târziu avea să se orienteze fie după roza vânturilor bucurăsteană, fie după cele din capitale apusene. Nu fără a reveni, cu intermitențe, la iubirea dinții. Și nu fără a subestima uneori Moscova – Beijingul. Admira ba grandaora sovietică, ba prosperitatea vest-germană, ba „umanismul” chinez, ba „patriotismul” ceaușist, ba democrația. Când l-am întâlnit ultima dată, în primăvara acestui an, era antifescenist inclement cu înclinații monarhiste. Consecvent a fost totdeauna în a-și da sieși dreptate. Executând întocmări de o sută optzeci de grade, îmi atribuia mie erorile de care se lepăda. Eu nu înțelegeam cutare situație, eu nu intuiseam cutare evoluție – chiar dacă lucrurile stăteau exact invers. Mă dăscălea ca pe un neofit, nesusținând ironia cu care îl aprobam.

Toate acestea erau, cu certitudine, moduri ale candorii. Fascinat asemenea erorilor lui Camil Petrescu de idei, nu vedea, nu-l interesau realitățile. Exceșele de teoretizare și schimbările de atitudine erau perfect dezinteresate. Niciodată n-a căutat să tragă profit de pe urma situațiilor ideologice. Opta și se distanța de indiferent ce idee, grațiu. În consecință, „multe i se vor ierta, căci mult a iubit”. Nu cred că a iubit vreodată oamenii, dar a iubit în permanență ideile.

Din această ideofilie s-au născut o mulțime de cărți. Majoritatea sunt reportaje, mai exact, studii sociologice exemplificate prin situații înregistrate nemijlocit, reporterește, însă nu incidental. Teoretician al „reportajului monografic”, Nicorovici se documenta pentru fiecare scriere luni și ani întregi, cercetând sistematic obiective industriale, zone geografice, localități cât mai diverse: de la Hunedoara (400 de zile în orașul flăcărilor) la București (Căldură pe 5000 de străzi), din Valea Prahovei și alte regiuni ale „aurului negru” (Marele arc petrolifer în Siberia (Între Riga și Irkutsk)). Conduc de convingerea argumentată într-un întreg volum (*Autentismul*, 1984) că nu doar ficțiunea, ci și studiarea realității poate genera marea literatură, el nu se voia creator de universuri fictive, ci zugrăvitor situat filosoficește al lumii date. Și cum situația unui gânditor de formație sociologică nu poate ocoli ideologia, monografiile sale – și chiar prozele mai detașate de realul localizabil, precum *Romeo, Julieta și lumina* sau *Nebunia vitezei* (roman), chiar teatrul (*Tragedia „Excelsior”*) – se resimt inevitabil de pe urma caducității punctului de vedere ideologic. Sunt însă lucrări în care s-au concentrat cantități enorme de muncă și din care se pot afla o sumedenie de lucruri.

Vasile Nicorovici se numără printre autorii a căror biografie a fost – se poate spune – integral absorbită de bibliografie.

De pace

Îndură-te, ne-ndurător cum ești,
Și ne-nchea izvoarele în humă,
Neliniste și doru-n piept la mumă,
Nici vântul lin pe lan să nu-l scumpești;

Plutirea gravă-a norului de spumă,
Și zborul rece-al undei peste pești,
Și raza ce pătrunde prin ferești –
Să nu le-ntorci din gândul ce le-ndrumă.

Nu stinge roua-n cana dimineții,
Nu scurge ochiul zăbovit târziu
Pe mugurii ce zvârl spre anii puietii.

Oprește cerul galben și pustiu!

Oprește cerul galben și pustiu,
De care mor copiii și poezii...

Ia forma pietrei palma.
Piatra ia
din mii de forme
forma ce-i dă vântul,
și focul,
apa,
dalta-n mâna mea.
Ia piatra forma
ce i-o dă cuvântul,

Ia vântul forma
piscului alpin.
Și numai tu,
iubire idolatră,
iei forma simplă
a unui sfânt suspin,
iscat din lut
și răstignit în piatră.

Sculptor

Preludiu

Sub cerul răscopt
mirosind a oțet și sudoare
se încing
mici hore de praf
și metalice foi de porumb.

Hei! Lăutare!
Ia sub gușă
lăuta majoră
și zi-mi rândunicile-aceste
pân-la ultimul stâlp...

Aureliu BUSUIOC

MESAGERUL

Adus dintr-o lume străină
Și-n vaste câmpii părăsit.
Undeva se pierdea o lumină –
Acea cu care-am venit.

Simțeam că voi face-o minune
De mirul cerescului uns.
Un stâlp de înaltă tensiune
Și-un greier de câmp
mi-au răspuns.

Trebuia să aștept amintirea
Lucrului care am fost.
Nu-mi mai știam înrădăcirea
Și aș fi vrut adăpost.

Eram mic pe câmpiile-acele
Împovărat, vinovat că sunt zeu.
Mă-nvelisem sub ploaia de stele
Cu paltonul tatălui
meu.

Adi CUSIN

ARISTOCRATUL D. CIUREZU

Lucrând, de doi încoace, la cercetarea fondului de poezie postumă a lui D. Ciurezu – în vederea editării unor volume și, în cele din urmă, a scoaterii unei ediții critice de *Scieri* – ni se vedește tot mai mult, dată fiind varietatea acestei poezii care ne rezervă multe surprize, că eticheta de „tradiționalism”, atribuită poetului de istoria literară, e îngustă și nepotrivită.

Poezia adevărată – și a lui D. Ciurezu este așa – nu poate fi strict etichetată sau inclusă unui singur curent literar. Tradiționalismul lui D. Ciurezu, cum am mai spus și cum vom și demonstra în ediția la care lucrăm, prezintă numeroase asemănări și interferențe.

Omul D. Ciurezu este un aristocrat, chiar și când trăiește într-o cruntă mizerie materială, la Sibiu. „Domnule, mi-a spus, după ce am publicat un eseu despre lirica sa în revista *Transilvania* (nr. 1, 1974), eu m-am hrănit o viață întreagă cu parizer și iluzii!” Adevărul este că omul, deși trăind în lipsuri materiale, era foarte cochet și chiar elegant. Un bărbat frumos, după care mai întorcea capul femeile, cu toate că era trecut de 70 de ani, a fost, până la sfârșitul vieții sale, D. Ciurezu. Străbătând la ore fixe bulevardul, adesea se retrăgea într-o cofetărie modestă, depănând amintiri și nelăsându-ne niciodată să notăm ce spunea.

Dar „aristocrația” lui D. Ciurezu

nu era numai una exterioară, ci și una lăuntrică: a celui care, trăgându-se din primii aristocrați români, țărani, s-a rafinat prin cultură.

Neputând fi un aristocrat în societate, D. Ciurezu a fost un aristocrat al spiritului. Un om mult mai cultivat decât se poate bănuși, cu preocupări de fin plastician și cu un teribil orgoliu de poet. Deși, dintre poezii francezi îl prefera pe Verlaine, pentru muzicalitatea liricii sale, s-a simțit foarte atașat de primul mare poet al modernității, cum l-a numit Hugo Friederich pe Baudelaire. Sonetul *Albatrosul* i-a prilejuit lui D. Ciurezu o meditație asupra poetului, a omului de excepție, stingher în orice societate – și, în deosebi, în cea comunistă – în slujba căreia s-au pus „scripturiști”. În dosarul nr. 27 de la Arhivele Statului din Sibiu, sunt mai multe poezii care susțin ideea din titlul nostru. Le publicăm acum, rezervându-ne dreptul de a le reproduce, cu trimitere la date, în ediția la care lucrăm.

Cu o oarecare întârziere, marcăm, astfel, cei 14 ani care s-au împlinit, la 5 ianuarie 1992, de la moartea poetului.

George NISTOR

P.S. Ne permitem, cu această ocazie, să amintim istoricilor literari – încercând astfel să curmăm perpetuarea unei erori vehiculate de câteva decenii bune – că D. Ciurezu nu s-a născut în 1901, ci la 7 nov. 1897, în localitatea Plenița, dată elucidată pe bază de documente: certificat de naștere confruntat cu actul de deces de la Starea civilă din Sibiu. (G.N.)

Poezii inedite de D. Ciurezu

SIMBOLUL

Născut aci, la țărâmul cel înalt
Cu ochii duși mereu în depărtări,
Crescuse-n el un vis, mai orbitor
Ca trena-nfrigurată a lunii peste mări.

Era un vis amețitor și viu,
Cu sborul unei aripe aprinse;
Purtând în el iluminări solare
Și falfăiri de spații necuprinse.

Îl mistuiau atâtea mari chemări
Și-atâtea ispitiri l-învăluiau,
Că-n nălucirea lor fosforescentă
L-îngenuncheau adesea și-l dureau.

Era uimit de propria sa ființă,
De propriul său destin nepământesc;
Cuvântul său de mag părea ieșit
Dintr-un potir de cult dumnezeiesc.

Era neînțeles și straniu și pierdut,
Într-un convoi sălbatec și vorace
Că orice ideal, ori vis, ori dăruire,
Simțea cum în coșmar și-n pulberi se prefăce.

Arhivele Statului din Sibiu.
Fondul D. Ciurezu.

Dosar nr. 27, f. 55. Text dactilografiat, în care s-au făcut intervenții cu pixul.

SIMBOLUL (2)

Dar El predestinat căta-nainte
Un albatros captiv, ridicol și stingher
Perpetuând în ființa lui terestră
Simbolul genial al lui Baudelaire.
Dar El predestinat căta mereu înainte:

– Un Albatros captiv, ridicol și stingher –
Perpetuând în ființa lui terestră
Simbolul genial al lui Baudelaire.

Arhivele Statului din Sibiu, același fond, același dosar, f. 56. Text dactilografiat. Primele 4 versuri barate de autor.

UN IDEAL

Tot mai mult se pierde-n asfințit
Minunea vie-a flăcării albastre,
Ce-a luminat, prin timp, un ideal
Din sborul larg al tinereții noastre.

Mai nalt, ca nimbul cel mai nalt
Și mai curat ca tâmpla unei stele;
Un ideal uman pe care l-am trăit
Cu toată-nfrigurarea gândurilor mele.

Am ars în el, cum arde lumânrea
În cumpănă de frig și de-nțmeric
Și-am mers cutezător către-un arid destin
Nestrămutat, fierbinte și himeric.

Am căzut de multe ori înfrânt,
Am sângerat prin pietre și pe creste,
Dar am sorbit cu ochii strălucirea
Unei minuni ce-a fost și nu mai este.

Acum îmi mângâi anii și semnele de rane,
Îmi amintesc mereu de sângele ce-a curs –
Privesc senin spre zări, cum soarele se-nclină
C-un sarcofag, de aur în Apus.

Arhivele Statului din Sibiu.

Fondul D. Ciurezu.

Dosar nr. 27, f. 57. Text dactilografiat, în care s-au făcut intervenții cu pixul.

Gaby MICHAILESCU

STĂPÂNE, STĂPÂNE... (II)

Ceaiul de piftie, totuși, cald, e de descântec. Ciobanul, de la masa mea, îmbujorat, fură sobei simpla prezență. Sumar îmbrăcat, în ciocareci și cămeșe flenderiță, arcuiește profil nobil, roman. Consumă a un moșier, deprins cu localurile; se comportă ca un Petronius, obișnuit cu festinele... Face risipă, plăcută, în contrast cu ceferiștii, înfulecătorii unei singure ciorbe, cu o juma de pâine – și aia dublă. Mai dă câte unul, din greșeală, și prin varză cu carne...

Afară, prin geamurile aburite, trâmbele întepite înfrigorează, cu zloată, fulgii dinții, care nu se adună. Nici un copil nu-i prinde pe născut și în gene... Vin pe ploaie și aluneacă în vremea de căine, în care frigul dărdăie.

Comandând încă o bere, muncănează, ciobanul rupe frigul: – O să fie iarnă grea... N-or să meargă trenurile. Primăvară târzie. Aven semne.

O locomotivă, ca rătică, a tipat ca o pastre de pradă. Ciobanul și-a aprins o țigare, cu filtru. Apropiat, găsește natural să-mi ceară părerea: – Care o fi cea mai bună muzicuță de gură? ... Știu să cânt.

– Hohner.
– Chinezescă?
– Germană.
– Dar cele de la Praga?
– Și ălea sunt ceva, dar nu ca asta.
– S-o găsi la magazin?
– Cred.

În laconismul meu, țigara celui de lângă mine s-a stins, întârziat tăciune. Dând chibrit altuia, trăgându-și încrederea mai în mine, o dată cu scaunul, descendentul Mioriței, aluneacă în mărșăria care vrea să justifice muzicuța de gură:

– Sunt nepot de dirijor. Unchiu-meu, fratele mamei – are vreo 45 de ani – e Iosif Conta. A fost copil de trupă. Cânta la vioară... De la Bărzava, lângă Săvârșin, în Banat. Comună mare, 3000 de suflete, oameni buni, nu ca pe aici...
Și floricia de câmp, cu soare, a

Profesorul Elia Michailescu, tatăl autorului acestor însemnări

surăsului, ivindu-i-se în colțul buzelor, clasic desenat, rupe lin cuvintele petalelor ei: – Am făcut armata la București... M-am dus pe bulevardul Dacia, acasă la el. Am urcat cu liftul... Altfel dată, m-am dus la Ateneul Român. M-am băgat pe-acolo... L-am văzut cum dirijează.

Întorcându-se privirea de la mine, cu ochii duși pe ăle câmpuri, prin fereastra cu cer vânzolot: – Acum în urmă, am aflat că a fost peste mări și țări... Tocmai în Cuba...

După o liniște, care i-o călări nouri, desfăcându-și ochii din

urgie de-afară, mă săgetează adânc, șoptit pecețuind:

– Vezi, eu cioban... și unchiu-meu, om mare. Dar și el e tot cioban.

Face un semn cu degetul, ca o binecuvântare. Restaurantul duce, feroviar, de o lume

Mania Antonova

pestriță, plouat înfrigurat. Fel de rezistență, cărnații oltenesci mustesc pe la mese, doar perpelii. Un gănuș rupe dintr-o scripă disonanțele unui Sarasate în devenire... În burta pretinsului instrument, miurea ciobanului e de latifundiar. Și, prin ușa pocniță, trenuri plouate vin și pleacă – arie – scuturându-și fierăria spălată – de priveghiul fulgilor inconștienți... Deși nu se prind, prelinși pe metal și topiți în tristețea burniței, ciobanul zice că are semne.

Un fug îndemnând spre Banat, gândul îi este praștie, și la Bărzava

și aicea:

– Acolo, la noi, oameni buni. Oamenii de pe aici!... Eram la Radomirești, cu oile. Am plecat cu ele și am lăsat într-o vâlcea, în spini, în beznă, măgarii. Cu tot ce cumpărasem: 150 kilograme de mălai, șase joale noi, care le lei în spate când plouă, a 370 lei unul, prelate peste măgari, să ne adăpostească alimentele. Căinii erau cu noi. Deodată, au început să muște bezna: Haul... haul... Când am venit, am mai găsit într-un sac ceva cartofi. Ne furasem totul! Ne-am dus la miliție, am promis o cinste dacă îi va găsi. Ași!

Amurgirea zărilor e în ochii ciobanului.

Fără zăbăvă, mahnirea îi leagă gândurile, tot de olteni: – Altă dată, pe la Orodul. Aveam pe unul din ciobanii tineri, căruia îi cam plăcea să bea. A nimerit la alți ciobani, noaptea, la colectiv, să doarmă. Era fără cojoc. I-au dat unul de al lor, să se acopere. Când a adormit, i-au luat bățul și, chiar cu al lui, i-au rupt de oase... I-au furat tot. Și așa l-au zdrelit, că a fugit îngrozit – nu se mai oprea – și a lăsat totul.

Giura Vasile, din Bărzava Banatului, sfârșind cu drămușcă, celor de pe aici, a făcut plata. Ochii holbați ai picolului s-au suprapus pe surprinzătorul bacșis. Ridicându-se să plece, la strângerea de mână, îmi arată că nu a uitat:

– Zici că Hohner!
– Da.
– O iau să cânt la oi, cât o ține iarna, că nu ne retragem acasă. Ne oprim în baltă, de la Coșoveni în jos, la Potera.

Desprins de la masă, spre țarg, la lână adusă (100 de kilograme a 90 lei unul) înainte să-l brăzdez și burnița acestor fulgi vremelnici, se mai întoarce o dată, subliniindu-mi:

– Și o să cânt mereu, că va fi iarnă grea și lungă. Sunt semne.

Seara, vagonul de turneu, pe o linie moartă, la Băilești. După

spectacol, în noapte, cu acumulatori descărcați și opaițele bateriilor meșterite la lună stinsă. Zăpada câmpurilor, pustiu alb, întins... A ieșit lupul, și-l hăituesc câinii. E cald și bine pe vatră. Și la vagon, căci, prin frig până la gară – Preda are iarăși autobuzul defect – ai aud ghiociei aplauzelor pe care îi vestește, totdeauna, primăvara spectatorilor. (N'est ce pas, Laura?) Cuptorul e obliduit. Femeia ta, e a ta; cum ploaia și vântul, și zăpada, sunt ale ciobanului. De unde oracolul lui?... De unde semnele?... Mai târziu, la sfârșitul lui Decembrie, troienele ne-au îngropat ca într-un mormânt. Nopti, nopți de-a rândul, și zile încheiate, a nins. S-a scuturat cerul, peste lumea noastră, peste măgari, peste oile ciobanului. N-a plâns nici un pui de cuc și n-a visat nici o plătică la undă lină... S-au bucurat copiii, dar numai prin fereastră... Florile de ger le-a dat și lor de gândit. Fierăria trenurilor a vrut să dea cu tifla zăpezilor, dar a înghețat în asalt. Și drumurile au înghețat și ele, bocnă, dând peste cap, de-a dura, tehnica secolului... Leapșă nămeților e pretutindeni. La Dej, 30 de grade minus. Într-un tren pierdut în viforiță, un ardelean și-a pierdut câmpulul: „Și dea Dumnezeu să ningă, să căutăm după crucea bisericii cu grebla...” Avaria hohotește îngheț peste franțuzii de la Poiana Brașov, dosii la un sfârșit de lume... Supraviețuiesc, la lună, Borman, Lovell și Anders – au apucat de au făcut-o... Toate mormintele sunt calde, păturite alb. Mireasma fulgilor cădelnițează peste tata, peste nenea Iancu Brezeanu, peste Victor Ion Popa, peste Maria Tănase, peste Iancovescu, peste Aurel Munteanu, peste Mania Antonova... Alb, alb, alb... Și, viscolul, cuscru mare, se tânguie în muzicuța ciobanului. Stăpâne, stăpâne...

FILM

Să reîntrăm în matcă?

În virtutea dreptului la replică și ca răspuns la invitația adresată în caseta rubricii din numărul trecut, inserăm de astă dată contribuția unui regizor, într-o discuție care rămâne deschisă.

Lăudabila preocupare pentru soarta cinematografului românesc pare să ne fi prins pe toți, chiar și pe cei care nu au mai văzut filme românești de ani de zile. Pentru câțiva, această „grijă” a devenit un fel de fixație paranoică, asmușind opinia publică împotriva celor numiți să se ocupe de cinematografie în ultimii ani. Se consideră, de către opoziția de ocazie, că nu este nevoie de argumente, că se poate minți, chiar dacă ulterior se dovedește că ai mințit, se continuă cu forță maladiu să se dezinformeze, să se strecoare intrigi dintre cele mai transparente. În iureșul acestui pătimăș asalt, bătlia devine un scop în sine, uitându-se pe câmpul de luptă cauza și drapelul, păstrându-se doar „șisul” în cizme. Se anunță cifre false privind numărul de spectatori la un film, cheltuielile fanteziste ale altui film, se reproșează unui artist că a cheltuit o sumă de două ori mai mare decât cea reală, eludându-se cu grație ideea rentabilității, care presupune ca un film de 10 milioane, care „întoarce” doar 100.000 lei e mai puțin rentabil decât unul de 20 milioane care aduce un profit dublu. Cineaștii sunt acuzați că n-au luat premii la cutare festival, la care nici nu au participat (ca și când i-s-ar reproșa unui atlet că n-a câștigat o cursă în care nu a alergat), dar se omite deliberat prezența filmelor românești, în același interval de timp, la peste o duzină de alte festivaluri (filme nominalizate, cerute de organizatori). Ne prefacem că nu știm să numărăm peliculele realizate nici de către noi, ca regizori, nici cele făcute de studiul de creație pe care-l conducem, nici de cinematografie în ansamblu (exact, de data aceasta, ca numărătoarea steagurilor lui Pristanda). Se vorbește de cheltuieli imense, „jafuri”, fără cea mai mică argumentare, e acuzat Centrul Național al Cinematografiei că a dorit să piardă studioul, când de fapt acestea au vrut să se desprindă de C.N.C., se vorbește de un organism „mamut” al R.A. CINEROM (care este compus din trei persoane) și așa mai departe,

într-o înălțare de minciuni fără de sfârșit.

Un critic căruiu nu i-au plăcut niciodată filmele unui anumit regizor, se trezește deodată entuziasmat de ultima producție a acestuia, numai din oportunism, crezând că poate lovi astfel în succesul unui alt regizor care e întâmplător și președintele C.N.C.-ului. Culmea e că cei doi regizori, având talent, se bucură sincer, fiecare, de succesul celuilalt. Iar criticului respectiv, dătonist fiind, n-are cum să-i placă, în speță, un

fără acoperire? Este regretul unor foști activiști culturali, al unor critici de conjunctură, al unor oameni din periferia cinematografului, de a-și fi văzut pozițiile pierdute atunci când la conducerea destinului filmului românesc au ajuns, prin lupta lor, cei îndreptățiți, regizorii. Agresori falși, care nu sunt deranjați de faptul că regizori de teatru conduc teatrele, că profesorii conduc școli, inginerii fabrici, doctorii spitale, sunt iritați la culme că cineaștii conduc în cinematografie și nu ei,

Lucian Pintilie pentru simplul motiv că ultimul lui film, ca și cele precedente, e foarte bun.

Care e, de fapt, fondul acestei ofensive de o oarbă agresivitate și

debarcații. Deodată, și-au adus aminte că regizorii ar fi trebuit să facă filme, nu să se ocupe de administrație, de parcă, așa cum s-a și dovedit, aceștia n-ar putea să

se ocupe și de una și de alta. Unde era intransigența aceluiași defăimător când regizorii pe care-i admonestează acum stăteau ani buni în afara platourilor? De ce n-au pretins și atunci, în public, la fel de vehement, ca regizorii de talent să lucreze, să nu-și irosească harul în neadministrative pauze? Altor regizori li se reproșează că au lucrat prea mult, că au făcut filme, încăt nu mai înțelegea nimic sau înțelegea exact scopul intervențiilor: demolarea cu orice preț.

Intr-un articol publicat în revista „Literatură” (nr. 34-1992), scriitorul Petre Sălcudeanu, pe care-l respect pentru opera sa, pentru civilitatea sa, încearcă (pe un ton care, în afara câtorva excese, reușește să fie decent, elegant) să facă o disecție a frământărilor care-i privesc pe cineaști, sugerând că este în afara acestor frământări, că discută de pe o poziție neutră și statuară. Îmi pare rău că trebuie să-i răspund doar prin citate din propriul dumisale articol: „În lupta pentru putere, morală este lăsată de-o parte, făcându-se o confuzie regretabilă între cinste și necinste, între bine și rău. Cine învinge este moral, cine pierde este eliminat în virtutea exclusivismului, de la împărțirea sau consumarea pâinii”. Nu pot să nu fiu de acord cu aceste aprecieri ale domnului Sălcudeanu, ca și cu altele: „... toate schimbările grave au suportat, cum suportăm și noi, legea în afara legii, demolatorii mimând de la tribune oficiale pudoarea și respectul de sine și de alții”, chiar dacă nu mă bucură o previziune a autorului articolului: „Țara, cu toate greutățile prin care trece, n-a stat și nici nu stă pe loc. Se reîntră în matcă”. În vechia matcă? Să sperăm că nu. Ne rămâne speranța că și cinematografia va ști să se păstreze departe de vechile și uniformizantele ei alunecări.

Încercând, după puterile mele, să sprijin efortul colegilor, am cunoscut bine ce și cât s-a muncit în cinematografie. Dan Pița, președintele C.N.C., a cărui operă cinematografică sper că nu o contestă nimeni (mai eludăm prețuirea sa în lume, ... de, cât poate să ne unească ura...) s-a dovedit – și ca trudit pentru înființarea unui nou mecanism de conducere a cinematografiei, în afara Ministerului Culturii, dar nu și în afara culturii – aceeași personalitate dăruită cu talent, marcată de o blândă ambiție, un om inteligent, echilibrat, modest. Nimeni nu poate spune care a fost în acești doi ani biroul la care a lucrat Dan Pița. Pentru că îl găseam peste tot, oriunde dintre noi, când vroia, pe platou, în săli de proiectie, prin diferite sedii,

închinate prin bunăvoință de Regia Autonomă de Distribuție și Exploatare a Filmelor. De unde până unde i se reproșează președintelui CNC diverse „naufrații”? Care? Poate nereușita unor filme, lipsa lor de succes la public și la critică. În afară de faptul că nu se pot naște în fiecare zi capodopere, oricum, răspunderea neîmplinirii o poartă în primul rând realizatorii filmelor, nu conducerea cinematografiei. Care alte naufrații? Spre deosebire de unele țări vecine, la noi s-a lucrat, s-au făcut în acest timp peste 20 de filme, pe platouri au filmat cineaști din toate generațiile. Numai în regie au debutat șapte tineri. Dacă tot nu ne place să folosim cifre fără acoperire, cum scrie domnul Sălcudeanu, atunci cum afirmăm să c-a cheltuit mult și negospodărește, cum concluzionează domnia sa?

Stând alături de colegii mei, trebuie să precizez (e o datorie morală) și aporțul real pe care l-a avut Sergiu Nicolaescu în efortul de schimbare a structurilor din cinematografie, de a face să supraviețuiască cinematograful românesc. Nu pot să afirm că sunt prieten al lui Nicolaescu, fără să-i fiu deloc inamic. Îi prețuiesc profesionalismul, puterea de muncă, îndrăzneala și fantezia. A fost extrem de legat de tot ce s-a întreprins în cinematografie, cu reușite, cu ezițări, cu greșeli. Nu trebuie uitat că la studioul de creație condus de cel învințat în citatul articol, au debutat trei tineri regizori, iar un film pe care trebuia să-l facă el însuși l-a cedat unui realizator ce confirmase așteptările prin debutul său. Nicolaescu nu a primit nici un ban de la CNC, nu a făcut nici o călătorie peste hotare, plătită de cinematografie. Și a luptat foarte mult, contribuind decisiv la obținerea dreptului de subvenționare a producției naționale prin bugetul de stat. Împreună cu conducerea CNC-ului, a susținut să nu se vândă pe o preț de nimic studioul „Animafilm” și a fost alături de noi toți, când am propus căutarea altor parteneri pentru studioul din Buftea. Dacă ne-am fi interesat în prealabil, am fi aflat și asta, dar parcă e mai convenabil să răspundem un zvon fals decât să-i controlezi autenticitatea.

Are dreptate domnul Petre Sălcudeanu: „Nimic nu se poate construi unul peste altul”. În bătlia fără cauză, pentru puteri inexistente. În cinematografie, în artă în general, singura forță e talentul. Care trebuie ocrotit. Într-adevăr, ... numai umăr la umăr”. Dar fără să dăm din coate.

Andrei BLAIER

MUSICĂ

MARIN CONSTANTIN PRIMUL ROMÂN NUMIT „AMBASADOR AL BUNĂVOINȚEI”

Cu puțin înainte ca mass media românească să anunțe (de la caz la caz, cu bucurie sinceră ori la veșnica invidie izvorâtă din neputință și prost deghizată sub masca moralismului) noua recunoaștere internațională a calităților și meritelor dirijorului Marin Constantin (iar nu ale compozitorului Marin Constantin, căci oricât de mari ar fi păcatele acestuia, ele pot umbri strălucirea, artistului interpret), mi-au parvenit câteva cronici extrem de elogioase, apărute în presa spaniolă cu ocazia recentului turneu hispanic al corului „Madrigal”.

„Această deliciosă lecție a corului MADRIGAL din București, titra, sub semnătura lui José Antonio Lacarcel, ziarul „Ideal”, vorbind despre „concertul unui cor omogen, compact, bogat, cu niște

voci deplin educate, cu o simțire muzicală puțin comună; depășindu-se fiecare moment, demonstrând că este posibilă o conjuncție aproape perfectă, că este posibil să ajungă la un asemenea grad de pătrundere și muzicalitate eliminând orice tentație de a ieși în relief – ținând seama că vocea umană este un instrument, un foarte bogat instrument, pe care el, cu munca lui, cu întreaga-i seriozitate, îl face să strălucească la altitudine puțin obișnuită”, pentru a conchide: „Am simțit disciplina, studiul serios și profund, intensitatea în muncă, educația și muzicalitatea deosebită în voce”.

Și criticul Enrique Bonmati, în ziarul „La Opinión” remarcă, „atitudinea, gradul de concentrare,

disciplina, seriozitatea cu care românii au abordat concertul”. „Cel mai interesant concert” – cum sună titlul articolului –, „care a dat o magnifică mostră de omogenitate, de echilibru, de acuratețe, de egalitate în emisie; aceste virtuți – și nu numai ele – au venit să sprijine sentimentul practic perfect al desăvârșirii”. „Prin prestigiul interpretelor” – spune mai departe Enrique Bonmati –, „concertul a prezentat a priori un enorm interes, pe deplin confirmat nu numai prin dovada calității, ci și prin rezultatul – să spunem, tehnic – ca ansamblu” relevând „înaltele virtuozități vocale”, „pregătirea, flexibilitatea, pricepera, strălucirea” și nu în ultimul rând „capacitatea de adevărate a unei diversități de stiluri”. „În concluzie, un minunat cor, cu un excelent

dirijor”, căci: „Conducerea lui Marin Constantin este extraordinară, utilizând o tehnică autentic corală, dirijându-i pe cântăreți cu o absolută autoritate și cu o ușurință deplină”.

Sau, cum scrie Octavio de Juan Murcia în ziarul „La Verdad”, sub titlul „MADRIGALUL din București, mai mult decât un cor”:

„După ce îl ascuți pe Marin Constantin și pe madrigaliștii săi din București, înțelegi elogiile lui Elisabeth Schwartzkopf („Niciodată nu am auzit ceva asemănător”), Nikita Magaloff („Nu am cunoscut să-mi exprim emoția”) sau ale compozitorului francez André Jolivet („Am fost transportat în regatul frumuseții și al fericirii”). Putem subscrie cu toții la aceste opinii, și în special la acelea legate de creatorul corului, ce pare a dăruit tot ceea ce presupune această oră și jumătate de muzică a MADRIGALULUI din București. Pentru că nu este doar un concert ce îți oferă un larg și amplu sonor, mesajul său mergând mult mai departe, prin minunatele, extraordinarele sale voci, ce nu cântă niciodată mai mult de mezzoforte, cu delicatele sale sonorități luminoase, perfect cizelate, cu contraste, reveniri, jocuri de

rezonanță; toate acestea ne-au făcut să uităm de acustica surdă și distanță a Teatrului Romea, pentru a ne transporta într-un imperiu de sensibilitate, de inteligență și de extraordinară finețe și bun gust, posibile doar când arta devine dominantă prin aleșii săi. Acesta este corul MADRIGAL din București, care nu se poate confunda cu alte „madrigale”, dar, evident, este unul dintre ele”.

E bine, numai aceste sărace spicuiuri din uriașă cantitate de elogii primite de către Marin Constantin și „Madrigalul” său de-a lungul celor 30 de ani de existență a formației și încă ar fi deajuns pentru a explica gestul UNESCO de a înscrie aniversarea în cadrul Sărbătorilor Patrimoniului Mondial și de a-i decerna dirijorului diploma de „Ambasador al Bunăvoinței”, în semn de recunoaștere „a devotamentului față de idealurile și obiectivele Organizației”. Iar faptul că astfel numele lui Marin Constantin se alătură aceluia al unor Sviatoslav Richter, Placido Domingo, Marcel Marceau nu face decât să măreze încă o dată locul pe care artistul român l-a și ocupat în istoria culturală a veacului nostru.

Luminița VARTOLOMEI

Starea repertoriului

TEATRU

Am dinainte o situație aproape completă a pieselor ce s-au jucat în stagiunea 1991-1992. Nu figurează în ea doar teatrele din Brașov, Satu Mare, Turda, Oradea, Reșița și Bărlad. Cu ele însă sau fără ele, mai ales că activitatea unora nu-mi este de tot străină, nu cred că impresia generală s-ar modifica prea mult: repertoriul are o configurație întâmplătoare, nu excelează prin noutăți, fiind gândit și alcătuit de regulă după criterii fără o motivație estetică vizibilă. Absența cenzurii nu declanșează ambițiile și energiile la care ne-am așteptat, ci mai degrabă produce derută și dezorientare. Dispariția restricțiilor (ideologice, literare și extraliterare) nu înseamnă neapărat și înlăturarea comodității, rutinei și improvizăției. Incompetența nu încetează să se facă simțită. Dimpotrivă teatrele ignoră cu ușurință o extraordinară rezervă de piese pe care, involuntar cenzura însăși a format-o.

În ce constă aceasta? O dată, în dramaturgia autohtonă contemporană, scrisă de dramaturgi de autentică vocație, atrași obsesiv de o tematică defel pe placul puterii, dar și de forme de scriitură moderne, care adoptă față de totalitarism o atitudine critică, demascându-i aberațiile și consecințele tragice pentru condiția individului, satirizându-l, chiar dacă de obicei recur la o serie întreagă de „strategii” și modalități de învăluire a mesajului: parable, alegorii, simboluri, aluzii etc. Dar și așa ochii pătrunzător al cenzurii nu iartă: unele din piese li se joacă amputate, altele nu ajung niciodată pe scenă, iar altele sunt scoase după un anumit număr de reprezentații. Întrebarea ce se pune e simplă și de bun simț: ce ne împiedică să le facem dreptate și să le jucăm? A doua oară, în scrierile românilor ce trăiesc în diaspora: unii de mulți ani anticomuniști înocenți, care nu au pierdut nici o ocazie să se pronunțe asupra realităților din țară, iar alții plecați mai recent, dar intrați și ei inevitabil în dizgrația regimului. A treia oară, „rezerva” de piese ne jucate se datorează câtorva clasici, valori indiscutabile ale culturii naționale a căror operă nu a fost scutită nici ea de puritanismul ideologiei comuniste. A patra oară, în textele unor scriitori proscrși în așa zisele „țări prietene”, împărțiți și aceștia, la rândul lor, în două categorii: cei care au părăsit Estul, ori au fost obligați să-l părăsească, afirmați între timp pe plan internațional, și cei rămași acasă să înfrunte tiraniile cenzurii, fiind supuși la vicisitudini asemănătoare cu cele la care erau supuși și scriitorii români.

În toate aceste cazuri, cenzura are un nedismulatat caracter politic. Ea acționează direct de pe poziții de partid. Față de piesele unor dramaturgi occidentali contemporani, în schimb, se lasă să se înțeleagă că nu se exercită nici un fel. Prezența lor în repertoriu este stopată din considerente eco-

nomice. Statul nu dispune de valută pentru a plăti drepturile de autor. Astfel, piesele de referință, originale atât în formă cât și în conținut, mană cerească pentru regizori și actori, mai totdeauna expresie a unor experimente insolite, rămân în pagini de revistă sau carte, fără nici o șansă de a deveni spectacol. În plus, o apreciabilă rezervă de repertoriu s-a creat și din lipsă de informație care, în ultimă instanță, nu e altceva decât o formă de cenzură. În fond, oamenii de teatru (regizori, actori, critici, dramaturgi, scenografi) nu erau răsfățați ai călătorii în străinătate, participau rar și accidental la festivaluri internaționale, nu cunoșteau ce se scrie și se joacă pe alte meleaguri, încât posibilitățile lor de a descoperi noi autori și titluri de piese erau în mod premeditat și cinic limitate.

De la această rezervă, rezultată din texte refuzate teatrului românesc de cenzură, se adaugă scrierile de ultimă oră ale dramaturgilor români și străini, fiind de presupus că de la o stagiune la alta apar autori și piese noi, cum și inestimabilul repertoriu clasic național și universal, ar fi cu totul paradoxal să nu se remarce că, după decembrie '89, ne aflăm într-adevăr într-o împrejurare privilegiată. De orice se pot plânge teatrele, dar nu și de faptul că nu au ce să joace. Nimic din ceea ce este text apt de a fi transpus pe scenă nu le este neîngăduit. Important e să se deosebească valoarea de nonvaloare, să se știe ce se vrea și pentru ce se optează. Chestiunea vitală este ce și cât se folosește din rezerva repertorială. Oricum, cele aproximativ două sute de titluri de piese jucate, în stagiunea 1991-1992, de cele aproximativ patruzeci de teatre subvționate ale țării, numai în mică parte sunt în măsură să surprindă spectatorul. În linii mari lipsește diversitatea și ineditul. Îmi pare rău că nu pot să transcriu tot ceea ce s-a inclus pe afișe. Nu ar fi greu să se observe că majoritatea teatrelor au în repertoriul lor foarte multe texte oarecare. Despre care nu se poate spune că sunt preferate nici măcar din rațiuni de ordin financiar. Încă un argument pentru a susține, ca și acum o săptămână, cum că repertoriul astăzi reprezintă programul regizorilor și nu al teatrelor. Acolo unde nu există regizori (evident, cu personalitate) nu există repertoriu și cu atât mai puțin spectacole. Nu trebuie să se uite însă – Peter Brook o spune – că problemele reale ale autorului (indiferent că e mort sau în viață, întrucât „problemele” lui sunt „problemele” textului), ale regizorului și ale actorului (eu aș zice că și ale spectatorului) merg mână în mână.

Cum își asumă practic teatrele rezerva de repertoriu vom vedea în numărul viitor.

Ion COCORA

Concepută după imaginea unor realități dure (credința în vrajă și necurat, urmată apoi de odioase înscenări juridice și execuții) care au zguduit America la sfârșitul secolului al XVII-lea, „Vrăjitoarele din Salem” de Arthur Miller este o piesă despre puritate și prejudecățile momentului, despre minciună, îmbrăcând masca oficială a colportorilor de adevăr, despre adevăr, întorcând spatele lumii înrâncănate în pasiuni și interese meschine. Dar în același timp textul adâncește protestul individual față de o societate lipsită de rațiune, convinsă în normele ei constitutive că și exercită datoria în numele individului. Spectacolul Naționalului bucureștean, în regia tânărului Felix Alexa (oferind astfel marelui public strădaniile unei lucrări de

valențe și scăderile sale) nu este șocul noutății unei viziuni regizorale, ci siguranța relevării unei lumi prin luminarea raportului dintre personajele ei. Apar pe scenă actori din generații și maniere interpretative diferite, unii în dezacord cu structura personajelor. Pot fi revăzuți Irina Răchițeanu (Rebecca Nurse), Ioana Bulcă (Ann Putnam), Valentin Uritescu (Giles Corey), Constantin Dinulescu (Pastorul Parris), Damian Crășmaru (Viceguvernatorul Danforth), Costel Constantin (John Proctor), Olga Delia Mateescu (Elisabeth Proctor), alături de tinerii Tatiana Constantin (Abigail Williams), Ana Ciontea (Mary Warren), Claudiu Bleonț (Pastorul John Hale). În locul extrapolării acțiunii într-un plan metaforic cu fațete ale realului,

Adevăr și minciună

diplomă), ne duce în preajma unor ziduri mistuite de timp (imagine de Irina Solomon și Dragoș Buhagiar) înainte de apariția soarelui. Așezările omenști din Salem sunt strătorate de prejudecățile mai marilor. Ființa prinsă în chingile ordinii lumești, în dezacord cu nevoile, se zbate găfâind după libertate. Or, pornirile ei, în ochii diriguitorilor, sunt văzute ca niște manifestări malade. Evident nucleul spasmodic al conflictului este Abigail, tânără și plină de viață, care-l dorește cu orice preț pe John Proctor, singurul om din partea locului ce se încumetă să-i dezvăluie frumusețea trăirii. În calea fericirii lor se află Elizabeth, soția legitimă. Ca s-o înlăture, Abigail va alege calea vrăjitoriei, iar apoi, spre a se apăra, va declanșa în țarg „valul” vânătorii de vrăjitoare, denunțând și strivind, numai pentru a-și regăsi iubirea.

Suportul spectacolului lui Felix ALEXA (crescut din

se preferă o dezvăluire gradată a ei, făcându-se aluzie la o realitate continuă și plină de confuzii. Bizarul situațiilor de viață și iluminarea interioară a personajelor, pe care sensul regiei le-a accentuat, izbutesc într-un joc al învăluirilor și dezvăluirilor în scenă când iubirea terfelită influențează cumpăna judecării. Refuzată de Proctor și înjosită public, Abigail se răzbuună, dictând mai departe legea și declanșând o veritabilă dramă a întunericii. Iubirea ei se transformă în viclenie și înfruntă micul oraș oferind drept dezlegare magistraților și pastorilor asociați prejudecățile lor de castă. Vor cădea victimă Giles Corey fermierul modest și cinstit, Rebecca Nurse, o femeie evlavioasă și lucidă, ca și atâția alții. Vor cădea victimă și John Proctor, acest mare posedat de adevăr și salvator al conștiinței omului.

Nicolae HAVRILIUC

FĂRĂ VĂRSARE DE SÎNGE

(continuare din pag. 9)

Efros să bea o halbă în rând cu concitadinii săi. Și, mai ales, ce legătură au ei cu călușarii domnului Cherecheș care s-au înmulțit peste măsură?

În tăcerea care se lasă după hărmălaia de dinainte, Cherecheș se simți atât de descumpănit ca și cum cineva ar fi dat buzna în dormitorul lui și l-ar fi surprins în pielea goală. Preținse că era vorba de zece doispresce tehnicieni germani veniți să supravegheze lucrările unei fabrici de lapte praf, oameni care nu aveau nici o legătură cu moartea lui Pirică, atât și nimic mai mult.

— Curat tehnicieni, domnule Cherecheș — se ridică Norman de pe scaun cu halba în mână și cu scântei mesianice în ochi — curat tehnicieni, pentru că au o tehnică ideală să sucească mintea femeilor cu mărcile lor. Știi oare că în ultimele șase luni, dintre cele treizeci de căsătorii încheiate în orașul nostru doisprezece dintre miri au fost nemți, opt chelneri și restul de diferite nații și profesioniști?

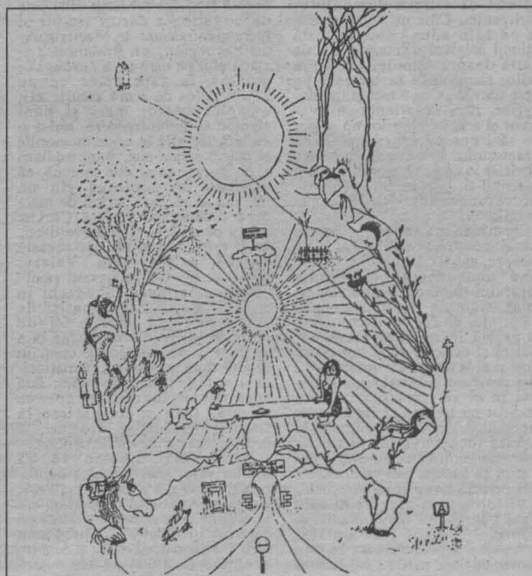
Fluierături a pagubă în grupul lui Norman, sub privirile pline de reproș ale lui Efros.

— Asta pentru că românii nu mai vor să se însoare, domnule ziarist. Or fi știind ei de ce, nu e treaba mea să mă amestec.

— Să nu ne ascundem după deget, domnule Cherecheș, ai adus lumea la disperare: toate fetele își caută mire un chelner cu bani sau un neamț care să le repare onoarea.

Mulțumit că punctase bine, Norman își luă locul pe scaun contemplând stropul de bere de pe fundul paharului. Se oprise la timp știindu-și ascultătorii ca pe propriul buzunar. Abia așteptau clipa dintre sublim și ridicol — pentru care aveau o sensibilitate fără greș — pentru a izbucni în râs bătând din picioare, gâlgâind și sfârșind ca armăsarii, mai ales pe acel teren al împerecherilor pe care îl oferise Norman, din care puteau scoate oricând subiecte de batjocură. Cherecheș schiță un surâs veninos, plăți și plecă însoțit de temelele lui Efros.

Până să se lămurească misterul, gurile rele — și cine avea gura mai rea decât Norman? — spuneau că, dacă era vorba de ocupație, atunci erau români care ocupaseră alți români. Cu timpul, acestea deveniseră explicația cea mai convenabilă. Oboșiți de amenințări, oamenii erau dispuși să ia lucrurile pe partea lor cea mai plăcută. Cum alte semne exterioare, în afara avertismentelor trilingve de la marginea orașului și a unor interdicții minore ce existaseră și înainte („nu staționați pe trotuare”, „nu creați discordii”, „nu faceți risipă”, nu încurajați panica” și altele) nu-i tulburau toți se mulțumeau cu această pace nesigură în locul unui război în toată legea, mai ales că se înmulțiseră banchetele, seratele, reuniunile festive, unele devenind adevărate chiohanuri săptămânale mai lungi decât nunțile împărătești.

Doamnelor, Domnilor,
A sosit pentru mine ora dorită,
când datorita de a mulțumi
Academiei Regale de Limba și
Literatură Franceză și fericirea pe
care o resimt făcând-o, se con-
fundă. Această onoare pe care mi-o
faceți și de care mă vedeți pătrunsă
este meritul dumneavoastră, care
decideți singuri, și nu este cazul ca
aleasa dumneavoastră să vă discute
alegera. Prin natura unei mul-
țumiri, persoana care a contractat o
datorie este într-un anumit fel
eliberată de ea dar datorita mea față
de dumneavoastră este atât de
mare, încât îmi propun să vă rămân
recunoscătoare; și aceasta pentru
todeauna.

Recunoștința însă, chiar atunci
când e păstrată în adâncul inimii,
încearcă să se exprime. Trebuie
deci să mărturisesc celor care m-au
ales cel puțin câteva din motivele
care mi-au adus onoarea, atât de
apreciată și atât de dragă mie, de a
face parte, de acum înainte, din
Societatea dumneavoastră. M-ați
chemat să iau loc printre dumnea-
voastră în numele unei Academii
care-și merită numele de Regală,
căci ea adăugă străvechii grădini
Academice perspective magnifice,
ce se deschid, asemenea liniilor
continue ale unei grădini în stil
francez, către cer. Iar cerul în-
semnă întotdeauna viitorul. Casa
care mă primește a fost ridicată pe
fundății care-i permit să se înalțe
cât mai sus în ordinea spiritului
uman. Dumneavoastră nu aveți
frontiere. De aceea ați vrut ca să
urmez aici - fără să pot pretinde
vreodată a-l înlocui - umanistului,
universitarului, omului care s-a
dovedit demn de a reprezenta
printre dumneavoastră genul
inepuizabil al limbii franceze,
fidelitatea față de patria interioară,
față de Canada natală, în același
timp cu loialitatea față de o
coroană ce merita respectul.

Academia dumneavoastră are ca
fondator un erou de legendă, a
cărui statuie ecvestră se înalță pe
orizontul Parisului, la marginea
Pieței Concorde, înconjurată de
arbori în grupuri de câte cinci ai
Promenadei Reginei, ca de o ar-
mată universală și mereu verde.
Numele Suvăranului dumneavoastră
onorează străzile altele capitale,
sub alte ceruri, într-o altă emisferă.
Nu de mult, parcurgem ca viteza
Lumii Noi „Avenida” Albert I. la
Rio de Janeiro. Între acest nume și
joseaua ce se desfașoară de-a
lungul valurilor ce se spărgau cu
zgomot ale Oceanului Atlantic,
între acest erou și acest trimț ale
unei lumi noi, avea loc un schimb
de armonii ale imensității. Pentru
că a reprezentat o clipă din conștiința
umanității, pentru că a
trebuit să aleagă între ce este și ce
nu e drept, pentru că a încarnat,
aidoma întregii Belgii, imperativul
categoric al libertății, pentru că
vocea sa solitară s-a ridicat
deasupra vacarmului invaziilor și
tăcerii morții, universul atent a
recunoscut în apelul său sunetul
cornului lui Roland. Fondatorul
dumneavoastră a binemeritat atât
de mult de la patria sa terestră,
încât a devenit simbolul patriei
comune a tuturor oamenilor, care

este conștiința lor. Iată miracolul,
iată triumful spiritului. Este oare
nevoie s-o numesc pe inspiratoare?
O victorie ce-și ascunde aripile se
află printre noi. Numele ei? „Este
dulce și sonor ca al celor iubii pe
care viața i-a exilat”. Voci fără
număr îl murmură cu cel mai
tandru respect în Franța ca și în
Belgia, ca pretutindeni în Europa
și dincolo de mări. De câte ori nu l-a
strigat inima dezmoștenitorilor
acestei lumi și acest strigăt
deschide porțile carității. Noblete
în stare pură - cea care ajută,
protejează și slujește - regina
Elisabeth și-a aplicat urechea de
muziciană la imensa simfonie a
suferinței umane. Ea știe tot ce
știau Sfintele Regine ale Legendei
de Aur, pentru care Păinea
Îngerilor se transforma în tran-
dafir. Am regăsit într-o scrisoare
pe care mi-o adresa domnul Abate
Mugnier la 11 mai 1929, aceste
cuvinte, pe care vă cer permisiunea
să le citesc: „Am întâlnit-o pe
regina Belgiei la o reunie fer-
mea reînnoită și mereu trădată de
a găsi la hanul Nașimilor ceea ce
ar trebui să aducă fiecare, și anume
invitația la banchetul împăcării
generale a popoarelor, spiritul lui
Platon pe deplin dat în floare în
creștinism?”

Iată ce va anima întotdeauna
geniul dublu al acestei Belgii,
patrie fecundă a artelor, care-i
dăruiește Europei idealul său:
unitatea în diversitate, și ornament
al nuntii sale spirituale, după
Ruisbroek Admirabilul, fie că e
vorba de tapiseriile flamande care
pot concura cu cele mai frumoase
din lume, fie că e vorba de
incomparabila dumneavoastră
școală de pictură animată de
creativity imaginilor celor mai
strălucitoare de-a lungul a multor
secole la rând și care face ca vocea
dumneavoastră să răsună până la
extremitatea Peninsulei Iberice, în
Canto Flamenco. În acest secol și
în cel ce l-a precedat, Belgia,
bogată și în același timp dădătoare
de bogăție, a dăruit limbii și
literaturii franceze un Maeterlinck,
un Verhaeren, un Rodenbach și
atâția alții pe care nu e nevoie să-i
numesc în fața celor ce au
amabilitatea de a mă asculta azi;
numele acestor mari și buni
slujitori ai limbii franceze, scrisă și
vorbită, se află în toate memoriile
și putem spune aici, între triditori
ai unei opere ce ne este comună,
că audiența lor continuă. Nu am
intenția să vă laud, oricât de mare
mi-ar fi dorința de a o face. Căci nu
mi-ați permis și vă știu avertizată,
ca și mine, de altfel, de această
butadă a lui Paul Valéry:
„Ecrivain?... Lecho reprend vain!”
Ceea ce face încă deosebi în
comunitatea dumneavoastră de
spirit este un nume fel de
detasare, de nobilă neglijență în a
rândul dumneavoastră, superiori-
tatea ar fi de la sine de-nevoie, fără
acea nevoie îngrijorată de a se
afirma, care ar da naștere la
flătare, hiperbolică și, eventual,
la profunsiune denigrată de sicofant.

Acum însă trebuie să vă
mărturisesc; sensibilitatea deosebi-
tă și admirația mea în ce privește
Belgia și caracterul belgian nu are
la origine doar onoarea recentă pe
care mi-ați făcut-o. Numele unui
om, cel pe care îl port, a fost un
exemplu de curaj pentru o țară

Martha Bibescu

DISCURS DE RECEPȚIE

dumneavoastră confrate, domnul
Carlo Bronne, primindu-mă printre
dumneavoastră, m-ar pune în
încurcătură și m-ar face mai puțin
mândră de mine dacă n-aș avea
încredere în riguroasa spiritului în
inaltului magistrat, precum și în
integritatea istoricului obișnuit cu
analiza textelor. Dar cronicarul
fidel care sunteți, domnule, nu
poate renunța la incităriile imagi-
nației, atunci când animați cu
spiritul dumneavoastră această
tapiserie regală în care ne arătați
marile personaje ale epocii
leopoldiene; atunci când ne invitați
să pătrundem odată cu dumnea-
voastră în Casa Misterelor din
Liege, orașul Prinților Episcopi,
ales pentru a fi avangarda
civilizației; atunci când ne spuneți
„vechile hanuri sunt pline de
povești minunate” cine ar putea
să nu vă creadă? Cine nu v-ar
urma, când ne deschideți larg
porțile hotelului La Vulturul
Negru, în care Europa s-a cazat
timp de patru secole, în speranța
mereu reînnoită și mereu trădată de
a găsi la hanul Nașimilor ceea ce
ar trebui să aducă fiecare, și anume
invitația la banchetul împăcării
generale a popoarelor, spiritul lui
Platon pe deplin dat în floare în
creștinism?

Iată ce va anima întotdeauna
geniul dublu al acestei Belgii,
patrie fecundă a artelor, care-i
dăruiește Europei idealul său:
unitatea în diversitate, și ornament
al nuntii sale spirituale, după
Ruisbroek Admirabilul, fie că e
vorba de tapiseriile flamande care
pot concura cu cele mai frumoase
din lume, fie că e vorba de
incomparabila dumneavoastră
școală de pictură animată de
creativity imaginilor celor mai
strălucitoare de-a lungul a multor
secole la rând și care face ca vocea
dumneavoastră să răsună până la
extremitatea Peninsulei Iberice, în
Canto Flamenco. În acest secol și
în cel ce l-a precedat, Belgia,
bogată și în același timp dădătoare
de bogăție, a dăruit limbii și
literaturii franceze un Maeterlinck,
un Verhaeren, un Rodenbach și
atâția alții pe care nu e nevoie să-i
numesc în fața celor ce au
amabilitatea de a mă asculta azi;
numele acestor mari și buni
slujitori ai limbii franceze, scrisă și
vorbită, se află în toate memoriile
și putem spune aici, între triditori
ai unei opere ce ne este comună,
că audiența lor continuă. Nu am
intenția să vă laud, oricât de mare
mi-ar fi dorința de a o face. Căci nu
mi-ați permis și vă știu avertizată,
ca și mine, de altfel, de această
butadă a lui Paul Valéry:
„Ecrivain?... Lecho reprend vain!”
Ceea ce face încă deosebi în
comunitatea dumneavoastră de
spirit este un nume fel de
detasare, de nobilă neglijență în a
rândul dumneavoastră, superiori-
tatea ar fi de la sine de-nevoie, fără
acea nevoie îngrijorată de a se
afirma, care ar da naștere la
flătare, hiperbolică și, eventual,
la profunsiune denigrată de sicofant.

Acum însă trebuie să vă
mărturisesc; sensibilitatea deosebi-
tă și admirația mea în ce privește
Belgia și caracterul belgian nu are
la origine doar onoarea recentă pe
care mi-ați făcut-o. Numele unui
om, cel pe care îl port, a fost un
exemplu de curaj pentru o țară

întreagă. Nici o schimbare de
regim, nici o răsturnare socială n-a
încercat să ștergă acest nume, cel
al unui pilot brevetat de Louis
Bleriot, Violette Tige de France,
gravat pe patru pancarte, în cele
patru colțuri ale cerului, în locul
unde mai aterizează și azi avioa-
nele, în orașul în care s-a născut.
Acest bărbat era fiul unei mame
belgiene. Ea a dus pe un pământ
străin acel nume de Chimay care vă
este familiar, fiind un nume de la
dumneavoastră. Când am devenit
logodnica fiului său, la vârsta de
cincisprezece ani, și - un an mai
târziu - nora ei, cine ar fi putut
pretinde că educația mea era
terminată? Ea este aceea care m-a
introdus în domeniul artelor, al
istoriei și chiar al politicii europene
a timpului său. Valentine de
Caraman-Chimay, în vârstă atunci
de optsprezece ani, și-a întovărășit
tatăl și mama la regina Victoria la
Windsor, unde prințul de Chimay
fusesse trimis în misiune specială de
câte regele Leopold I. Acestei fete
tinere, purtând încă rochia de bal,
la întoarcerea de la o petrecere
unde grația ei triumfase, au dansat
cu prințul consort. Valen-
tinei îi dicta trimisul special al
regelui Belgiei, profitând de scrisul
ei frumos și de deosebita ei
inteligentă, rapoartele către suve-
ranul său. Prințul de Chimay își
transformase fiica în secretară
particulară. Leopold I, unchiul
iubit al reginei Victoria, care
fusesse atât de mult timp ghidul și
consilierul ei în arta de a domni,
aprecia aceste rapoarte ieșite din
mâna celei ce-mi va spune mai
târziu, cu o notă de mândrie în
glas: „Înainte de orice, sunt
belgiană!”, Mult mai târziu, prima
ori când prinț Joseph de Chimay,
nepot al soarelui mele, și tânărul lui
soț, prințesa Gilone, născută Le
Veneur de Tillieres, floare a
nobilei normande ce dăduse fruct
în Ardeni - m-au primit cu căldură
și mi-au deschis porțile castelului
lor atunci când am pătruns în
camera arhivei familiei de Chimay
unde am avut acces la Le Livre de
Raison des Chimacians - m-am
simțit într-un fel întovărășită de o
umbră dragă, revenită într-un
domeniu unde mă chema vocea
sângelui, acest sânge din care făcea
mea a primit partea ei. Îmi veți
permite, nu-i așa, această mândrie
scuzabilă, prin persoana interpusă,
de a mă declara un pic belgiană,
căci o alianță de familie înseamnă
iubire care durează de-a lungul
generațiilor. Voi îndrăzni deci să
vă amintesc ceea ce știți deja cu
toții, că această familie anume,
asemenătoare în această privință
altor familii belgiene, nu a încetat
să dea, până la generația actuală,
slujitori buni și loiali coroanei.
După „Missus Dominicus” al
regelui Leopold I pe lângă Papa,
pe lângă Napoleon III, pe lângă
curtea Angliei, urma acest fui mare
frate drag al Valentinei, care
a fost ministru al Afacerilor
Externe al lui Leopold II, dar n-aș
putea să mă opresc aici de n-aș putea
fiice ale acestui om de stat, care
s-au dovedit la rândul lor, în zilele
noastre, mesagere admirabile ale
Belgiei în Franța și ale Franței în
Belgia, ocupate toate trei,
asemenea prințeselor din basmele
cu zâne, să țesea firele de aur și de
mătase ale apropierei între

Bruxelles și Paris. Prima, care a
purtat sceptrul frumuseții -
regalitate incontestabilă în Franța
- și-a consacrat viața descoperirii
geniului, propagării, sprijinirii
tuturor talentelor. Contesa
Greffulhe, născută Elisabeth de
Caraman-Chimay, președintă a
Marilor Audii Muzicale din
Franța, a transferat Bayreuth-ul la
Paris; ea l-a ajutat pe profesorul
Branly (pe care îl prezenta ca fiind
inventatorul tubului Marconi); ea a
adunat simpatiile guvernamentale
în jurul Institutului Catolic; ea i-a
făcut cunoscuți pe Diaghilev și
famosul său balet la debut; ea a
organizat primele reprezentații ale
teatrului d'Orange; inegalabila ei
frumusețe, comparabilă doar cu
cea a Diamet de Houdon, a inspirat
pictori și poezi; răsul ei, pe care
Marcel Proust îl compara
clopotei din Bruges, răsună încă
în amintirea celor ce o vizitau în
loja din avanscena Operei, unde
prințesa de Guermantes a domnit
ca regină absolută asupra regatului
fermecat al muzicii. Când a murit,
de curând, la Geneva, în cursul
unei călătorii care avea drept scop
stabilirea unor relații mai strânse
între editorii de limbă franceză din
Elveția, Belgia și Franța, un
scriitor francez emoționat e
această moarte solitară, a scris, ca
pe o partitură muzicală, aceste cu-
vinte simple: „Lebăda și-a regăsit
lacul”. E frumos să fi creat o
asemenea imagine despre sine;
această lebădă de lumină își lase
zborul inițial de pe malul heles-
teului din Virelles, în care se
ogăndise arborii care rădăcinați
pătrund adânc în pământul Arde-
nilor dumneavoastră, bogat în
legende. Cea de-a doua soră, prin-
țesa Ghislaine, nu are o poveste,
pentru că povestea ei se confundă
cu istoria glorioasă a Belgiei. Și-a
slujit suverana în fastul palatelor
regale și în noroiul tranșelor, de la
Panne până la cele două Victorie.
Pe umărul acestei doamne
de onoare, care este așa în accepția
acestor două cuvinte, lângă cifrul
regal, avem impresia că putem citi
semnul purtat de îngerul despre
care, în Apocalipsă se spune: va fi
numit Fidel și Adevărat. Despre
cea de-a treia soră vă voi spune
numai că, soție a unui general
francez, și-a consacrat întreaga
viață unei misiuni care, deși nu
inseparabilă, în timpul celor două
războaie, după fiecare încercare
Genevieve va spune, ca și cea mai
tânără dintre Danaide: „Suforile
mele, ce-ar fi dac-am reîncepe?”

Dar ce sunt legăturile de familie,
uneori solide și rezistând anilor,
alteori interupte prin infirmitatea
naturii umane, dacă le comparăm
cu celelalte legături misterioase
care se întind pe tot pământul, între
ființe de aceeași formațiune
spirituală. Trebuie să pleci dintr-un
anume loc determinat, pentru a te
ridica în gând la acea universalitate
care nu exclude deloc nici plura-
lismul lumilor, nici acea fericire
intimă de a-ți cultiva grădina, care
ne dă de la Horațiu, trecând prin
Voltaire, până la Jean-Jacques
Sfantul Paul: „Nu-mi vei permite
oare un strop de nebulie?”
Nebulia mea specială este de a lubi
idealurile celorlalți, de a le cultiva
grădina până ce devine a mea. Și
prin aceasta am fost destinată să
înțeleg opera unui umanist, a unui
universitar, a unui om care se
simțea oriunde la el acasă, cu
condiția să găsească pe cineva
cărui să-i vorbească franțuzește.

„Cât de delicioși sunt cei civi-
lizati” îmi zicea într-o zi maestrul
George Enescu care dispune de
limbajul fără limite al muzicii.
Edouard Monpetit a fost unul
dintre acei mari civilizați, și a-l
evoca mi se pare un mijloc dumnea-
voastră să reprezentați în artele
multe fericite decât cele care
prezent în minte aidoma unui
prieten de care tocmă te ai desăpă-
tă după o lungă conversație. Pe acest
canadian, ale cărui origini din
Poitevin îl făceau francez în trecut
- și mându de a fi - mi l-ați dat
drept maestru; datorită dumnea-
voastră, sunt moștenitoarea lui.
Când am vizitat Canada pentru
prea puține zile, fugind de la un
Congres al Aerului pe care soțul
meu îl prezida la Washington, am
citat la Montreal mai întâi două
cărți ale lui Edouard Monpetit,
după ce trecuseră de acea frontieră
ideală unde nu apare nici un vameș
și nu mai există nici un pazaș de barieră,
dintre Statele Unite și America și
faimoasele întinderi de apă,
care mi se părau - în toată glori-
a lor - întinderi de aur, căci era
toamnă. Am citit mai întâi „En
slujba tradiției franceze” și
„Supraviețuirea francezei în Ca-
nada”. Aceste titluri mă atrăgeau,

„Ținut la Academia Regală de
Limba și Literatură Franceză a
Belgiei (30 aprilie 1955)

Prietenul nostru, Louis Gillet, acest mare om de literă, mi le recomandă. Cu apeliul de lectură deschis, am continuat cu o altă lucrare. De la azur la trei crini de aur". Reflectasem adesea la ceea ce dezvăluie, de la originile Franței misiunea ei particulară, care este de a reprezenta, printre națiuni, un principiu de esență mistică, al cărui sens este adesea greu de detectat de alte popoare și al cărui mister este difuzul de înțeles. Și totuși acesta se rezumă în alegerea foarte clară a unei embleme. În timpul cruciadelor și al primelor armate internaționale, în epoca lui Joinville, înainte de inventarea tiparului și chiar și după aceea, când imensa majoritate a oamenilor nu știau nici să citească, nici să scrie, fiecare familie umană, pentru a se recunoaște în bătălie, trebuia să-și aleagă o imagine care să corespundă ideii pe care un anumit popor și-o făcea despre el însuși și pe care dorea s-o transmită prietenilor și dușmanilor săi. Armele vorbesc întotdeauna. Aproape toate țările își aleseseră ca ecuson animale destinate să creeze, prin aspectul lor, teama sau respectul datorat forței. Nu vezi pretutindeni decât grifoni, lei, licorne, vulturi sau leoparzi, scoțând limba și arătându-și ghiarele. O singură țară, și aceasta este Franța - și-a luat drept emblema flori, și ca purtători - ingeri. Semnificația celor trei crini de aur din stăruina albastră, trecut din planul terestru în cel celest, i-a consacrat Edouard Monpetit inteligența și viața sa. A cultivat această grădina, i-a lăsat porțile deschise ca să intre tinerii, elevii lui care au devenit la rândul lor maștri, și aici apare întreaga nobiltate a unei existențe consacrate elevării altora. În acea perioadă în care continentul american cunoaște o prosperitate materială fără precedent, în plină epocă materialistă, îi învață pe elevii săi că „este la fel de important să-ți împodobești viața pe cât este s-o câștigi". Aici trebuie să-l auzim și să-l găsim. Este ceea ce sper să reușesc cu ajutorul celor care l-au cunoscut și l-au iubit, nu doar în opera lui, care este considerabilă, ci chiar în viața sa, care a fost o capodoperă. Tradiția sa orală este deosebit de stabilă. Conversații mi-au permis, mie care n-am avut norocul de a-l cunoaște, să mi-l imaginez totuși așa cum a fost, în admirabila sa misiune de universitar și, pentru a spune totul, de sculptor de inteligență. Căci a format o întreagă pleiadă de tineri, mai multe generații care, în țara lui natală, și-l recunosc drept mentor și îi acordă cea mai posterie de sfârșit care este cea a spiritului. Eram predestinată să mă emoționez la un asemenea spectacol, eu care sunt fiica unui laureat al unui Concurs General, căruia maestrul și-l au oferit o catedră la Collège de France, cu condiția să devină francez, ceea ce era deja prin merit. Dar tatăl meu știa că Franța va fi întotdeauna bogată în spirite mari; a vrut să se consacre micii sale patrii, fără ca prin aceasta să înceze de a mai aparține celei mari, celei universale, Doamnei Gândurilor sale. Edouard Monpetit, om dăruit cu toate darurile, capabil de o operă originală, așa cum o dovedesc scrierile lui, a refuzat „turnul de fildeș", refuzând astfel onorurile prea adesea iluzorii ale guvernelor oamenilor; printr-o mândră ridicare din umeri s-a desprins de farmecele contestabile ale politici; a renunțat, mai bine decât Barres, pe care l-a cunoscut, și l-a admirat, la culul exclusiv al „eu-lui", pentru a accepta grandiozitatea și servituțiile profesoralității, pentru a se pune și pentru a rămâne în serviciul inteligenței celande. Și iată maestrul capabil să tragă, să formeze și să rețină discipoli mult timp după vârsta examenelor și a diplomelor. Cred că Edouard Monpetit a fost pentru Franța, pe vremea când preda, sau adevăratul său nume de Emile Chartier, și când și-a făcut discipoli dintre care unii, și nu cei din urmă, i-au frecventat cursurile și după ce ei înșiși obținuseră notorietatea; cu părul dela argintiu, pentru a avea ferecirea de a-l auzi, reveneu pe băncile puțin confortabile ale liceului Henri IV. Dându-se în întregime și fără rezerve acestor profesori de elitelor, acest bun profesor reușit să rămână încă printre dumnea-voastră. Ne aflăm aici în prezența a ceea ce a făcut grandiozitatea neîntreruptă a gândirii grecești, a cărei lumină ne luminează încă. Mi-am dat clar seama de acest lucru în

cursul unei conversații recente cu domnul Jean Desy, ambasadorul Canadei în Franța, care preținde că s-a format la școala lui Edouard Monpetit. Datorită acestui trimis plenipotențiar al gândirii canadiene în Franța, care este o gândire franceză și, prin ce miracol, constantă de secole - am reușit să sesizez întreaga valoare a omului căruia alegerea dumnea-voastră imi dă ocazia să-ți atribui ceea ce i se cuvine. Ascultându-l pe domnul Jean Desy vorbind despre acest mare despletentor de spirite, despre acest arhitect al tradiției franceze, făptura omească a maestrului său imi devenea prezentă acest „om de literă elegant, rafinat, făcut pentru a seduce mulțimile", care a fost confratele dumnea-voastră. Credeam că aud vorbind un atenan din secolul lui Pericle, un roman din secolul lui Augustus. Ii întovăream pe amândoi pe „cărările culturii", îi auzeam pe discipolii spunându-i bunului său maestru: „Dumnea-voastră ne-a învățat să nu mai legăm în buchele florile retoricii - aceste imortele - dumnea-voastră ne-ați pregătit să primim, identificându-le, florile proaspete din grădina noastră; dumnea-voastră ne-ați învățat să descoperim Canada". Eram emoționată de aceste cuvinte; altele, care păreau a le fi inspirat pe acestea, m-au stimulat atunci când mi-am luat avânt pentru a scrie „Isorv", portret în triptic al unui popor, al unei țări, al unei grădini; aceste cuvinte sunt ale lui Pascal: „Există ierburile pământului, aceste ierburile cresc; le vezi de pe lumă nu s-ar vedea deloc." Învățăm în puține cuvinte, așa cum ar trebui să învățăm totul - în cât mai puține cuvinte cu puțință, care să cuprindă cât mai mult adevăr - deci cât mai mult poezie cu puțință, ceea ce a fost regula de aur a lui Edouard Monpetit. Ii citez în continuare pe discipolul său: „Motiv de orgoliu și ferment al emulației, științei celei mai profunde îi adaugă știința de a face, știința de a spune și știința de a trăi". Acestea este ceea ce Evul Mediu târziu rezuma în două cuvinte: „Le Gay Scaovor". Și totă influența sa s-a exersat prin intermediul acestui admirabil instrument de precizie care este limba franceză.

Iată-mă ajunsă în esența însăși a subiectului care mă face să mă aflu printre dumnea-voastră, folosirea limbii franceze, căreia îi suntem cu toții tributari. E oare nevoie să vă spun ce-i datorăm limbii franceze, ce face ea pentru cei ce o cunosc pe deplin, adică o iubesc și o posedă? Fiecare dintre dumnea-voastră a pus în valoare această comoară comună nouă. Există însă un punct asupra căruia trebuie să mă explic, chiar de-ar fi să pierd în ochii dumnea-voastră singurul merit veritabil, care-mi dă drept de cetate aici. N-am învățat niciodată franceza; am vorbit-o înainte de a o învăța; a fost limba mea maternă; mama mea nu știa alta. Romancierii nu scriu întotdeauna romane imaginare. Când am scris „Catherine-Paris", arătam în ea o fetiță, părăsind Moldova la vârsta de doi ani, purtată în brațele perceptorului francez al fraților ei; acest copil era creat după imaginea mamei mele. A rămas în Franța până la căsătorie. Fiica unei mame de origine franceză, descendentă a unui emigrant francez, ofițer în regimentul Royal Provence, care a traversat Rusia, a considerat clima dezagrabilă, s-a stabilit în Moldova și s-a căsătorit. Elisabeth de Millo a iubit atât de mult Parisul, încât pentru a fi mai sigură că nu-l va părăsi niciodată, a murit și a fost îngropată acolo. Ea este bunica mea, din partea mamei. Ei i se datorează faptul că eu însămi am ajuns în Franța la vârsta de șase ani, nevorbind nici o altă limbă decât franceza. Mai târziu, am învățat română, limba țării unde m-am născut. Este o limbă frumoasă, vorbită de mai mult de douăzeci de milioane de oameni, dintre care nici unul nu crede că va putea pieri vreodată; am învățat-o așa cum am învățat mai târziu engleza, care-mi oferea un al doilea mijloc de exprimare. Franceza însă este altceva; este darul pe care l-am găsit în leagănul meu. În urma unui grav accident de automobil, internată de străini într-un spital, dusă pe masa de operație, sub efectul anestezicului am vorbit frânturi. Este limba inconștientului meu; ea a făcut să fiu recunoscută; nu mă aflai aici decât datorită ei; visez în franceză și cred că visez cu ochii deschși văzându-mă printre dumnea-voastră, chemată să iau loc în numele

Literelor franceze în această Societate, unde am fost primită numai cu acest titlu, cum am fost înaintea mea, marea poetă lirică Anna de Noailles și, după ea, Colette, care hrănea cu spiritul ei oamenii și animalele, cu o preferință marcată pentru acestea din urmă. M-ași cruțat de a trebui să fac o comparație; mi-ar fi imposibil ca o persoană pe care o iubeam la cincisprezece ani, așa cum numai poezii pot fi iubii, ei care sunt tineretea lumii, precum și cu cealaltă, căreia îi iubeam proza tandră și laconică și vesela disperare, prizonieră curajoasă a unui paradis fără credință.

Discursul despre Universalitatea Limbii Franceze a lui Rivarol trebuie refăcut din două în două sute de ani. N-aș îndrăzni să-mi asum în fața dumnea-voastră o sarcină pe care o simt cu mult peste puterile mele. E drept că atunci când Rivarol a făcut-o, era în fața Academiei din Berlin, pe când a susținut în fața dumnea-voastră această preeminență și această preferință însemna să bat la ușă deschise. În prezența confratelui meu Julien Green, acest admirabil scriitor francez, cetățean american prin starea lui civilă, ar însemna să vând pepeni la grădinar, cum spune un proverb. Nu este însă mai puțin adevărat că ar fi bine să marcăm acest punct și să ne felicităm între noi, constatând că după trecerea a două secole în care norocul militar al Franței a cunoscut gloriile nemaizuite și a suferit înfrângeri fără precedent, urmate de redresări de domeniul miraculosului, limba franceză progresează pe întreaga suprafață locuită a Pământului, din ziua în care Rivarol și-a pronunțat faimosul său Discurs; faptele au dat dreptate celui academician de la Berlin, a cărui vot a fost de-a-juns ca să se deplaseze majoritatea în favoarea lui Rivarol, prințul Henric de Prusia, fratele lui Frederic al II-lea. Grație votului său, Schwab, autorul dizertației germane, a fost învins și a triumfat Rivarol. Premiul a fost împărțit, dar s-a recunoscut primordialitatea limbii franceze. Ce minune acest sfârșit de secol al XVIII-lea! Atunci era cât pe-acă să se nască Europa unită; dacă ne gândim că acest Rivarol, care îl învingea la Berlin pe un

proba a fost repede făcută. Inamicul său Sausseuil, autorul a opt volume despre „Anatomia limbii franceze", s-a enervat din cauza acestei corone și acestei ușurine. Nu avea dreptate; unul dintre cei trei porumbi trebuie să fi fost inspirat de Duhul Sfânt: Rivarol a fost un profet; a exprimat gânduri care mai sunt și azi pe măsura Franței. În ajunul războaielor napoleoniene, el exclamă: „Dar Franța, care are în sânul ei o substanță asigurată de bogății nemuritoare acționează împotriva propriilor interese și nu-și recunoaște geniul atunci când se lasă pradă spiritului de cucerire. Influența ei este atât de mare în timp de pace, cât și de război, încât mereu, stăpână asupra uneia sau celeilalte, considera probabil plăcut să țină în mâinile ei balanța imperiilor și să asocieze odihna Europei cu odihna ei. Prin situația sa, jine de toate statele, prin justiția sa largă, își atinge adevăratele limite. Trebuie deci ca Franța să păstreze și să fie păstrată", și oratorul adaugă, evident animat de spiritul de profetie: „Fără a avea subtilitatea reproșată popoarelor din sud și excesiva simplicitate a nordului, Franța are poliție și grație; și nu are numai grație și poliție, ci ea este aceea care furnizează modele în ce privește moravurile, bunele maniere și bijuteriile. Mobilitatea ei nu-i lasă timp Europei să se plictisească de ea."

Belgia, cultivând la ea acasă genul francez, deschizând larg porțile Academiei sale, chemându-i la ea pe cei dintre fideli slujitori ai limbii franceze care-i par demni - indiferent de originea lor - acționează în sensul care permite civilizației noastre de a-și menține valorile, făcându-le să crească, în ritmul unei creșteri pe care o putem constata cu bucurie, pe care o puteți constata cu mândrie.

Exemplul Canadei este el singur edificator: Chateaubriand, atât de adesea profet, pentru că era poet, se înșela când scria, în 1822: „Noi suntem excluși din noul univers, unde genul uman se naște din nou... Și dezmoșteniți de cuceririle carajului și geniului nostru, dacă auzim vorbindu-se în unele așezări răzlețe din Louisiana sau din

milioane de oameni care vorbesc franceza; și nu existau decât trei sute de mii atunci când brațe pline de crini au fost aruncate la picioarele monumentului lui Montcalm și Wolfe, unde învingător și învins își dădeau mâna. Vom vedea oare vreodată astfel de statui înfrățite în piețele publice ale orașelor noastre din Europa?"

La bordul vaporului ce mă ducea, de curând, în Brazilia, se afla un grup de doamne braziliene; una dintre ele s-a îndreptat spre mine, și aflând cine sunt, mi-a spus cu multă amabilitate: „Și noi suntem la fel cu „Catherine-Paris"; și noi am spus: strămoșii noștri galici... când am început să mergem la școală". Toate aceste doamne vorbeau franceza fermecătoare, predată în Brazilia de către acele femei care au renunțat la lume, pentru a propaga în lume universalitatea acestui lucru sfânt, limba franceză, cea care a fost vorbită de Ludovic cel Sfânt și de Ioana d'Arc. Ioana, ai spus că ești fiica Domnului? Iar ea a răspuns: „Sunt copilul său". Și dacă America de Sud, împărțită între limba Cidului și cea a la Camoens, are drept instrument melodios, în ce privește vorbirea națională, limba lui Racine, aceasta se datorează acestor misionari francezi, care sub veșmântul lor de ingeri au păstrat o inimă franceză.

Iată-mă pentru prima dată, răspunzând chemării dumnea-voastră, așezată printre dumnea-voastră, unită cu dumnea-voastră, în această Academie Regală, la care n-aș fi îndrăznit să-mi înalț privirea sau în care n-aș fi visat să ocup un loc în zilele tineretii mele, când eram sărbătorită, adulată, când totul în jurul meu nu era decât zâmbete, amabilități, complimente literare literare pariziene. Epoca în care am început să scriu părea atât de frumoasă, atât de calmă, făcută pentru a uita marile probleme ale vieții și ale morții. Într-o zi, de curând, când asistam împreună cu marele meu prieten Paul Claudel, așezată lângă el, la prima reprezentare a „Păinii uscate", l-am întrebat în pauză, frapată de tonul teribil de actual al monologului femeii evreice și al celei poloneze: „Când ai scris această piesă?"; mi-a răspuns cu acea bona morocnoasă, care-mi plăcea atât: „Acum treizeci și cinci de ani; e pentru prima oară că se joacă; pe vremea aceea eram considerat un autor dificil; acum sunt jucat la patronaj". Tragedia a unit în spațiu și în timp pe cel mai mare poet tragic al vremurilor noastre.

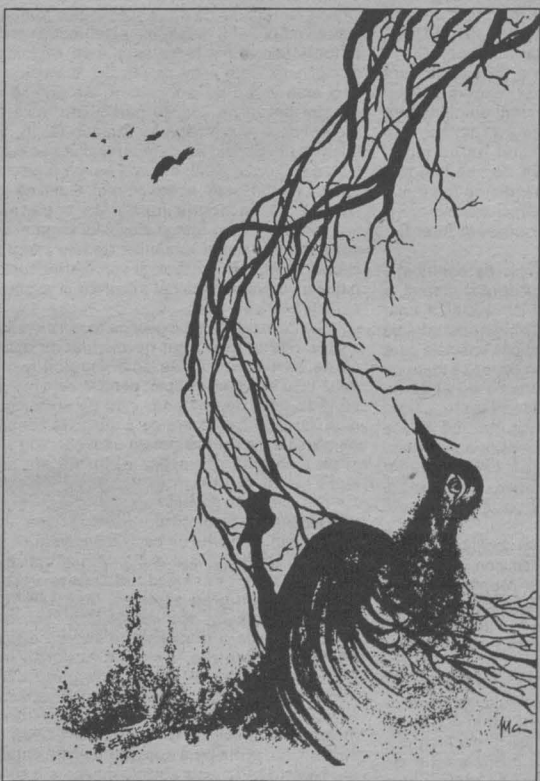
Mulumindu-vă că mi-ați acordat sufragiile dumnea-voastră azi, când vin la dumnea-voastră fără să mai am nimic din ceea ce mă făcea, la debuturile mele, să mă tem de complezență, vă voi spune doar aceste cuvinte ale unui personaj din teatrul lui Claudel: „Toate burile mele au căzut de pe mine aidoma unei haine. Nu-mi mai rămâne decât ajustarea dintre trupul și spiritul meu". Și în această despuiere care întovărășește bătrânețea, această călătore de noapte ce nu vede decât stelele", mă vedeți în mijlocul dumnea-voastră, numai posedând decât un singur lucru, dar cel mai prețios dintre toate.

În „Memorii de dincolo de mormânt", Chateaubriand s-a făcut, fără doar și poate, ecoul unei legende născute cu siguranță între Meuse și Rin.

Charlemagne, Împăratul pentru care a fost ridicată catedrala de la Aix-la-Chapelle, după ce pierduse o femeie pe care o iubea mult, îi strângea trupul în brațe și nu voia să se despartă de ea. Această pasiune era atribuită unei vrăji: examinând-o pe tânara moartă, sub limba ei s-a găsit o perle. Perla fu aruncată într-o mociolă. Charlemagne, care iubea la nebulă mociola, ceru să fie secată. Pune să se contruiască acolo un palat și o biserică, pentru a-și petrece viața în primul și moartea în cea de-a doua. Autorități sunt aici arhiepiscopul Turpin și poetul Petrarca.

Această perle, această vrăjă, este dulcea vorbire franceză, este limba franceză, destinată să-i unească pe vecie pe cei care i-a vrăj.

În românește de Sanda APOSTOLESU

neam, avea un bunic originar din Genova, ce se numea Rivaroli, că aceasta nu l-a împiedicat să se nască francez, la Hamul Celor Trei Porumbi din Bagnoles-sur-Ceze, tatăl lui Finis hangiu, că acest fiu și-a înnoibat curând părintele, lucru ușor sub monarhie; nu era nevoie decât de puțin geniu; în ce-l privește pe contele de Rivarol,

Canada, sub o ocupație străină, limba lui Colbert și a lui Ludovic al XIV-lea; ea n-a rămas decât ca un marmor al răsturnării norocului nostru și al greșelilor politicii noastre."

Asăzi, în aceste așezări răzlețe, devenite orașe imense - cine ar îndrăzni să numească Montreal-ul așezare răzleată? - există patru

Acad. H.H. Stahl

IZBÂNDĂ ȘI EȘECUL

- Sociologia studiază legile de constituire și evoluție ale societăților umane. Ea are și o funcție practică. Dacă vrei să vă referiți la această funcție a sociologiei.

H.H. Stahl: Într-adevăr, sociologia urmărește întregul mers al dezvoltării istorice a omenirii, urmărind, în special, două probleme: cea a structurilor sociale și cea a proceselor sociale, pentru a ajunge la cunoașterea unor legi - legile de dezvoltare socială, în primul rând. Mai e o întrebare, dacă este vorba de o simplă curiozitate a noastră, pe care vrem să o satisfacem prin sociologie sau cunoașterea legilor ne poate fi și de folos? Revenind la vechiul dicton al lui Bacon, care spune că *Naturae non imperatur nisi parende*, adică nu poți să domini natura decât dacă i te supui, ca atare și legile sociale, dacă sunt cunoscute, trebuie să fie folosite. Nivelul la care se face această aplicare a legilor este diferit, după cum este vorba de a rezolva probleme concrete de anvergură, cum este aceea, de pildă, a conducerii unei societăți sau de rezolvare a unor probleme, cum ar fi, ca să dau un exemplu, acțiunea de reintegrare în societate a unui grup de tineri sau minori infractori sau în preajma de a deveni infractori. În această ipostază de aplicare practică a legilor pe care le stabilește, le descoperă și le formulează sociologia, nu mai avem de-a face cu sociologie propriu-zisă, ci cu ceea ce se numește *inginerie socială*, care este o încercare de aplicare pe concret a tot ce se știe teoretic din sociologie.

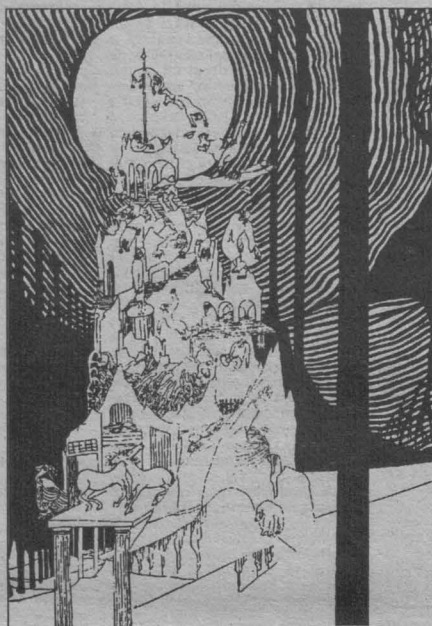
În ceea ce privește ingineria socială, ea a fost multă vreme considerată ca o simplă artă, adică lăsată la intuiția și la darul, la simțul politic al celui care vroia să o practice. În vremea din urmă, de vreo douăzeci, cel mult treizeci de ani, omenirea s-a căznit să găsească tehnici mai precise de inginerie socială. Am avut prilejul să fac cândva o expunere publică asupra acestui subiect, care este complet necunoscut la noi în țară și e păcat, pentru că e foarte important. Am arătat că este așa de eficientă această inginerie socială, încât a dat naștere unor profesioniști, care nu sunt sociologi teoreticieni, ci ingineri sociali. Ba, mai mult decât atât, a dat naștere la asociații, la întreprinderi comerciale de inginerie socială, la care oamenii se adresează pentru a-și rezolva practic anumite probleme, de orice natură ar fi: de planificare a unui oraș, a unei regiuni, o bună organizare în management și în marketing a unei întreprinderi ș.a.m.d. Singurul lucru pe care am dori să-l vedem făcut este ca să se insiste mai mult, din ce în ce mai mult, pe cunoașterea acestor tehnici ale ingineriei sociale, care sunt dificile pentru că sunt interdisciplinare.

În cercetare, de pildă, avem nevoie de contribuția de specialitate a unor geografi, de geografie umană, a unor demografi, a unor economiști în special, a unor juriști, a unor psihologi etc., iar în ingineria socială avem nevoie, de asemenea, de tehnicile speciale care s-au născut în ultima vreme, care se bazează toate pe informații și pe cibernetică sau care au și nume speciale, de pildă geografie umană este astăzi „geografie voluntară”, adică în ce măsură poate cunoașterea geografică să ducă la realizarea voințelor noastre, respectiv a scopurilor pe care ni le-am propus în mod voluntar. De asemenea, mai există o tehnică de „demografie voluntară”, o tehnică foarte înaintată de economie etc.

- S-a făcut comparație între Școala sociologică de la București și sociologia românească contemporană. Învățămintele, experiența dvs. ca reprezentant de seamă al acestei școli, ar fi de mare interes pentru sociologia de astăzi. Cum credeți că ar trebui precedat pentru a asigura dezvoltarea în continuare a sociologiei în țara noastră?

H.H. Stahl: Școala românească de sociologie a fost înregistrată în istoria doctrinelor sociale, aceasta se datorează în primul rând faptului că și-a pus ca problemă cunoașterea nu a societății în general, ci a societății românești. În ce sens? Sociologia românească nu pentru că ar fi făcută de români, ci o sociologie care și-a pus drept scop cunoașterea României. Ceea ce este cu totul altceva, este o nuanță pe care o știu prea puțin și mereu se greșește vorbindu-se de Școala românească de sociologie. După părerea mea, corect ar fi să se vorbească de Școala sociologică românească, adică cea care se aplică la cunoașterea României. Este interesant de știut că în multe țări sociologii au sfârșit prin a-și pune și ei această problemă: a cunoașterii propriei națiuni.

Am subliniat cândva, și poate e bine să repet, că problema s-a pus la noi în țară, după terminarea celui dintâi război mondial. Problema a fost pusă și de către maghiari și de către polonezi și de către iugoslavi și de cehoslovaci, dând naștere unei serii de sociologii, cu personalități de frunte. Însă putem afirma fără greș că sociologia națiunii române, așa cum a fost ea formulată de către Școala de sociologie românească, este superioară. Din acest punct de vedere, avem o înțaietate care merită să fie subliniată, iar din punctul de vedere al sociologiei generale, care depășește sociologiile de națiuni propriu-zise, Școala sociologică românească marchează, de asemenea, o etapă foarte importantă. Și anume este cea dintâi care a afirmat că sociologia este o sinteză a tuturor disciplinelor sociale particulare, deci că sociologia este prin menirea ei

interdisciplinară. Școala românească este prima care nu numai că a afirmat acest lucru, ci a și realizat cele dintâi echipe de cercetare interdisciplinară la teren. Orice s-ar tăgădui ca merit sociologilor români, meritul acesta nu poate fi negat, el este unanim recunoscut. În toate școlile din lume se știe că sociologia interdisciplinară, care este altceva decât multidisciplinară, căci este vorba de o încercare de sinteză a tuturor acestor discipline sociale particulare, este o creație românească a profesorului Dimitrie Gusti, împreună cu mulți din Școala lui, care au crezut așa cum credea Gusti, sau puțin altfel, în ceea ce mă privește, se știe că eu nu am fost de acord cu prof. Gusti că sociologia trebuie să se ocupe numai de societatea contemporană. Eu am fost și elevul lui Iorga și am crezut că, așa cum istoria românilor trebuie integrată într-o istorie universală, tot așa și cercetarea sociologică a națiunii nu are sens decât integrată în ansamblul unei evoluții istorice.

- Dar formarea sociologilor ca teoreticieni?

H.H. Stahl: Este sigur nevoie, dar nu așa de mare ca de administratori. De administratori avem nevoie de la cele mai înalte trepte, până la cele mai modeste, până la nivel de comună. Însă de sociologi care să aibă întreaga capacitate de a cuprinde imensul volum de științe care sunt necesare unui sociolog teoretician și care să aibă și practica necesară, de aceștia nu avem nevoie de prea mulți.

- Dar ei trebuie formați!

H.H. Stahl: Sigur că da. Formați, însă altfel decât până acum, în cadrul universității noastre.

- Locul lor de formare ar fi totuși universitatea.

H.H. Stahl: Fără îndoială. Este vorba de un învățământ de grad superior, însă altfel organizat decât până acum, pornind de la ideea de bază că sociologia este o disciplină de sinteză a unor științe sociale particulare. A nu da seria de informații profesionale necesare unui sociolog, înseamnă a nu-l forma. Un sociolog care nu cunoaște științele juridice, ce poate să înțeleagă din viața socială? Un om care nu este înțelegător pe o foarte solidă bază de științe economice, acela nu e sociolog. Un om care habar nu are ce este psihologia socială nu poate fi sociolog. Un sociolog poate să fie format într-o școală, într-o universitate de științe sociale, nu de sociologie ca atare. El trebuie să știe de toate în grad suficient, să știe de existența lor, să se poată acomoda cu ele și măcar într-una din ele să fie specialist desăvârșit. Evident, el trebuie să cunoască și filosofie și istorie generală, trebuie să știe multe, trebuie să posede o știință enciclopedică, care nu e la îndemâna oricui și care nu se învață numai în patru ani de zile la

universitate. Acolo înveți numai „rudimentele” și tehnicile învățării. Învățătura se face de-a lungul unei vieți întregi, de muncă de zi și de noapte. Care sunt problemele economice ale țării, cele demografice, cele juridice, de învățământ, sănătate etc. Contribuția aceasta nu este numai satisfacerea unui ideal democratic, ci este o strictă necesitate de eficiență practică. Deci cunoașterea aceasta, așa spune cunoștințele cetățenești, în această formă sociologică dacă vreți să-i spunem, dar în general științele sociale, ar trebui să fie dată în învățământul preuniversitar, încă din liceu.

- Am ajuns la ultima întrebare, care este de fapt mai mult o rugămintă. W. Faulkner spune că omul este suma eșecurilor sale. În cartea dvs., „Amintiri și gânduri din vechia școală a monografiilor sociologice” (1981), nu treceți sub tăcere eșecurile Școlii sociologice românești, dar și eșecurile personale. Ne putem da seama din aceste eșecuri de dimensiunile în care ați proiectat sociologia românească, de înălțimea idealurilor cărora v-ați dedicat. Sunteți nu numai un reprezentant de frunte al Școlii sociologice românești, ci și cea mai proeminentă personalitate a sociologiei din zilele noastre. Vă rugăm să ne vorbiți despre înfrângerile sociologiei românești, implicit despre izbânzile dumneavoastră.

H.H. Stahl: Ați vorbit de eșecuri. Aici este de spus, încă ceva. Depinde la ce eșuezi. Eșecurile pe planuri mediocre, meschine, nu au absolut nici un fel de valoare. Eșecurile făcute pe întreprinderi de nivel mare, de înalt ideal, acestea sunt onorabile și totdeauna de folos, pentru că poți să tragi concluzii și învățăminte pentru ce ar urma să nu mai faci alții. Deși mă întreb dacă experiența cuiva, trasă din eșecurile personale, poate folosi și altora. Adică fiecare este obligat să încerce pe cont propriu și să aibă propriile lui eșecuri. Nu-i cu supărare, cu două condiții: să eșueze în lucruri mari, nu pe fleacuri. Eșecul are valoare în măsura scopului pe care l-ai ratat. Apoi, eșecul să nu ducă nicicând la deznădejde, ci să fie un îndemn pentru a o lua de la început.

- Această despre eșecuri. Vă rugăm să vorbiți și despre izbânză. Nu ocoliți întrebarea: izbânzile?

H.H. Stahl: Izbândă, știu eu, este tocmai aceasta, că ai reușit să supraviețuiești unui eșec. Am încercat să facem ceva o viață întreagă. Sociologia românească a avut o soartă destul de rea. Noi am început... Mă gândesc, de pildă, la mine: am început în domeniul acesta profesional la 25 de ani și am terminat la 40 de ani. La vârsta mea de 40 de ani, a început războiul, catastrofa. Gata, s-a terminat cu cariera mea de sociolog. Tot ce am putut să lucrez a fost atunci, în acea scurtă perioadă, între 26 și 40 de ani. Ce am făcut după aceea au fost puneri la punct, mici retușări, redactări la ceea ce am găsit, strângeri de materiale. Le poți numi succese? Știu eu? Sunt câteva realizări. Dar nu le pot numi succese. După cum eșecul îți măsoară după valoarea idealului, tot așa succesul îți măsoară după ceea ce ai fi vrut să realizezi. Între ceea ce ai fi vrut să realizezi și ceea ce ai putut să faci este o deosebire, care din nou te duce la eșec. Și succesele sunt un eșec. Ce am reușit să fac? Să contribuim la lămurirea câtorva probleme de istorie socială a României. Este departe de ceea ce aș fi vrut să fac. O modestă contribuție și atâtă tot. Are o oarecare valoare, se poate, pentru că văd că unele din cărțile mele au fost traduse în limbi străine, nu la solicitarea mea, ci la inițiativa unor edituri străine, cum este editura italiană *Milano*, sau *Cambridge Press University*, care mi-au publicat câteva lucrări, nu de sociologie, ci de istorie socială - de sociologie nu am apărut în lume decât cu cele trei volume ale monografiilor Nerejului. Ei, acolo pot să spun, totuși, că am satisfacția că în școlile din străinătate ele figurează ca bibliografie obligatorie. În afară de acestea, este volumul lui D. Gusti: *La Science de la réalité sociale*, P.U.F., 1941. Cu altceva nu ne-am prezentat în străinătate într-o limbă care să fie de circulație mondială. Uite, dar nu ar trebui să înregistrăm, am asistat la doctoratul lui Mandras la Sorbona. Erau acolo o serie de profesori, Levy Strauss, Stoezel și alții. Eram și eu în sală. Președintele Comisiei a crezut că este bine să spună că ședința în care se conferă un doctorat în sociologie domnului Mandras este deosebit de onorată de prezența prof. H.H. Stahl, reprezentantul Școlii sociologice românești, cea mai veche școală de sociologie rurală din Europa și cea mai bună dintre cele care au fost până acum. Adică era o recunoaștere a Școlii de sociologie românești. Sociologia rurală europeană a început după cel de-al II-lea război mondial. Noi avem clar și cert o înțaietate. Acestea sunt succese, fără îndoială.

- Și fără îndoială că aceste succese depășesc eșecurile despre care ați vorbit.

dr. Septimiu CHELCEA
dr. Iancu FILIPESCU

Notă: Convorbirea cu acad. H.H. Stahl a fost prilejuită de împlinirea vârstei de 80 de ani de către distinsul nostru profesor, din care s-a publicat un fragment în revista „Contemporanul” (nr. 45 din 6 noiembrie 1981).